

IV. MURAD'IN SARAYINDA MÜZİK VE MÜZİSYENLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEHER TETİK

415031022

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 09. 05. 2005

Tezin Savunulduğu Tarih: 01. 06. 2005

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Recep USLU

Jüri Üyesi: Doç. Nilgün DOĞRUSÖZ

Jüri Üyesi: Dr. Haşmet ALTINÖLÇEK

Recep Uslu
N. Doğrusöz
Haşmet Altınölçek

HAZİRAN 2005

ÖNSÖZ

Bu çalışma İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Ana Bilim Dalı, Türk Müziği Programı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Türk müzik tarihi Türk tarihinin başlangıcına kadar uzanmakta olup geniş bir tarihi dilimi kapsamaktadır. Bu müzik tarihini aydınlatmak amacıyla zaman zaman çalışmalar yapılmakta fakat yapılan çalışmalarda görülen genel bilgilendirmeler gerçeklerin ortaya çıkması için yeterli olmamaktadır. Konunun çok geniş olması ve konuyla ilgili malzemelerin dağınık bir vaziyette bulunuyor olması geniş bir çalışma yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu açıdan konunun dönem dönem ele alınması gerekmektedir.

Bu düşünce ile ele aldığımız IV. Murad'ın Sarayında Müzik ve Müzisyenler konusu, öncelikle IV. Murad'ın müziğe olan ilgisi, bu dönemde sarayda bulunan müzisyenlerin dini ve dindışı alanda eserler bestelenmiş olması, bu dönemi müzik tarihi açısından üzerinde önemle durulması gereken dönemler arasında kılmaktadır. Dönem çalışması daha uzun zamanı gerektirdiğinden, biz çalışmamızı "IV. Murad'ın Sarayında Müzik ve Müzisyenler" olarak kısaltmak zorunda kaldık.

Çalışmamı hazırlama esnasında maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan aileme, benden emeklerini esirgemeyen, Osmanlıca öğrenmemde, Farsça ve Arapça metinlerin okunmasında yardımcı olan hocam Yrd. Doç. Dr. Recep Uslu'ya çalışma sırasında faydalanılan kaynaklarının temin edilmesini sağlayan Doç. Nilgün Doğrusöz, Yrd. Doç. Dr. Nuri Uygun, Yrd. Doç. Dr. Nuri Özcan'a ve Atatürk Kitaplığı, İTÜ TMDK ve İSAM Kütüphanesi çalışanlarına teşekkürlerimi bir borç bilirim.

HAZİRAN 2005

SEHER TETİK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR.....	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ	
IV. Murad Öncesi Osmanlılarda Müzik Çalışmaları.....	1
Kaynaklar ve Araştırmalar.....	3
I. BÖLÜM	
IV. MURAD VE BESTEKARLIĞI	
1. 1. IV. Murad'ın Hayatı.....	14
1. 2. IV. Murad'ın Sanata ve Bilime Verdiği Önem	15
1. 3. IV. Murad'ın Bestekarlığı.....	16
1. 4. IV. Murad'ın Besteleri ve Kaynakları.....	17
II. BÖLÜM	
SARAYDA MÜZİK	
2. 1. Dindışı Müzik.....	21
2. 2. Dinî Müzik.....	22
2. 3. Askerî Müzik.....	23
III. BÖLÜM	
SARAY MÜZİSYENLERİ	
3. 1. Sazendeler.....	26
3. 2. Bestekar Sazendeler.....	27
3. 3. Hanendeler	46
3. 4. Bestekar Hanendeler.....	47
3. 5. Bestekar Saz Şairleri	52
3. 6. İran'dan Gelen Müzisyenler.....	60
SONUÇLAR.....	62
BİBLİYOGRAFYA.....	65

EKLER

**IV. Murad Döneminde Sarayda Bulunan Müzisyenlerin Bestelediği
Eserlerden Günümüze Gelen Besteler.....72**

ÖZGEÇMİŞ.....210

KISALTMALAR

bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: TDV İslam Ansiklopedisi
dğr:	: Diğer
Haz.	: Hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
İng.	: İngilizce
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
MÜ	: Marmara Üniversitesi
nr.	: Numara
s.	: Sayfa
sad.	: Sadeleştiren
sy.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TMDK	: Türk Musikîsi Devlet Konservatuarı
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyonu
Ty	: Türkçe yazmalar
vr.	: Varak
y.y.	: Yüzyıl

ÖZET

Türk müzik tarihi çok geniş bir tarih dilimini kapsamakta olup bu müzik tarihini aydınlatmak üzere zaman zaman çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu konu üzerine yapılan çok genel değerlendirme ve bilgilendirmeler gerçeklerin ortaya çıkması için yeterli olmamaktadır. Konunun çok geniş olması, var olan tüm kaynakların yeterince değerlendirilmesine olanak vermemekte olup elde edilen bilgilerin en iyi şekilde değerlendirmesi açısından yapılacak araştırmalar spesifik konular üzerinde odaklanmayı gerektirmektedir. Bu sebeple Türk müzik tarihinde dönemlerin ayrı ayrı ele alınarak incelenmesi ve aydınlatılması her bir dönemin birbirlerine etkisinin ve müzik anlayışındaki sürekliliğin ortaya konması açısından önem taşımakta olup, IV. Murad'ın bestekarlığı ve saltanat yıllarını kapsayan senelerdeki müzik ve müzisyenlerin tespit edilmesi de bu döneme ışık tutacağı gibi bu dönem öncesi ve sonrasındaki Türk müzik tarihini de aydınlatma hususunda bize bir nebze fikir verecektir.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada IV. Murad'ın saltanat yıllarında sarayda müzik ve müzisyenlerin tespit edilmesi amacını taşımaktayız. Bu nedenle ilk olarak IV. Murad öncesi Osmanlılarda müzik kültüründen bahsettikten sonra bu çalışmayı hazırlarken yararlandığımız kaynak ve araştırmalar hakkında bilgi vererek çalışmanın hazırlanmasında nasıl bir yol izlediğimizi ve hangi metotları kullandığımızdan söz ettik.

Birinci bölümde IV. Murad'ın hayatı hakkında kısaca bilgi verdikten sonra sanata ve bilime verdiği önemden, bestekarlığından ve bestelediği eserlerin kaynaklarından bahsettik.

İkinci bölümde ise IV. Murad'ın sayında dinî, dindışı, ve askerî müzik konularına ve bu alanlarda kendini yetiştirmiş müzisyenlerin kimler olduğunda değindik.

Üçüncü bölümde sarayda bulunduğunu tespit ettiğimiz müzisyenleri Sazendeler, Bestekâr Sazendeler, Hanendeler, Bestekar Hanendeler, Bestekar Saz şairleri ve İran'dan gelen müzisyenler olmak üzere sınıflandırdık. Bu müzisyenleri

yapmış olduğumuz sınıflandırmalar içerisinde isimlerine göre alfabetik olarak sıraladıktan sonra kaynaklarda bulunan bilgilere göre hayatları hakkında ayrıntılı bilgiler vermeye çalıştık.

Tezin sonuç kısmında da yaptığımız çalışmalar doğrultusunda ortaya çıkartılan sonuçlar hakkında topluca bilgiler verdik.

Tezin ekler kısmında ise IV. Murad döneminde sarayda bulunan müzisyenler tarafından bestelenerek günümüze gelen eserlerin notalarını yapılmış bilimsel çalışmalar ve TRT Arşivinden yararlanarak, kaynakları belirtilerek kaydettik.

SUMMARY

The history of Turkish music covers an extensive period of Turkish history; there has been many studies conducted in order to enlighten this period of time. Nonetheless, studies that were too general or conducted in the manner of evaluations are not adequate enough to enlighten the facts. It is usually improbable for all the resources to be evaluated since the subject matter is too wide and general to begin with; hence it is inevitably necessary to focus on specific subtopics for the sake of conducting a well-developed study. Consequently it is critical to observe the Turkish music via focusing on each era individually in order to be able to comprehend the influence of each era on the following ones while reinforcing the conception of the continuity of musical culture throughout these eras; within such a perspective the investigation of the music and the musicians of IV. Murad's era is of crucial importance not only to obtain information on the musical background of the era but also to enlighten the influence of this period and its musicians on previous and latter periods in Turkish Music.

Covered in this study is the palatial music and musicians that have taken place in the years of Murad IV's dominion. In introduction, firstly, the Ottoman musical culture before IV. Murad's Era is introduced briefly, then the methodology within which the thesis has been prepared is explained, followed by the plan of the study.

The first section, provides information regarding IV. Murad's life, his great intelligence for arts and sciences as well as his compositions and its sources. The second section, classifies the musicians that recordedly had lived in the palace. The classification is made according to their education and compositions which were on religious, nonreligious or martial themes.

In the third section, firstly, we classified the Sazende, Hanende, Bestekar, Saz şairi, and the musicians originated from Iran that recordedly had lived in the palace. Following, depending on the information from the resources, we explained

the musician's lives. In the end of this section, the compositions which were composed by these musicians is listed.

In conclusion of the thesis the results emerging from our researches are given. In the attachments sections, we provide a recording of the notes of the compositions conducted by the musicians of the era, resources of which are scientific researches and the Archive of TRT.

GİRİŞ

IV. MURAD ÖNCESİ OSMANLILARDA MÜZİK ÇALIŞMALARI

Osmanlı tarihinde müziğe dair bulunan ilk kayıtların askeri müzik hakkında olduğunu görmekteyiz. Selçukluların 1299 tarihinde Osmanlı beyliğinin bağımsızlığını kabul ettiği ve buna istinaden bağımsızlık sembolleri ile beraber bir mehter takımı gönderdiği bilinmektedir.¹ Bu tarihten itibaren hızla büyüyen Osmanlı devleti yakın ve çevre şehirlerde kurulmuş beylikleri kendi egemenliği altına alıyor bunun sonucunda bu beyliklerdeki müzik mirası da Osmanlı topraklarına katılıyordu. Sınırlar genişledikçe yerleşik bir düzene ve devlet teşkilatına ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. İlk başkentleri olan Bursa'da devlet ve ordu teşkilatını meydana getiren kadrolar oluşturulmuş, Edirne'nin alınmasıyla da bu ihtiyaçları karşılamak üzere Enderûn denilen eğitim kurumu kurulmuştur.

II. Murad (1421-1451) tarafından kurulduğu öne sürülen Enderûn, Fatih'in İstanbul'u almasıyla beraber Edirne sarayından Topkapı Sarayı'na taşınmış, Fatih tarafından genişletilerek "Enderûn'u Hümayun" ismiyle tekrar faaliyete geçirilmiştir.² II. Murad'ın yaşamış olduğu yıllar müzik tarihi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Hızır bin Abdullah'ın *Kitab-ı Edvar*'ı, Bedri Dilşad'ın içerisinde müzikle ilgili bilgilerin bulunduğu *Muradnâme*'si ve Şükrullah'ın Yıldırım Beyazıd'ın oğluna yazdığı eseri, Safiyyüddin'in eserinin tercümesi olarak bilinmekte olup II. Murad'ın saltanat yıllarında yazılmıştır.³ Bursalı Hariri'nin Kırşehirli'nin *Risâle-i edvar* isimli eserinden tercüme ettiği eseri, Hacı Abdullaziz'in *Nekâvetü'l-edvar*'ı, Fethullah Şirvani'nin *Mecelle fi'l musikî* isimli eseri ve Aydınî Şemseddin Rumi'nin Güfte mecmuası da Fatih'in saltanat yıllarında yazılmış müzik eserlerindendir. Fatih'in henüz hayatta olduğu yıllarda Amasya

¹ Sanal, Haydar, *Mehter Musikîsi*, İstanbul 1964, c.I, s.3

² Özalp, Mehmet Nazmi, *Türk Musikîsi Tarihi*, İstanbul 2000, s.26

³ Öztuna Yılmaz, *Türk Musikîsi Teknik ve Tarih*, İstanbul, 1987 s.76; Uslu, Recep, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Müzik Teorisi Eserleri", *Türkler*, Ankara 2002, c.XII, s. 443-444

valiliği yapan Bayezid de müzik ile ilgilenmiştir. Hatta Cemaleddin Amasî'den müzik alanında bir eser yazmasını emretmiştir. Saltanat yıllarında da Ladikli Mehmet Çelebi onun adına *Zeynül Elhan* ve *er-Risâletü'l-Fethiyye* adlı iki eser yazmıştır. Kadızade Mehmet Tirevi'nin Türkçe *Risale-i Musiki*, Mahmut b. Hacı Abdüllaziz'in *Makâsîdû'l-edvar* ve Seydi'nin yazdığı *el-Matla fî beyânî'l-edvâr ve'l makâmât* isimli eseri II. Bayezid'in yaşamış olduğu yıllarda yazılmış eserlerdendir. Müzik alanında görülen bu gelişmelerden sonra Kanunî Sultan Süleyman'ın (1494-1566) saltanatı zamanında sürekli seferlere çıkmış olması bu yıllarda müzik hareketlerinin görülmemesinin sebeplerindendir. Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarında müzik alanında yazılan tek eser Hacı Abdüllaziz'e ait gibi görünmektedir. Hacı Abdüllaziz bu eseri ilk önce *Makâsîdû'l-edvar* ismiyle II. Bayezid'e sunmuş, II. Bayezid'in vefatından sonra eserde içinde bazı küçük değişiklikler yapıp adını *Muhtasar der ilmi'l-musikî* olarak değiştirmiş ve Kanunî Sultan Süleyman'a takdim etmiştir.⁴ Kanunî Sultan Süleyman'dan IV. Murad'a kadar olan dönemde tahta geçen padişahların seferlere çıkmayarak bir nevi sarayda eğlenceyi başlattıkları bu yıllarda müziğe dair bilgilere rastlamak mümkündür. İkinci Selim'in (1524-1574) saltanat yılları sazı sözü bol olunan, müzik meclislerinin sık sık toplandığı bir dönem olarak addedilmektedir. Selim'den sonra tahta çıkan III. Murad'ın (1546-1595) saltanatı zamanında da Osmanlı toprakları genişlemiş, fakat saltanatının son dönemlerinde devlet duraklama devresine girmiş, iç karışıklıklar sebebiyle saraya kapanan sultan ölünceye kadar içki alemlerini terk etmemiş, öyle ki; son nefesini yine bir fasıl tertip etmek üzere gittiği Sinan Paşa Köşkünde "Bîmârım ey ecel bu gece bekle yanım al" şarkısının okunmasını emretmiş ve son sözleri bunlar olmuştur.⁵ III. Murad zamanında başlayan iç karışıklar IV. Murad'ın saltanatının ilk yıllarına kadar sürmüş, devlet düzeninin bozulması ve isyanlar padişahların saraya kapanmasına sebep olmuş, müzik ve eğlence hayatı sekteye uğramıştır.

IV. Murad'ın saltanatının ilerleyen yıllarında, devlet yönetimini ele alarak çıkan isyanları bastırması müzik ve eğlence hayatının tekrar faaliyete geçmesini sağlamıştır. Sanata ve bilime ilgi duyduğu bilinen IV. Murad saltanatı zamanında

⁴ Uslu, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Müzik ", s.444

⁵ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Osmanlılar Zamanında Musikî Hayatı", *TTK Belleten*, XL/161, Ankara 1977, s.89; Öztuna Yılmaz, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, c.II, s.39

yaşayan müzisyenleri korumuş, cumartesi günlerini müzikli toplantılar yapmaya ayırmış ve çeşitli saz eserleri bestelemiştir.

Kaynaklar ve Araştırmalar

a. Kaynaklar

IV. Murad'ın saltanatı zamanında sarayda müzik ve müzisyenlerin aydınlatılabilmesi için kullandığımız kaynakları arşiv belgeleri, müzik eserleri, güfte mecmuaları, biyografi eserleri, siyasi tarihler, nasihatnâmeler ve seyahatnâmeler olarak gruplandırmayı uygun gördük.

Arşiv Kaynakları: Bu konuda bazı Arşiv kaynakları yayınlanmıştır. Çağatay Uluçay⁶ ve Rıfkı Melül Meriç⁷ tarafından *Musikî Mecmuası*'da yayınlanan arşiv belgelerinden bir kısmının IV. Murad'ın saltanat yıllarını ilgilendirdiğini tespit ettik ve gerekli yerlerde kullandık.

Nota Arşivi olarak ülkemizde henüz müstakil çalışılacak bir merkez yoktur. Bu nedenle ulaşabildiğimiz, Aytaç Ergen tarafından hazırlanmış (TRT nota arşivi ağırlıklı olmak üzere hazırlanmış ve TMDK tarafından hizmete sokulmuş) nota arşivinden yararlandık.

Müzik Eserleri: İbrahim Cevrî'nin (ö.1065/1654) *Divan*'ın da yer alan kasîdelerden "Der-ta'rif-i hanendegânın-ı sarây-ı pâdişâhî bâ teklîf" başlığını taşıyan kısım müzisyenlerden bahsettiği için müzik eserleri kapsamında değerlendirdik. Cevrî'nin bu kasîdeyi IV. Murad'ın isteği üzerine kaleme aldığını bilinmektedir. IV. Murad'ın huzurundaki sazende ve hanendeler hakkında bilgi vermesi açısından en önemli kaynaklardan biri olup, kaside içerisinde IV. Murad'ın İran'dan getirdiği bilinen müzisyenlerin isimlerinin de anıldığı görülmektedir. Yaptığımız çalışma da sekiz nüshayı kullandığı için Hüseyin Ayan'ın çalışmasını kullandık.⁸

⁶ *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Mevacib defteri nr. 304*'den M. Çağatay Uluçay, "Mehterhane ve Sazendelere Dair Bir Kaç Vesika", *Musiki Mecmuası*, sy. 41, 1951, s. 9-10, 19; *Topkapı Sarayı Arşivi, nr. 525*'den Uluçay, "Mehterhane ve Sazendelere Dair Bir Kaç Vesika", *Musiki Mecmuası*, sy. 45, 1951, s. 20-23

⁷ *Topkapı Sarayı Arşivi, Hazine-i Evrak, nr. 10148*'den R. Melül Meriç, "Osmanlılar Devri Türk Musikisi Tarihi Vesikaları", *Musiki Mecmuası*, sy. 53, 1952, s. 152-156

⁸ İbrahim Cevrî, *Divan* (haz. Hüseyin Ayan), Erzurum 1981; Ayan'ın girişi, s. 56-60

Ali Ufkî'nin (ö.1675 ?) 1650 yılında kaleme almaya başladığı bilinen *Mecmua-i Saz u Söz* adlı eseri, XVII. yüzyılda çalınıp söylenen bestelerin notalarını içermektedir. Ayrıca IV. Murad'ın saltanat yıllarında yaşayan müzisyenlerin besteleri de eser içerisinde kayıtlıdır. Şükrü Elçin tarafından yayınlanan tıpkı basımından ve Hakan Cevher'in⁹ incelemesinden istifade ettik.

Kantemiroğlu'nun (ö.1727) *Kitabu 'İlmi'l-Musiki 'ala' vechi'l-hurufat* adlı eseri de XVII. yüzyıl Türk Müzik Tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Kantemiroğlu'nun eserinde de IV. Murad zamanında yaşamış müzisyenlerin bestelerine rastlanmakta olup eser Yalçın Tura tarafından yayına hazırlanmıştır.¹⁰ Mustafa Kevserî Efendi'nin (ö. 1170) *Kevserî Mecmuası* adıyla anılan eseri XVIII. yüzyılda yazılmış bir eserdir. Kantemiroğlu'nun eseriyle bağlantılı bir yazma olup, Kantemiroğlu tarafından kaydedilmeyen bazı besteleri de içermektedir. Bu eserde, diğer kaynaklarda anılmayan, IV. Murad'ın saltanat yıllarında yaşamış müzisyenlere ait bestelerin kaydedildiği görülmektedir. Kevserî'nin bu eserine ulaşamamakta olup Eugenia P. Judetz tarafından eser içerisinde kaydedilen bestelerin bir listesi yayınlanmıştır.¹¹ İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar nr. 1221'de 1806 tarihli *Edvâr-ı 'ilm-i mûsikî* adıyla kaydedilmiş olan bir eser, Kantemiroğlu edvarı'nın *Kevserî Mecmuası*'ndan yararlanılarak kaleme alınmış bir başka nüshasıdır. Bu eserde hiç bir nota kaydedilmemiş olup Eugenia P. Judetz tarafından eser içerisinde verilen bestelerin fihristi verilmiştir.¹²

Güfte Mecmuaları: Türk Müziği tarihinde notaya alınıp günümüze intikal eden eser sayısının oldukça az olması bu dönem eserleri hakkında bizi aydınlatacak kaynak arayışına sebebiyet vermektedir. Bu noktada güfte mecmuaları yazıldıkları yüzyıla ait güftelerin kimler tarafından, hangi makamda ve hangi usulde bestelediklerine dair bilgiler vermektedir. Çalıştığımız dönemle ilgili güfte mecmuası tespit edilememiş olup bulabildiğimiz bazı önemli güfte mecmuaları IV. Murad'ın saltanat yıllarında sarayda yaşayan bestekarlar hakkında birinci elden bilgi verdikleri için önemli gördüğümüz bazı güfte mecmualarını burada anmakta yarar görüyoruz. İsimleri belirli olmayan güfte mecmuaları farklı isimlerle

⁹ Ali Ufkî, *Mecmûa-i Sâz ü Söz* (haz. Şükrü Elçin), İstanbul 1976; Ali Ufkî, *Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Söz* (haz. Hakan Cevher), İzmir 2003

¹⁰ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Mûsikî 'ala' vechi'l-hurufât* (haz. Yalçın Tura), İstanbul 2001

¹¹ Eugenia Popescu-judetz, *XVIII. Yüzyıl Musiki Yazmalarından Kevserî Mecmuası Üstüne Karşılaştırmalı Bir İnceleme* (çev. Bülent Aksoy), İstanbul 1998, Judetz'in girişi s. 13

¹² Popescu-judetz, *XVIII. Yüzyıl Musiki Yazmalarından Kevserî Mecmuası*, Judetz'in girişi s. 21

kaydedilmesine rağmen dindışı güftelerin kayıtlı olduğu mecmuaları “*Mecmua-i Güfte*” dinî güftelerin kayıtlı olduğu mecmuaları da “*Mecmua-i ilahiyat*” olarak adlandırdık.

Yararlandığımız güfte mecmualarını kronolojik bir sıra gözeterek anacak olursak, Hafız Post’un (ö.1105/1693) XVII. yüzyılda yazdığı bilinen güfte mecmuası bu alanda yararlandığımız ilk eserdir. Bu güfte mecmuası Topkapı Sarayı Revan Köşkü nr.1724’de kayıtlı olup Türkçe Güfteleri Nilgün Doğrusöz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmıştır.¹³

Millet Ktp., Ali Emiri Manzum Eserler Bölümü nr. 637’de kayıtlı olan bu mecmuanın içerisinde yer alan bazı kayıtlardan 1714 yıllarında kaleme alındığı tespit edilmiş olup M. Emin Soydaş tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.¹⁴

Hasan Gülşenî’nin (ö.1738) 1734 tarihinde yazdığı güfte mecmuası Millet Ktp., Ali Emiri, Manzum Eserler, nr. 736’da bulunmaktadır. Serçin Erden tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmıştır.¹⁵

Mustafa Ağa tarafından 1738 yılında yazdığı tespit edilen güfte mecmuasına Recep Uslu tarafından bir ön çalışma yapılmıştır.¹⁶

Bu alanda yararlandığımız bir diğer mecmuanın da XVIII. Yüzyılda yazıldığı tahmin edilmekte olup Atatürk Ktp., Muallim Cevdet Kitapları nr. K-183’de bulunmaktadır. Bu mecmua Erdoğan Karataş tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmıştır.¹⁷

¹³ Nilgün Doğrusöz, *Hafız Post Güfte Mecmuası Türkçe Güfteler* (Yüksek Lisans Tezi, 1993), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğrusöz’ün girişi, s. 7, 13 (Bundan sonra Doğrusöz’ün bu çalışması Hafız Post, *Mecmua-i Güfte* (Doğrusöz) olarak belirtilecektir.)

¹⁴ Emin Soydaş, *XVIII. Yüzyıla Ait Bir Elyazması Mecmuada Dinî Musikî Güfteleri* (Yüksek Lisans Tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Soydaş’ın girişi, s. 10 (Bundan sonra *Mecmua-i İlahiyyât* (Soydaş) olarak belirtilecektir.)

¹⁵ Serçin Erden, *Hasan Gülşenî’nin Güfte Mecmuası ve İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, 2004), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Serçin’in girişi, s. 9-10 (Bundan sonra Serçin Erden’in bu çalışması Hasan Gülşenî, *Mecmua-i Güfte* (Erden) olarak belirtilecektir.)

¹⁶ Recep Uslu, *Mustafa Ağa Güfte Mecmuası İle İlgili Ön Çalışma*, İTÜ TMDK Kütüphanesi, nr. 556, Basılmamış Çalışma, 1999, Uslu’nun girişi, s. 5 (Bundan sonra bu çalışma Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* (Uslu) olarak belirtilecektir.)

¹⁷ Erdoğan Karataş, *XVIII. Yüzyıla Ait Bir elyazması Mecmuada Dinî Mûsikî Güfteleri* (Yüksek Lisans Tezi, 1995), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erdoğan’ın girişi, s. 20 (Bundan sonra *Mecmua-i İlahiyyât* (Karataş) olarak belirtilecektir.)

Millet Ktp., Ali Emiri, Manzum Eserler nr. 759/1'de kayıtlı olan ve XVIII. yüzyıl ortalarında yazıldığı tespit edilen güfte mecmuası Tolga Duran tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmıştır.¹⁸

Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin (ö.1203/1788) XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yazdığı, dinî ve dindışı eserlerin güftelerini içeren *Mecmûa-i ilâhiyât* adlı eserinin bilinen tek nüshası Süleymaniye Ktp., Esad Efendi bölümü nr. 3397'de kayıtlı olup Şengül Sağman tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmıştır.¹⁹

Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat Köşkü Bölümü nr. 402'de kayıtlı olan bir diğer mecmuanın da XVIII. y.y. sonlarında yazılmış olduğu bilinmektedir. Yazarı ve ismi tespit edilemeyen bu mecmua Uğur Önen tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmıştır.²⁰

Biyografi Eserleri: Türk edebiyat tarihinde büyük bir önem arz eden tezkirelerinin²¹ müzik tarihi açısından da önemli olduğu bilinmektedir. Tezkirelerde adı geçen şair, şeyh ve bilginlerin bir kısmının müzisyen olması tezkirelerde müzik tarihi ile ilgili kayıtlara rastlanmasının başlıca sebeplerindendir.

Bu alanda yararlandığımız biyografi eserlerini kronolojik bir sıra gözeterek anacak olursak ilk biyografi eseri Güftî Ali'nin (ö.1088/1677) kendi asrının şairlerini tasvir ettiği *Teşrifâtü's-şuara* adlı eseri olup dört nüshayı karşılaştırdığı için Kaşif Yılmaz'ın²² çalışmasını kullanmayı uygun bulduk.

Safâyî Mustafa'nın (ö.1138/1725) *Nuhbetü'l-âsâr min fevâidü'l-eş'âr* isimli 1050-1132/1640-1720 yılları arasında yetişen şairleri içermekte olup tespit edilen on

¹⁸ Tolga Duran, *Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Manzum nr. 759/1'e Kayıtlı Güfte Mecmuasının İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, 2005), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Duran'ın girişi, s. 7-10 (Bundan sonra *Mecmua-i Güfte*, (Duran) olarak belirtilecektir.)

¹⁹ Şengül Sağman, *Müstakîmzâde'nin Mecmua-i İlahiyyât adlı Güfte Mecmuası* (Yüksek Lisans Tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ş. Sağman'ın girişi, s.20-22 (Bundan sonra *Müstakîmzâde, Mecmua-i İlahiyyât* (Ş. Sağman) olarak belirtilecektir.)

²⁰ Uğur Önen, *XVII. Yüzyılda Yazıldığı Tahmin Edilen Bir Elyazması Mecmuadaki Dini Musiki Güfteleri* (Yüksek Lisans Tezi, 2004), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Önen'in girişi, s.10 (Bundan sonra *Mecmua-i İlahiyyât* (Önen) olarak belirtilecektir.)

²¹ Karahan, Abdülkadir, "Tezkire", *İA*, İstanbul 1979, c.XII/I, s.225-230; Levend, Agah Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973, s.290-380, 407-409, 423-424

²² Güftî Ali, *Teşrifâtü's- Şuara* (haz.Kaşif Yılmaz), Ankara 2001, Kaşif Yılmaz'ın girişi, s. 6, 75

beş nüshasından on dördü Nuran Altuner²³ tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

Mirzâzade Sâlim Mehmed Emin'in (ö.1156/1743) *Sâlim Tezkiresi*,²⁴ 1099-1133/1687-1722 yılları arasında yaşamış olan şairlere yer vermektedir.

İsmail Belig'in (ö.1142/1729) Kafzâde Faizî'nin *Zübdetü'l-eş'âr*'ına yazdığı 1139/1726 yıllarında tamamladığı zeyli *Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli Zübdetü'l-eş'âr* isimli eserinin bilinen tek nüshası Abdulkerim Abdulkadiroğlu tarafından doktora tezi²⁵ olarak hazırlanıp yayınlanmıştır. Kitabın sonunda eserin tıpkı basımına da yer verilmiştir.

Yararlandığımız diğer *Şakâik* zeyli ise Şeyhi Mehmed'in (ö.1145/1732-33) Atâyî'nin eserine zeyl olarak hazırladığı üç ciltlik *Vakayiu'l-fuzalâ* isimli eseri olup 1043-1143/1633-1730 yıllarında yetişmiş bilginleri, şeyhleri ve şairleri içermektedir. Beyazıt Kütüphanesi, Veliyüddin Ef., nr. 2361 (I.cilt) ve nr.2362 (II.-III. ciltler) en iyi yazmalar olarak bilinmekte olup Abdülkadir Özcan²⁶ tarafından tıpkıbasımları yayınlanmıştır.

Şeyhülislâm Esad Efendi'nin (ö.1166/1753) Nevşehirli İbrahim Paşa'ya ithaf ettiği *Atrabü'l-âsâr fi tezkireti urefâ'il-edvâr* adlı tezkiresi XVI. ve XVII. yüzyıllarda yetişmiş müzisyenlerin biyografilerini içermektedir. Yaptığımız çalışmada iki nüshayı²⁷ karşılaştırdığı için Sema Yüceışık'ın doktora tezini esas aldık. Sadece müzisyenler hakkında bilgi vermesi açısından büyük önem taşıyan bu eser yazarının da eserin sonunda belirttiği gibi o zamanlarda yetişen bütün müzisyenleri içermemektedir.²⁸

Bu dönem müzisyenlerinin bir kısmının hat sanatıyla ilgilenmiş olmaları hattat tezkirelerini de müzik tarihi açısından önemli kılmaktadır. Bu doğrultuda ele aldığımız Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin'in (ö.1203/1788) 1173/1760 yıllarında

²³ Safâî Mustafa, *Nuhbetü'l-âsâr min fevâidü'l-eş'âr* (haz. Nuran Uzer /Altuner, doktora tezi, 1989), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Altuner, c. III, s. 1163

²⁴ Mirzâzade Sâlim Mehmed Emin, *Tezkire-i Sâlim* (haz. Ahmet Cevded), İstanbul 1897

²⁵ İsmail Belig, *Nuhbetü'l-âsâr li Zeyli Zübdetü'l-Eş'ar* (haz. Abdulkerim Abdulkadiroğlu), Ankara 1985, A. Abdulkadiroğlu'nun girişi, s.VIII-IX

²⁶ Şeyhi Mehmet, *Vakayiu'l-fuzalâ* (haz. Abdülkadir Özcan) İstanbul 1989, A. Özcan'ın girişi, s. VII-XI

²⁷ Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fi tezkireti urefâ-yi edvâr* (haz. Sema Yüceışık, doktora tezi, 1990), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüceışık'ın girişi, s.II

²⁸ Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s.125

kaleme aldığı *Tuhfe-i Hattatin*²⁹ adlı eserinde müzik tarihi ile ilgili bilgilere rastlamaktayız.

Hüseyin Ayvansarayı (ö.1201/1787) *Vefayât-ı selâtin ve Meşâhîr-i ricâl* isimli eserini vefat ettiği 1787 yılında tamamladığı bilinmektedir. İstanbul ve çevresinde yaşamış olan ilim ve devlet ricalinin ölüm tarihlerini ve bazılarının kısa biyografilerini kaydettiği eserinin bilinen tek nüshası İÜ Ktp., Türkçe Yazmalar nr. 2539'da kayıtlı olup Fahri Ç. Derin³⁰ tarafından yayına hazırlanmıştır.

Mehmed Esrar Dede'nin (ö.1211/1796) Mevlevi şairlerini bir araya getirdiği *Tezkire-i şuarâ-yı mevleviyye*'den bu dönem Mevlevi müzisyenleri hakkında faydalanmaktayız. Eserin belirlenen on bir nüshasından altı nüshasını karşılaştırdığı için İlhan Genç'in³¹ çalışmasını kullanmayı uygun bulduk.

Siyasi Tarihler: Siyasi tarihler padişahların saltanatları süresince meydana gelen olaylar hakkında bilgi veren kaynaklardır. Bu alanda yararlandığımız ilk kaynak Topkapı Sarayı Müzesi Bağdat Köşkü Kütüphanesi nr. 405'de kayıtlı olan bir yazmanın 124a-184a varakları arasında bulunan, adı bilinmeyen bir sefer kâtibi tarafından kaleme alınan, IV. Murad'ın Revan ve Tebriz Seferi Ruznâmesi yani Revan ve Tebriz seferinin günlüğüdür. Bu eser Yunus Zeyrek tarafından yayına hazırlanmıştır.³²

IV. Murad dönemi tarihçilerinden İbrahim Peçevî'nin (ö.1649-50) *Peçevî Tarihi*,³³ Solakzâde Mehmed Hemdemi'nin (ö.1658), *Solakzade Tarihi*³⁴ Mehmed Halife'nin (ö.?) *Tarih-i Gılmanî*³⁵ Mustafa Naima'nın (ö.1716) *Naima Tarihi*³⁶ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî'nin *Mecmûa-i Tevârih*,³⁷ Mustafa Nuri Paşa'nın

²⁹ Müstakîmzâde Süleyman Sadedin, *Tuhfe-i Hattatin*, İstanbul 1928 Bu dönemle ilgili bir başka hattat tezkiresi de Nefeszâde İbrahim Efendi'ye aittir. IV. Murad'a sunulan bu tezkire de müzik tarihine dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Nefeszâde İbrahim, *Gülzâr-ı savâb* (haz. Kilisli Rıfat Bilge) İstanbul 1938

³⁰ Hüseyin Ayvansarayı, *Vefayât-ı Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl* (haz. Fahri Ç. Derin) İstanbul 1978, Derin'in girişi, s. XII-XVI

³¹ Esrar Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye* (haz. İlhan Genç), Ankara 2000, Genç'in girişi, s. CXIICII-CXCIII

³² IV. Sultan Murad'ın Revan ve Tebriz Seferi Rûz-nâmesi, (haz. Yunus Zeyrek) Ankara 1987

³³ İbrahim Peçevî, *Peçevî Tarihi* (haz. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1992

³⁴ Solakzâde Mehmed Hemdemî, *Solakzâde Tarihi* (haz. Vahid Çabuk), Ankara 1989

³⁵ Mehmed Halife, *Tarih-i Gılmanî* (sad, Kamil Su) Ankara 1976

³⁶ Mustafa Naîmâ, *Nâima Tarihi* (çev. Zuhuri Danışman), İstanbul 1968

³⁷ Hüseyin Ayvansarâyî, *Mecmûa-i Tevârih* (haz. Fahri Ç. Derin, Vahid Çabuk), İstanbul 1985

(ö.1890) *Netâyicü'l-Vukuat*³⁸ gibi eserlerinde az da olsa müzik ile ilgili bilgilerle karşılaşmaktayız.

Nasihatnâmeler: Müzik tarihi açısından değerlendirdiğimiz diğer eserler ise; padişah'a nasihat amacıyla yazılmış, kötüye giden devlet durumunu ve çözüm yollarını ele alan eserlerdir. Mustafâ Koçi Bey'in (ö.1654) *Koçi Bey Risalesi*³⁹ III. Murad döneminden başlayarak IV. Murad dönemine kadar olan düzensizlikleri konu almaktadır. Bu dönem askerî müziği hakkında bilgiler edindiğimiz bu eser Zuhurî Danışman tarafından sadeleştirilerek yayınlanmıştır.

Seyahatnameler: Evliya Çelebi (ö.1681) *Seyahatnâme*⁴⁰ adlı eseri'nin birinci cildinde XVII. yüzyılda İstanbul'da yaşamış müzisyenler hakkında bilgi vermekte olup bunların tamamının IV. Murad'ın saltanatı zamanında sarayda yaşayıp yaşamadıkları bilinmemektedir. Evliya Çelebi'nin kendi eliyle yazdığı tahmin edilen nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat nr.304'te bulunduğu bilinmekte olup Orhan Şaik Gökyay tarafından yayına hazırlanmıştır.

IV. Murad döneminde sarayda müzikle ilgili olarak XVII. ve XVIII. yüzyıl seyahatnamelerinde az da olsa bazı bilgilere rastlanmaktadır. Bu eserlerden bazılarına ulaşamadığımız, bazılarının da farklı dillerde yazılmış olmaları neticesinde Bülent Aksoy'un çalışmasını⁴¹ kullandık.

b. Araştırmalar

IV. Murad zamanında sarayda müzik ile ilgili olarak, Rauf Yekta'nın,⁴² H. Saadettin Arel'in,⁴³ S. Nuzhet Ergun⁴⁴ ve Yılmaz Öztuna'nın⁴⁵ müzik tarihi üzerine yaptıkları çalışmalarda bazı bilgilere değindikleri görülmekte olup, doğrudan doğruya bu konu üzerine yapılmış bir araştırmaya rastlanılmamaktadır.

³⁸ Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukuat* (haz. Neşet Çağatay), Ankara 1979

³⁹ Mustafâ Koçi Bey, *Koçi Bey Risalesi* (sad. Zuhuri Danışman), Ankara 1985

⁴⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (haz.Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1996, c. I, Gökyay'ın girişi, c.I, s.V-VII

⁴¹ Aksoy, Bülent, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî*, İstanbul 2003

⁴² Rauf Yekta, *Türk Musikisi* (çev. Orhan Nasuhioğlu), İstanbul 1986

⁴³ Arel, H. Saadettin, *Türk Musikisi Kimidir?*, Ankara 1988

⁴⁴ Ergun, Nuzhet, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942

⁴⁵ Öztuna, Yılmaz, *Türk Musikisi*, İstanbul 1987

Halil Can'ın IV. Murad'ın bestekar olup olmadığı ile ilgili olarak "IV. Sultan Murad Bestekâr mıdır?"⁴⁶ başlıklı bir makalesinin olduğu bilinmekte olup, Uzunçarşılı, Özcan ve Özpekel'in⁴⁷ Osmanlı tarihinde müzik ile ilgili makale ve incelemelerinde konuyla ilgili çok kısa veya genel bilgiler verdikleri görülmektedir.

XVII. yüzyılda Osmanlı topraklarında yetişmiş tasavvuf erbabı, devlet ve ilim ricali hakkında inceleme yapan Necdet Yılmaz'ın⁴⁸ çalışması da bu dönem müzisyenleri hakkında ayrıntılarıyla bilgiler veren çalışmalar arasındadır.

IV. Murad dönemi saz şairlerinin hayatları ile ilgili olarak da Ergun,⁴⁹ Köprülü,⁵⁰ Banarlı,⁵¹ Ataman,⁵² Öztelli,⁵³ Eren,⁵⁴ ve Çobanoğlu'nun⁵⁵ yapmış olduğu çalışmalardan faydalandık.

Hamdi Hasan'ın Saray-Bosna Kütüphanelerinde Türkçe Yazmalar içerisinde bulunan türkülerini derlediği çalışması,⁵⁶ Haydar Sanal'ın Ali Ufkî'nin eserinde bahsi geçen saz şairlerinden bir kaçını andığı makalesi⁵⁷ de yararlandığımız araştırmalar arasındadır.

Hammer'in⁵⁸ ve Ahmet Refik Altınay'ın⁵⁹ yapmış olduğu araştırmalarda da IV. Murad dönemi siyasi tarihi ve kültür hayatına dair kaynaklara dayalı bilgiler edinirken, Vahid Çabuk'un⁶⁰ ve Mithat Sertoğlu'nun⁶¹ yaptıkları çalışmalarda

⁴⁶ Can, Halil, "IV. Sultan Murad Bestekâr mıdır?", *Müsiki mecmuası*, İstanbul 1967, sy. 226, s. 4-6

⁴⁷ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Osmanlılar Zamanında Musikî hayatı", *TTK Belleten*, XL/161, Ankara 1977, s. 79-114; Özcan, Nuri, "Osmanlılarda Musikî", *Osmanlı Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c.III; Özpekel, Osman Nuri, "Şair ve Bestekar Osmanlı Padişahları", *Osmanlı*, İstanbul 1999, c. X

⁴⁸ Yılmaz, Necdet, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Sufiler, Devlet ve Ulema:XVII. Yüzyıl*, İstanbul 2001

⁴⁹ Ergun, S. Nuzhet, *XVII. Asır Saz Şairlerinden Kuloğlu*, İstanbul 1946; Ergun, S. Nuzhet, *XVII. Asır Saz Şairlerinden Kâtibi*, İstanbul 1946; Ergun, S. Nuzhet, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi*, Ankara 1955

⁵⁰ Köprülü, M. Fuat, *Türk Saz Şairleri, (XVII. Asır Saz Şairleri)*, İstanbul 1966

⁵¹ Banarlı, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1998

⁵² Ataman, Sadi Yaver, *Eski Safranbolu Hayatı* (haz.Süleyman Şenel), İstanbul 2004

⁵³ Öztelli, Cahid, *Halk Şiiri, XVI.-XVII.Yüzyıllar*, İstanbul 1955

⁵⁴ Eren, Hasan, *Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara 1952

⁵⁵ Çobanoğlu, Özkul, *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara 2000

⁵⁶ Hasan, Hamdi, *Saray-Bosna Kütüphanelerindeki Türkçe Yazmalarda Türküler*, Ankara 1987

⁵⁷ Sanal, Haydar, "Eyüp Sultan Vafında Mûsikîli Bir Türkü", *Eyüp Sultan Sempozyumu V*, İstanbul 2002, s. 30-37

⁵⁸ Hammer, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi* (haz. Mürmin Çevik, Erol Kılıç), İstanbul 1993

⁵⁹ Ahmet Refik Altınay, *Kadınlar Saltanatı*, İstanbul 2000

⁶⁰ Çabuk, Vahid, *Sultan IV. Murad Han*, İstanbul 1995

⁶¹ Sertoğlu, Mithat, *IV. Murad*, Ankara 1987; Vasfi Mahir Kocatürk'ün ve Reşad Ekrem Koçu'nun Osmanlı Padişahları ile ilgili hazırlamış oldukları kitaplarda da yeterli referans vermemekle beraber IV. Murad Dönemi ile ilgili bilgiler içermektedir. Vasfi Mahir Kocatürk, *Osmanlı Padişahları*, Ankara 1954; Reşad Ekrem Koçu, *Osmanlı Padişahları*, İstanbul 1981

ayrıntılı olarak referans verilmemekle beraber az da olsa bu dönem kültür hayatına değindikleri görülmektedir.

Mahmut Ragıp Gazimihal'in Askeri müzik üzerine eğildiği araştırması⁶² ve Haydar Sanal'ın *Mehter Musikîsi*⁶³ adını taşıyan çalışması da bu alanda en çok yararlandığımız araştırmalardandır.

IV. Murad ile ilgili olarak Turan Oflazoğlu tarafından "IV. Murad" adlı bir tiyatro metni yazılmıştır. Cüneyt Gökçer tarafından sahneye konulan tiyatro metni daha sonra Turan Oflazoğlu tarafından opera metnine dönüştürülmüş ve Okan Demiriş tarafından bestelenmiştir. İlk temsili 1980 yılında gerçekleşmiştir.⁶⁴

Adnan Özyalçiner "Güç ve Güzellik, IV. Murad'ın Olağandışı Yaşamı"⁶⁵ adında IV. Murad'ın hayatını anlatan bir roman yazmıştır. Adnan Özyalçiner'in yazmış olduğu bu romanda da saray içerisindeki müzik faaliyetlerinden bahsedilmektedir.

Konunun sınırı ve İzlenen yol: IV. Murad'ın bestekârlığı ve bu yıllarda sarayda bulunan müzisyenler konusunun aydınlatılması hususunda öncelikle Türk müzik tarihi üzerine yapılmış araştırmaları inceledik ve IV. Murad'ın saltanat yılları arasında (1632-1640), saraydaki müzik ve müzisyenleri tespit ettikten sonra çalışmamıza yapılmış araştırmalardan yola çıkarak kaynakların incelenmesi ve değerlendirilmesi ile devam ettik.

Bu tez çalışması hazırlanırken planını belirlemek için Şefika Şehvar Beşiroğlu'nun *III. Selim Devrinin Müzik ve Müzisyenler Açısından İncelenmesi* isimli doktora tezi⁶⁶ ve Talip Mert'in *İkinci Mahmud'un Sanat Çevresi* isimli yüksek lisans tezinden⁶⁷ faydalandık.

Kaynaklarda geçen bazı Arapça ve Farsça metinlerin okunmasında Yrd. Doç. Dr. Recep Uslu'dan yardım aldık.

Kaynaklarda verilen hicri tarihleri miladî tarihlere çevirirken verilen tarihlerin sadece yıl olarak belirtilmesi durumunda tesadüf ettiği ilk yıla, ay ve yıl

⁶² Gazimihal, Mahmut R. *Türk Askerî Mızıkaları*, İstanbul 1955

⁶³ Sanal, Haydar, *Mehter Musikisi*, İstanbul 1964

⁶⁴ Altar, C. Memduh, *Opera Tarihi*, İstanbul 2001, c. IV, s. 272-279

⁶⁵ Özyalçiner Adnan, *IV. Murad'ın Olağandışı Yaşamı*, İstanbul 2005

⁶⁶ Beşiroğlu, Şefika Şehvar, *III. Selim Devrinin Müzik ve Müzisyenler Açısından İncelenmesi*, (Doktora Tezi, 1993) İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

⁶⁷ Mert, Talip, *İkinci Mahmud'un Sanat Çevresi*, (Yüksek Lisans Tezi, 2002) MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

verilmesi durumunda da tam olarak tesadüf ettiği seneye çevirmeye dikkat ettik. Hicrî tarihleri milâdî tarihlere çevirirken Faik Reşit Unat'ın *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*'nu⁶⁸ kullandık.

Yaptığımız araştırmada IV. Murad'ın bestekarlığı ve saltanat yıllarında müzik ve müzisyenlerin tespit edilmesi amacını taşıdığımız için bu dönemde sarayda yaşamış olması mümkün olmayan veya başka bir padişah döneminde sarayda yaşadığı bilinen müzisyenleri konumuz dışında tuttuk. Buna istinaden kesin olarak hangi tarihlerde İstanbul'a geldiği bilinmeyen ama IV. Mehmed'in saltanat yıllarında Venediklilerle yapılan savaşta (1645) Osmanlılara esir düşmüş olma ihtimali yüksek olan Ali Ufkî Bey'i⁶⁹ bu dönem müzisyenleri arasında anmadık.

Yaptığımız bu çalışmada ilk olarak IV. Murad'ın hayatı, bestekarlığı, bestelerinin kaynakları, sanata ve bilime verdiği önem konuları üzerinde durduk. Bu konuyu kaynaklardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda aydınlattıktan sonra onun saltanatı zamanında sarayda bulunduğunu tespit ettiğimiz müzisyenleri dini ve dindışı alanda yetişmiş ve bu alanlarda besteler yapmış olmaları doğrultusunda sınıflandırdık ve bu dönem Askerî müziğinden de söz ettik. Sarayda bulunduğunu kaynaklardan tespit ettiğimiz bu müzisyenleri sazendeler, bestekar sazendeler, hanendeler, bestekar hanendeler, bestekar saz şairleri ve İran'dan gelen müzisyenler olmak üzere kendi içlerinde gruplandırdık. Müzisyenlerin öncelikle isimlerinin, varsa mahlaslarının, nisbelerinin, lakablarının ve ölüm tarihlerinin sıralamasının ardından hayatları hakkında kaynaklardan edindiğimiz bilgileri değerlendirmeye çalıştık. Ölüm tarihlerini tespit edemediğimiz müzisyenlerin ölüm tarihlerini de (XVII. y.y.) şeklinde kaydetmeyi uygun bulduk.

Bu çalışma IV. Murad'ın bestekarlığı ve saltanat yıllarında sarayda müzik ve müzisyenlerin tespit edilmesi amacını taşıdığı için bu dönemde sarayda bulunan müzisyenler tarafından bestelenmiş olduğunu tespit ettiğimiz besteleri Ali Ufkî ve Kantemiroğlu'nun eserleri üzerine yapılan bilimsel çalışmalardan ve TRT arşivinden yararlanarak, kaynaklarını belirterek çalışmamıza ekledik. Bu eserler kanalıyla ve meşk sistemiyle günümüze geldiğini tespit ettiğimiz notaların incelenmesinin ayrı bir konu olduğunu düşündüğümüz için Ali Ufkî ve Kantemiroğlu'nun eserlerinde bulunan notaların eşleştirilmelerinde Yalçın

⁶⁸ Unat, Faik Reşit, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara 1994

⁶⁹ Kut, Turgut, "Ali Ufkî Bey", *DİA*, c.II, s. 456-457

Tura'nın,⁷⁰ Ali Ufkî mecmuasında bulunan eserler konusunda da Hakan Cevher'in yaptığı incelemeleri göz önüne aldık. Ali Ufkî mecmuasında kaydedilmiş notalara öncelik vermek suretiyle iki eserde de bulunan notalardan istifade ettik ve bu besteleri çalışmamızın ekler kısmında verdik.

⁷⁰ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), c.II, s. 685-693

I. BÖLÜM

IV. MURAD VE BESTEKARLIĞI

1. 1. IV. Murad'ın Hayatı

I. Ahmed ile Mahpeyker Kösem Sultan'ın oğludur. 1612 yılında doğmuştur. Tahta geçtiği 1623 yılında daha çocuk denecek yaşta olduğu için on yıl kadar annesinin vesayeti altında kalmıştır. Devlet işlerini fiilen yönetmeye 1632 yılında başlamıştır. Siyasî olaylar açısından çalkantılı bir saltanat dönemi geçirmiş olup şahit olduğu isyanlar mizacını sertleştirmiştir. Çıkan isyanlar ve yangın sebebiyle kahvehaneleri kapattırması ve içki içilmesini yasaklaması gibi, sergilediği sert tutumlarla isyanları bastırmış ve devleti içinde bulunduğu idari boşluktan kurtarmıştır.⁷¹

Saltanat yılları içerisinde Kadızâde Mehmed Efendi (ö.1045/1635) ile döneminin Halvetî şeyhlerinden Abdülmecid Sivâsî arasında sosyal ve dini hayat yanında devletin ana kurumlarını da etkileyecek fikir çatışmaları meydana gelmiştir. Kâdızâdeler hareketi adıyla anılan bu olaylar saltanat yıllarının en önemli olaylardan biri olup bu iki farklı görüş sahipleri arasında daima bir denge politikası izlemiştir.⁷²

Tahta çıktığı yıllarda Bağdat'ı alması için gönderilen Hafız Ahmed Paşa'nın Bağdat kuşatmasından başarısız olarak geri dönmesi (1626) üzerine İran'a seferler düzenlemiştir. Revan kalesini alıp (23 Safer 1045/1635) Revan üzerinden Tebriz'e hareket etmiş (28 Rebiyyülevvel 1045/ 1635) fakat daha fazla ilerleyemeden hastalanıp geri dönmek zorunda kalmıştır. Nitekim saltanat yıllarında İran harbini iyi bir neticeyle bitirmeye karar vermiş olan IV. Murad 22 Zilhicce 1047/1638 yılında Bağdat üzerine sefere çıkmıştır. İran üzerine düzenlediği bu seferler

⁷¹ Baysun, M. Cavid, "Murad IV", *İA*, c. VIII, s. 625-647; Sakaoglu, Necdet, "IV. Murad", *Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, c. II, s. 243-247

⁷² Çavuşoğlu, Semiramis, "Kadızâdeliler", *DİA*, c.24, s.101-102

dönüşünde beraberinde bazı müzisyenleri de getirmiş, Bağdat'ın fethinden hemen sonra 1640 yılında vefat etmiştir.⁷³

1. 2. IV. Murad'ın Sanata ve Bilime Verdiği Önem

Osmanlı devletinde tahta geçen padişahların bilime ve sanata ilgi göstermeleri kültür hayatında büyük gelişmeleri beraberinde getirmiştir. II. Murad (1421-1451) tarafından Edirne'de Enderûn'un kurulması ve Fatih'in İstanbul'u aldıktan sonra Topkapı Sarayı'nda Enderûn-ı Hümayun'u faaliyete geçirmesi,⁷⁴ bu okulda bilim ve sanat eğitiminin yapılması, Osmanlı devletinde sanata ve bilime ne kadar önem verildiği göstermektedir.

On yedinci yüzyılın ikinci çeyreğinde tahta geçen IV. Murad'ın saltanat yıllarında da edebiyat müzik ve hat sanatında büyük gelişmeler olmuştur. Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre sarayda, Enderun'da, üç bin kadar genç gece gündüz bilimle meşgul olmuş, dönemin en bilgili hocalarından dersler almıştır.⁷⁵ Çıkan isyanlar ve yangın sebebiyle kahvehaneleri kapattıran, içki ve tütün içilmesini, akşamları belirli bir saatten sonra dışarı çıkılmasını yasaklayan IV. Murad kitaplarıyla seyre giden ulemâya, tesbih, seccade ve örtüsü ile dolaşan dervişlere, kalem ve yazı aletleriyle yolda seyreden kâtiplere dokunulmamasını emretmiştir.⁷⁶

Bilim ve sanatla uğraşan kişilere bu derece ilgi ve ihtimam gösteren IV. Murad da, şair, hattat ve bestekardı. Sarayda müzisyenlerin, “mukallitlerin” yani taklitçilerin, rakkasların toplandığı belirli günlerde sazlı sözlü eğlenceler yaptırmış, zaman zaman musahipleriyle müzik konusunda fikir alış-verişinde bulunmuş, bazı akşamlarını âlim ve şairlerle, bazı gecelerini de dervişlerle ve ariflerle sohbet ederek geçirmiştir.⁷⁷

IV. Murad'ın sanatla ilgilenmesi, bilim ve sanatla uğraşan kişileri koruması edebiyat, müzik ve hat alanında büyük gelişmelerin olmasına, bir çok sanatkarın

⁷³ Baysun, M. Cavid, “Murad IV”, *İA*, c. VIII, s. 625-647; Sakaoğlu, Necdet, “IV. Murad”, *Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, c. II, s. 243-247

⁷⁴ Özalp, Mehmet Nazmi, *Türk Musikîsi Tarihi*, İstanbul 2000, s.26

⁷⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 102-103

⁷⁶ Nâima Mustafa Efendi, *Nâima Tarihi* (çev. Zuhuri Danışman), İstanbul 1968, c. III, s.1221-1222; Altınay, *Kadınlar Saltanatı*, İstanbul 2000, c. I, s.171; Çabuk, Vahid, *Sultan IV. Murad Han*, İstanbul 1995, s.67; Hammer, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (haz. Mûmin Çevik-Erol Kılıç), İstanbul 1993, s.162; Baysun, M. Cavid, “Murad IV”, *İA*, c. VIII, s. 630-631

⁷⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 105

yetişmesine sebep olmuştur. Saltanat yıllarında g zetttiği bu tutumu da sanata ve bilime verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır.

1. 3. IV. Murad'ın Bestekarlığı

Yaptığımız araştırma doğrultusunda IV. Murad'ın "bestekar" olduğu ile ilgili bir tanımlamanın ne biyografi eserlerinde ne de siyasi tarihlerde yapılmadığını görmekteyiz. Böyle bir tanımlamanın yapılmamış olması IV. Murad'ın bestekarlığı konusunda hep bir şüpheyi de beraberinde getirmiştir.

Cavid Baysun *Türkiye Tarihi* adlı çalışmasında, "şah Murad" adına kayıtlı bestelerin IV. Murad'a ait olduğunu söylemektedir. Halil Can da "IV. Murad Bestekar mıdır?" adlı makalesinde Cavid Baysun'un bu görüşlerinden yola çıkarak IV. Murad'ın bestekar olup olmadığı ile ilgili cevaplar vermektedir. Ali Ufkî'nin eserinde geçen "şah Murad" kaydı haricinde hiçbir siyasi tarihte ve biyografi eserinde IV. Murad'ın bestekar olduğuna ilişkin bir kayda rastlayamadığı için de "şah Murad" adına kaydedilmiş bestelerin II. veya III. Murad'a da ait olabileceği yönünde fikirlerini beyan etmektedir.⁷⁸  ztuna'nın⁷⁹ yaptığı çalışmalarda Ali Ufkî'de geçen bestelerdeki "şah Murad" " lahi Sultan Murad Han Tab-e serah" ve "Sultan Han Murad Fatih-i Bağd d" kayıtlarına istinaden IV. Murad'ın bestekar olduğunu belirttiği görülmektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi Halil Can'ın yazıdaki amacı kaynakları iyice araştırılıp değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamak olmuş, konuya dikkat çekmek istemiştir. Yazının yayınlandığı 1967'den bugüne ciddi bir araştırmanın yapılmadığı anlaşılmaktadır.

IV. Murad'ın Bağdad'ı aldıktan sonra "Fatih-i Bağdad" yani Bağdad Fatihi olarak anılması⁸⁰ ve Ali Ufkî'nin eserinde "Sultan Murad Han Fatih-i Bağdad"⁸¹ adıyla bir bestenin kaydedilmiş olması dikkat çekmekte olup, Bağdat fatihi olan başka bir Sultan Murad olmaması ve "şah"⁸² kelimesinin İran hükümdarlarının isimlerinin başında yer alması, IV. Murad'ın Bağdat'ı fethettikten sonra şah Murad sanıyla anıldığını göstermekte olup "Sultan Murad Han Fatih-i Bağdad," " lahi-yi

⁷⁸ Can, Halil, "IV. Sultan Murad Bestekâr mıdır?," *Musiki mecmuası*, sy. 226, İstanbul 1967, s. 4-6

⁷⁹  ztuna, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, c. II, s. 39-40;  ztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Ankara 1990, c.I, s. 67-68

⁸⁰ Safâyî, *Fevaidü'l-eş' r* (Altuner), c. III, s. 1071; Sertoğlu, 1987, s.91-92 (Evliya Çelebi, Seyahatnâme'den)

⁸¹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.524

⁸² Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik L gat*, s. 974

Sultan Murad Han Tab-e serah” ve “Şah Murad” adıyla kayıtlı bu bestelerin IV. Murad’a ait olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

1. 4. IV. Murad’ın Besteleri ve Kaynakları

IV. Murad’ın bestelerinin Ali Ufkî’nin *Mecmua-i Saz ü Söz* adlı eserinde ve Kantemiroğlu’nun *Kitabu ‘İlm’il-Musiki ‘ala’ vechi’l-hurufat* isimli eserinde kaydedildiğini görmekteyiz. Bu bestelerden bir kısmı sadece Ali Ufkî’nin eserinde bir kısımda Kantemiroğlu’nun eserinde kayıtlıdır. Kaydedilmiş bestelerin bazılarının bestekarının kim olduğu bazen Ali Ufkî’de, bazen de Kantemiroğlu’nda Şah Murad’a ait olduğu belirtilmiş veya farklı bir bestekara atfedilmiştir. Bu sebepten dolayı ancak iki eserde de kayıtlı olan bestelerin birbirleriyle karşılaştırılması sonucunda bestekarının kim olduğu ortaya çıkmaktadır. Şimdi her iki eserde IV. Murad adına kayıtlı olan besteleri sıralayalım:

1. Bayati makamında, semai usûlünde, Bağdad Fatihi Sultan Murad⁸³ adıyla kaydedilmiştir.
2. Eviç makamında, devrivan usûlünde, ilahi, “İlahi-yi Sultan Murad Han tabe serah”⁸⁴ adıyla kaydedilmiştir. Bu ilahinin güftesi bir güfte mecmuasında segah makamında Güfte Sultan Murad’ı Salis adına⁸⁵ bir başka güfte mecmuasında eviç makamında, güftesi Murad, bestesi Hâfız Post adına⁸⁶ kaydedilmiştir. Hafız Post mecmuasında ise bu güfteye rastlanılmamıştır. Bu güfte her ne kadar bazı güfte mecmularında, cönklerde ve araştırmalarda III. Murad’a ait olarak belirtilmişse de buna karar verebilmek için net bir bilgiye kaynaklarda rastlanılmamaktadır. Buradan çıkan sonuç bu bestenin güftesinden hareketle III. Murad’a mı yoksa IV. Murad’a mı ait olduğu problemi Ali Ufkî’nin kaydından hemen sonra ortaya çıkmış olmalıdır. IV. Murad’ın divanı henüz bulunamamış olup III. Murad’ın divanında da bu şiir muhtemelen yer almamaktadır. Çalıştığımız kaynaklar arasında IV. Murad’a en yakın kaynak olan Ali Ufkî’de verilen kayıtdan da bu şiirin kime ait olduğu net olarak anlaşılmamaktadır. Elimizdeki bilgilere ve kaynaklardan edindiğim bilgiye göre bu bestenin IV. Murad’a ait olduğu fikri ağırlık kazanmaktadır.

⁸³ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 149; Ali Ufkî, *Mecmua*, (Cevher), s. 524; TMDK Arşivi

⁸⁴ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 248; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 771

⁸⁵ Müstakîmzâde, *Mecmûa-i ilâhiyyât* (Sağman), s. 519

⁸⁶ *Mecmua-i İlahiyyât* (Önen), s. 93

Bazı arşivlerde bu eviç bestenin kürdi, ırak, muhayyer-kürdi makamlarında notaları bulunmaktadır. Bu notalar, incelendiği zaman, eviç bestenin transpozeleri olduğu veya ırak makamında bir yorumu olduğu görülmektedir. Ruhî Ayangil *Mecmûa-i Saz ü Söz*'den hareket ederek eviç makamında olan bu ilahi'nin III. Murad'a ait olduğu kanaatini taşımakta ve ırak makamında yorumlamaktadır. Reha Sağbaş ise bir konser programı nedeniyle bu ilahiyi muhayyer-kürdi makamına transpoze etmiş ve A. Hatipoğlu tarafından notaya alınmıştır. Halil Cay'da Ruhi Ayangil tarafından hazırlanan kasetten dinleyerek kürdi makamı seyrini esas alarak notaya almıştır.⁸⁷

3. Hüseyini makamında, düyek usûlünde, “Tozkoparan” adıyla, bestekârı belirtilmeden kaydedilen bu peşrev⁸⁸ Kantemiroğlu'nun eserinde Şah Murad adına⁸⁹ kaydedilmiştir.

4. Hüseyini makamında, “Pişrev-i çar usûl” yani dört usûl (Nim sakil, sakil, fahte, berefşan) kullanılarak bestelenmiş bu eser bestekârı belirtilmeden kaydedilmiş olup,⁹⁰ Kantemiroğlu'nun eserinde de değişmeli usûlde (Nim sakil, çenber, fahte, berefşan, semai) Şah Murad adına kaydedilmiştir.⁹¹

5. Hüseyini makamında, darbıfetih usûlünde, Şah Murad adına kaydedilen bu peşrev⁹² Kantemiroğlu'nun eserinde de “Ciğerdelen”⁹³ adıyla kaydedilmiş fakat bestekârı belirtilmemiştir.

6. Hüseyini makamında, berefşan usûlünde, Şah Murad⁹⁴ adına kaydedilmiştir.

7. Hüseyini makamında, düyek usûlünde, Şah Murad⁹⁵ adına kaydedilmiştir.

8. Hüseyini makamında, fahte usûlünde, Şah Murad adına kayıtlı olan bu peşrev⁹⁶ Kantemiroğlu tarafından da “Nazire-i Külliyyat Fahte”⁹⁷ adıyla Muzaffer adına kaydedilmiştir.

⁸⁷ Bahsedilen notalar İTÜ TMDK Arşivinde bulunmaktadır.

⁸⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 48-49; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 216-219

⁸⁹ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s.311-312; TMDK Arşivi

⁹⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 55; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 240-243

⁹¹ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s.137-139; TMDK Arşivi

⁹² Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.38-39; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 197-199

⁹³ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s.20-21

⁹⁴ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s.94; TMDK Arşivi

⁹⁵ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s.140-141; TMDK Arşivi

⁹⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 50-51; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 222-225

⁹⁷ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s. 51-52

9. Irak makamında, berefşan usûlünde, Şah Murad adına kayıtlı bu peşrev, Eviç faslı'nın içerisinde bulunmaktadır.⁹⁸ Kantemiroğlu'nun eserinde de kayıtlı olan bu peşrevin bestekarı belirtilmemiştir.⁹⁹

10. Uzzal makamında, devrikebir usûlünde, Şah Murad adına kayıtlı bu peşrev,¹⁰⁰ Kantemiroğlu'nun eserinde de kaydedilmiş olup¹⁰¹ bestekarı belirtilmemiştir.

İki esere dayanarak bulunan notalar karşılaştırıldığında Şah Murad da denilen IV. Murad'a ait on adet bestenin onun olduğunda şüphe yoktur. Yukarıda andığımız bu on besteye ilaveten İsmail Hakkı Bey koleksiyonunda neva makamında, fahte usûlünde, "Bağdad"¹⁰² adıyla kaydedilmiş bir peşrevinin daha olduğu görülmekte olup kaynaklarda göremediğimiz bu eserin meşk sistemi ile geldiği düşünülmektedir. Her ne kadar Öztuna bu bestenin Kantemiroğlu'nun eserinde kayıtlı olduğunu belirtmiş¹⁰³ olsa da böyle bir kayda rastlayamadık.

Bunların haricinde Kevserî mecmuasında¹⁰⁴ neva makamında, küçük muhammes usûlünde Murad adına kayıtlı bir eserin, Kantemiroğlu Edvarı'nın yayınlanmayan, 1806 tarihinde yazılmış *Edvar-ı ilm-i musiki* adını taşıyan bir başka nüshasındaki listede Şah Murad'a ait olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁵ Bu eserin IV. Murad'ın vefatından yaklaşık yüz elli yıl sonra kaleme alınmış olması, neva makamındaki bu bestenin Şah Murad'a ait olma ihtimalinin düşük olduğunu göstermektedir.

Ali Ufkî ve Kantemiroğlu'nun yazmış oldukları eserlerle günümüze gelen bu on beste'den dokuzunun "Şah Murad" adına geriye kalan iki eserin kaynağı olan Ali Ufkî'de biri "Sultan Murad Han Tab-e serah" diğerrinin ise "Sultan Murad Han Fatih-i Bağdad" şeklinde kayıtlı olduğu görülmektedir. Bağdat fatihi olan başka bir Sultan Murad olmadığı için burada bahsedilen kişi IV. Murad'dır. Ali Ufkî'nin eserinde Şah Murad adına kayıtlı bestelerden biri, yukarıdaki listede sekiz numarayı verdiğimiz bestesi, Kantemiroğlu'nun eserinde Muzaffer adıyla kayıtlıdır. Kantemiroğlu'nun eserinde "Nazire-i Külliyyat-ı Fahte" adıyla kayıtlı olan bu eserin Şah Murad'ın bestesine nazire olduğu düşünülebilir. Bestenin Yalçın Tura

⁹⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 253; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 786-787, bk. Cevher, s.940'da Irak makamında

⁹⁹ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s. 581-583

¹⁰⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 269-270; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 829-831

¹⁰¹ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s. 226-228;TMDK Arşivi

¹⁰² TRT Arşivi, E1973

¹⁰³ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Ankara 1990, c.I, s. 68

¹⁰⁴ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 33

¹⁰⁵ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 53

tarafından karşılaştırılması yapılarak aynı olduğunun tespit edilmiş olması bestenin bir nazire değil, Muzaffer adlı bir bestekar tarafından icra edilmiş olabileceğini göstermektedir. İsmail Hakkı Bey koleksiyonunda bulunan neva Bağdad peşrevi ise TRT Arşivinde bulunan notada IV. Murad adına kaydedilmiştir. IV. Murad'a ait olduğunu tespit ettiğimiz günümüze gelen bu on bir besteden altısı hüseyini, diğerleri uzzal, ırak, eviç, neva ve bayati makamındadır.

Yılmaz Öztuna Büyük Türk Musikîsi adlı ansiklopedisinde, IV. Murad'ın toplam on beş bestesinin günümüze geldiğini belirtmektedir. Bizim yukarıda andığımız on bir bestenin haricinde (1) acem makamında, çenber usûlünde, (2) nühüft makamında hâvî usûlünde, (3) neva makamında düyek usûlünde, (4) eviç maye makamında muhammes usûlünde bestelediği peşrevlerin olduğunu söylemektedir. Öztuna bu bestelerden ilk ikisine Kevserî'yi kaynak olarak göstermektedir.¹⁰⁶ Kevserî mecmuasında, acem makamında, çenber usûlündeki bestenin Murad adına,¹⁰⁷ nühüft makamında, havi usûlündeki bestenin de Şahzâde adına¹⁰⁸ kayıtlı bulunduğu görülmekte olup bu bestelerin IV. Murad'a ait olduğuna dair herhangi bir kayda rastlayamadık.

Öztuna, neva ve eviç maye makamındaki diğer iki bestenin de Ali Ufkî'nin eserinde kayıtlı olduğunu belirtmekte¹⁰⁹ olup Ali Ufkî'nin eserinde bu bestelerin IV. Murad'a ait olduğuna dair herhangi bir kayıt yoktur. Bununla birlikte Kevserî'nin eserinde maye makamında Murad Han adına kayıtlı bir eser bulunmakta olup IV. Murad'a ait olduğu muhtemeldir. Ancak Kevserî'nin eserine ulaşamadığı için bu besteyi inceleyemedik. Öztuna, "Hamparsum ise" IV. Murad'ın "şehnaz-aşîrân peşrevi ile hüzzam saz semaisini yazmış"¹¹⁰ olduğunu belirtmiştir.

¹⁰⁶ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, Ankara 1990, c.I, s. 68

¹⁰⁷ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 44

¹⁰⁸ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 40

¹⁰⁹ Öztuna, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, c.II, s. 68

¹¹⁰ Öztuna, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, c.II, s. 68

II. BÖLÜM

SARAYDA MÜZİK

2. 1. Dindışı Müzik

Kaynaklarda bulunan bilgilere göre IV. Murad'ın saltanat yıllarında sarayda bulunan müzisyenlerden kendisini Dindışı müzik alanında yetiştirmiş ve bu alanda besteler vermiş müzisyenlerin olduğu görülmektedir.

Sarayda bulunan müzisyenlerden Kemanî Hüseyin Efendi,¹¹¹ Tarzen Mustafa Efendi¹¹² ve IV. Murad'ın İran'dan getirdiği müzisyenlerden Tanburî Acem Ramazan,¹¹³ Şeştarî Acem Seyfî Ağa,¹¹⁴ Kanunî Revanlı Haydar ve Kanunî Revanlı Mirza¹¹⁵ dindışı müzik alanında kendini yetiştirmiş müzisyenlerdir.

IV. Murad döneminde sarayda bulunan bu müzisyenlerden bazıları bestekarlıklarının yanı sıra sazandelikleriyle de tanınmaktadır. Bunlardan Kemani Mustafa Ağa'nın keman,¹¹⁶ Çengî Mustafa Ağa'nın çeng,¹¹⁷ Solakzâde Mehmet Efendi'nin miskal¹¹⁸ ve Çengî İbrahim Efendi'nin de çeng çaldığı¹¹⁹ IV. Murad'ın musahiblerinden Benli Hasan Ağa'nın yapılan müzik toplantılarına tanburu ve sesiyle iştirak ettiği,¹²⁰ İran'dan getirilen müzisyenlerden Emirgüneoğlu Yusuf Paşa'nın şeştar,¹²¹ Udî Mehmed Ağa'nın udî ve hanende,¹²² Şeşteri Murad Ağa'nın da şeştarî olduğu,¹²³ Demiroğlu Kuloğlu, Kayıkçı Mustafa, Kâtibi¹²⁴ ve Çöğürücü

¹¹¹ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

¹¹² Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

¹¹³ Cevrî, *Divan* (Ayan), s.112

¹¹⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303-304

¹¹⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303

¹¹⁶ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 112

¹¹⁷ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

¹¹⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303; Güfti, *Teşrifat* (K. Yılmaz), s.243-244; Safâî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c. III, s. 1041; Şeyhi, *Vakayi* (Özcan), c.I, s.718

¹¹⁹ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

¹²⁰ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111; Özcan, "Hasan Ağa, Benli", *DİA*, c.XVI, s. 285; Özalp, s. 378

¹²¹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 304

¹²² Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111; Esad Efendi *Atrab* (Yüceışık), s. 82

¹²³ Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 94

Mehmed Efendi'nin¹²⁵ de sarayda bulunan saz şairlerinden olduğu ve dindışı alanda besteleri olduğu görülmektedir.

Sarayda bulunan Dindışı alanda yetişmiş ve bu alanda besteler veren müzisyenlere bakıldığında Dinî alanda yetişmiş müzisyenlere göre sayıca daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Din dışı alanda besteler yapmış bu müzisyenlerin çoğunun besteledikleri eserlerin Ali Ufkî ve Kantemiroğlu'nun eserleriyle günümüze geldiği görülmektedir.

2. 2. Dinî Müzik

Kaynaklarda bulunan bilgilere göre IV. Murad'ın saltanat yıllarında sarayda bulunan müzisyenlerin bir kısmının Dinî müzikle uğraştıkları anlaşılmaktadır.

Sarayda bulunan bu müzisyenlerden Derviş Ömer'in bestelediği eserler¹²⁶ ve yetiştirdiği hanendelerle bu dönem müziğine büyük katkıda bulunduğu görülmektedir. İbrahim Gülşenî'ye intisab etmiş olan Derviş Ömer Efendi Kanunî Sultan Süleyman döneminde İstanbul'a gelmiştir. IV. Murad'ın saltanat yıllarında da sarayda hanendelik yapmış ve IV. Murad'ın musahibi olmuştur.¹²⁷

Mustafa Anber Ağa da (ö.1095/1683-84) sarayda yetişmiş¹²⁸ ve dinî müzik alanında eserler vermiştir.¹²⁹

Sarayda bulunan sazendelerden Çengî Yusuf Dede (ö. 1080 Zilkadde/1670) Galata Mevlevihanesi Neyzenbaşı iken IV. Murad tarafından saraya alınmış olup¹³⁰ dinî müzik alanında eserler bestelemiştir.¹³¹

Şam'dan İstanbul'a gelen İmam Yusuf Efendi de (ö. 1057 Safer/1647) sesinin güzelliği ve Kur'an okuyuşundaki mahareti ile 1044/1634 yılında hünkar imamı olmuş¹³² ve dinî müzik alanında eserler bestelemiştir.¹³³

¹²⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay) c.I, s. 304-305

¹²⁵ Cevrî, *Divan* (Ayan), s.112

¹²⁶ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 101, 301-302; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.761-762; Hafız Post, *Mecmua-i Güfte* (Doğrusöz), s. 166; Hasan Gülşenî, *Mecmua-i Güfte* (Erden), s. 168, 200; Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 244; Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* (Uslu), s. 72, 74; Esad Efendi, *Atrâb* (Yüceışık), s.47

¹²⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s.101

¹²⁸ Ergun, *Antoloji*, s. 41

¹²⁹ Müstakîmzâde, *Mecmûa-i ilâhiyyât* (Sağman), s. 478, Ergun *Antoloji*, s.77

¹³⁰ Safâî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c.III, s.1072-1073; Şeyhi, *Vakayi* (Özcan), c.I, s.568

¹³¹ Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 208-209

¹³² Ergun, *Antoloji*, s. 32

Bu dönemde sarayda bulunduğu tespit edilen Vehbi Osman Efendi¹³⁴ ve Ali Ağa¹³⁵ Derviş Ömer tarafından yetiştirilen saray hanendelerinden olup, Vehbî Osman Efendi'nin dinî müzik alanında bestelemiş olduğu eserlere rastlanmaktadır.¹³⁶

Kavvâl Süleyman olarak tanınan Süleyman Efendi IV. Murad huzurunda ney çalan sazandelerden¹³⁷ biri olmasının yanı sıra Kasımpaşa Mevlevihanesi neyzenbaşısıdır.¹³⁸

IV. Murad döneminde saraydaki müzisyenlere bakıldığında, dinî müzik alanında kendini yetiştirmiş çok sayıda müzisyene rastlanmamakta olup sarayda yapılan müzik toplantılarına sazlarıyla, sesleriyle ve besteleriyle iştirak eden bu müzisyenlerden bir çoğunun kendi alanlarındaki maharetleri sayesinde sonradan saraya alındıkları veya sarayda tutuldukları dikkat çekmektedir.

2. 3. Askerî Müzik

Tarihi kaynaklarda XVII. yüzyılda mehterbaşına bağlı bir grup ulûfeli olmak üzere on iki sınıf mehterden söz edilmektedir.¹³⁹ Bunların bir kısmı sarayın dışında İstanbul'un çeşitli semtlerinde ikamet etmekte, İstanbul'un dört bir yerinde yatsı ve seher vakitlerinde, özel günlerde yapılan kutlama ve alaylarda nevbet vurmakta, ve savaşlarda padişahın yanında yer almaktadırlar.¹⁴⁰

IV. Murad döneminde de mehterbaşına bağlı ve ulûfeli bir grup mehter bulunmakta olup, savaş zamanında bunlar ikiye ayrılmaktadır. Yedi yüz on beş kişiden oluşan "çadır mehterleri"¹⁴¹ savaş zamanında çadırları kurmakla görevli olup diğerleri ise iki yüz yirmi altı kişilik "Mehterân-ı alem cemaati" yani sazende grubundan oluşmaktadır.¹⁴² "Mehterân-ı alem cemaati" IV. Murad'ın Bağdad

¹³³ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 45, 53; Ergun, Antoloji, s.68-69

¹³⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 303; Esad Efendi, *Atrab* (Yücecişik), s. 80-81

¹³⁵ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

¹³⁶ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 26, 43, 46, 68, 71, 74, 81, 84, 91

¹³⁷ Cevrî, *Divan* (Ayan), s.112

¹³⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I s. 303

¹³⁹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 296

¹⁴⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 296; Ali Ufkî, *Topkapı Sarayında Yaşam* (çev. Ali Berktaş), s. 80

¹⁴¹ Peçevi, *Peçevi Tarihi* (Baykal), c.II, s. 414; Naima, *Naima Tarihi* (Danışman), c. III, s. 1301

¹⁴² *Koçi Bey Risalesi* (Danışman), s. 61-62

üzerine çıktığı seferde yanında bulunmuş, çadırlar kurulduktan sonra tablhaneye¹⁴³ harb sırasında ve fetih müjdelerini vermek içinde kûs çalmışlardır.¹⁴⁴ Nitekim, IV. Murad'ın Bağdad seferi dönüşünde yapılan alayda, mehterbaşı ve mimarbaşının birbirlerinin önünde yer almak için yaptıkları bir tartışma da mehterbaşı mehterlerin padişaha her daim lazım olduğunu, bir yere gittiğinde yanından eksik olmadıklarını, padişahın dostla düşmana karşı gücünü, kuvvetini, ününü göstermek için tabl, kudüm, nefir çaldıklarını, savaş meydanında askerin düzenini ve maneviyatını sağlamak için yüz yirmi koldan cenk davuluna ve han köslerine vurduklarını, padişah bir şeye üzülse huzurunda on iki makam yirmi dört şube, yirmi dört usûl, kırk sekiz terkiib müzik faslı yaptıklarını söylemiştir.¹⁴⁵

Zurnacı alayının, IV. Murad huzurunda Küll-i külliyyat,¹⁴⁶ Şeddü'l-asr,¹⁴⁷ Şükûfezâr,¹⁴⁸ Hünkar peşrevi¹⁴⁹ ve Mehter cemaatinden Solakzâde Mehmed Efendi'nin¹⁵⁰ Solakzâde sakili peşrevini çaldıkları bilinmektedir.¹⁵¹

¹⁴³ Peçevi, *Peçevi Tarihi* (Baykal), c.II, s. 414; *Koçi Bey Risalesi* (Danışman), s. 61-62; Naima, *Naima Tarihi* (Danışman), c. III, s. 1288, 1301

¹⁴⁴ Naima, *Naima Tarihi* (Danışman), c. III, s.1310

¹⁴⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 296; Sanal, *Mehter Musikisi*, s.24

¹⁴⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 172-173; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.577-582; Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s.45-47

¹⁴⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 213; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 679-680

¹⁴⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 54; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.235-238; Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s.53

¹⁴⁹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 306; Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 254; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.790-792; Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musiki* (Tura), s. 566-567

¹⁵⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303

¹⁵¹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 305'de Solakzâde şekilli yazılmış fakat buradaki kelime sakili olacak; Sanal, *Mehter Musikisi*, s.160-170

III. BÖLÜM

SARAY MÜZİSYENLERİ

Tarihi kaynaklarda verilen bilgilere göre IV. Murad'ın saltanat yıllarında sarayda bulunan müzisyenlerden bir çoğunun bestekar bir kısmının sadece sazende ve bir kişinin de hanende olduğu görülmektedir. Bestekar olan bu müzisyenlerden bir kısmı aynı zamanda sazende ve hanendedir. Sazende olduğunu tespit ettiğimiz bestekarlar arasında saz şairleri de bulunmaktadır. Bu sebepten dolayı bu müzisyenleri sazendeler, bestekar sazendeler, hanendeler, bestekar hanendeler ve bestekâr saz şairleri olmak üzere sınıflandırdık.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi sarayda bulunan bu müzisyenlerden Kemanî Hüseyin Efendi, Tarzen Mustafa Efendi, Tanburî Acem Ramazan, Şeştarî Acem Seyfi Ağa, Avvâd (udî) Kara Şatır, Kanunî Revanlı Haydar ve Kanunî Revanlı Mirza sadece sazendelikleriyle Ali Ağa'da sadece hanende olmasıyla tanınmaktadır.

Bestekar olduğunu tespit ettiğimiz Benli Hasan Ağa, Çengî İbrahim Efendi, Kemanî Mustafa Ağa, Çengî Mustafa Ağa, Şeştarî Murad Ağa, Solakzâde Mehmet Efendi, Udî Mehmed Ağa, Kavnâl Süleyman Efendi, Emirgüneoğlu Yusuf Paşa, Avurdu delik ve Çengî Yusuf Dede sazendelikleriyle de tanınmakta olup Çöğürücü Mehmed Efendi, Kayıkçı Kul Mustafa, Kuloğlu Süleyman Efendi, Demiroğlu, ve Katibî de IV. Murad'ın saltanat yıllarında sarayda bulunan bestekar saz şairlerindendir.

Sarayda bulunan müzisyenlerden Derviş Ömer Efendi, Mustafa Anber Ağa, Vehbî Osman Efendi ve İmam Yusuf Efendi de bestekar hanendelerdendir.

Bu bestekarların hayatları hakkında ayrıntılı bilgileri sazendeler, bestekar sazendeler, hanendeler, bestekar hanendeler ve bestekar saz şairleri başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız için burada sadece isimlerini andık. Ali Ufkî, ve Kantemiroğlu'nun eserlerinin yanı sıra meşk sistemi ile günümüze geldiğini tespit

ettiğimiz Solakzâde Mehmet Efendi, Çengî İbrahim Efendi, Kemanî Mustafa Ağa, Çengî Mustafa Ağa, Emirgüneoğlu Yusuf Paşa, Şeştarî Murad Ağa, Derviş Ömer Efendi, Benli Hasan Ağa, Çengî Yusuf Dede, Kavvâl Süleyman Efendi, Kayıkçı Kul Mustafa, Çöğürücü Mehmed Efendi, Kuloğlu Süleyman Efendi, Demiroğlu ve Katibî'nin bestelerini de çalışmamızın ekler kısmında verdik.

3. 1. Sazendeler

İncelediğimiz diğer kaynaklarda isimlerine rastlamadığımız birkaç kişinin de arşiv belgelerinde bulunan kayıtlara göre sarayda müzisyenlik yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Bu müzisyenlerden “Mustafa Nâyî, Şehbaz sazende, Rıdvan sazende, Dilaver Nâyî” yevmiye beş akçe, “Nayî Usta Ahmed” de yevmiye dört akçe alan¹⁵² saray sazendelerindendir. Hayatları hakkında ayrıntılı bilgiler edinemediğimiz bu müzisyenlerin sadece isimlerini ve günlük kaç akçe aldıklarını burada kaydedebildik.

Kanunî Revanlı Mirzâ, Kanunî Revanlı Haydar, Avvâd (udî) Kara Şatır, ve Şeştarî Acem Seyfi Ağa¹⁵³ da sarayda bulunan sazendelerdendir. Hayatlarıyla ilgili ayrıntılı bir bilginin olmaması nedeniyle burada sadece isimlerini andık.

HÜSEYİN EFENDİ, KEMANÎ, REBABÎ (ö. XVII. y.y)

Hüseyin Efendi hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip olmamakla beraber İbrahim Cevrî'nin sarayda ki müzisyenleri kaydettiği kasidesinde Hüseyin adında bir sazendeden bahsettiği görülmektedir. Cevrî'nin onun hakkında dile getirdiği sözlerden¹⁵⁴ usta bir sazende olduğu keman ve rebab çaldığı anlaşılmaktadır.

MUSTAFA EFENDİ, TARZEN (ö. XVII. y.y.)

Mustafa Efendi hakkında bilgi edinebildiğimiz tek kaynak Cevrî'nin sarayda ki müzisyenleri kaydettiği kasidesidir. Cevrî'nin onun hakkında dile getirdiği sözlerden IV. Murad'ın huzurunda tar çaldığı ve usta bir sazende¹⁵⁵ olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁵² Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Hazine-i Evrak, nr. 10148'den Rıfkı Melül Meriç, “Osmanlılar Devri Türk Musikisi Tarihi Vesikaları”, *Musiki Mecmuası*, sy. 53, 1952, s. 156

¹⁵³ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303-304

¹⁵⁴ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

¹⁵⁵ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

RAMAZAN EFENDİ, TANBÛRÎ (ö. XVII. y.y)

Cevrî'nin sarayda ki müzisyenleri kaydettiği kasidesinde Ramazan adında bir sazendeden bahsettiği görülmektedir. Cevrî'nin onun hakkında söylediği “Biri tanbûrî ‘Acem kim Ramazân’dur nâmı”¹⁵⁶ sözlerinden de tanbûrî sazında usta bir sazende olup IV. Murad tarafından İran’dan getirildiği anlaşılmaktadır.

3. 2. Bestekar Sazendeler

AVURDU DELİK (ö. XVII. y.y.)

IV. Murad’ın Bağdad seferi dönüşünde “Avurdu delik” lakabıyla anılan bir zurnacıyı da yanında getirdiği belirtilmektedir.¹⁵⁷ Hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler edinemediğimiz bu zurnacının müzikteki ustalığından Türklerin yararlanamaması için yanakları delinmiştir. Bu nedenle de Avurdu delik lakabıyla anılmaktadır.¹⁵⁸

Kevserî mecmuası’nda “Avurdu delikli” adına hüseyini makamında, berefşan usûlünde,¹⁵⁹ segah makamında düyek usûlünde¹⁶⁰ *Edvâr-ı ‘İlm-i musikî*’de de Kevserî’nin eserinde kayıtlı bestelerden farklı olarak segah makamında, muhammes usûlünde¹⁶¹ kaydedilmiş bestelerin olduğu görülmektedir. Fakat Kevserî’nin eserine ulaşılabilmesi ve *Edvâr-ı ‘İlm-i musikî*’de de notaların kaydedilmemiş olması nedeniyle bu bestelerin notalarına çalışmamızda yer veremedik.

HASAN AĞA, BENLİ, TANBURÎ (ö.1073/1622)

Hasan Ağa 1016/1607 yılında Edirne’de doğmuş, daha sonra ailesi ile birlikte İstanbul’a gitmiştir.¹⁶² On sekiz yaşına gelinceye kadar babasının helvacı dükkanında çalışmış,¹⁶³ IV. Murad’ın yakın ilgisine nail olup, saraya girişini takip eden yıllarda IV. Murad’ın “musâhib-i şehriyârî” olmuştur.¹⁶⁴ IV. Murad’ın vefatından sonra saraydan ayrılmış, 1073/1622 yılında İstanbul’da vefat etmiştir.¹⁶⁵

¹⁵⁶ Cevrî, *Divan*, (Ayan), s.112

¹⁵⁷ Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Müsiki*, s. 173

¹⁵⁸ Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Müsiki*, s. 193

¹⁵⁹ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 36, 56

¹⁶⁰ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 42

¹⁶¹ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 51

¹⁶² Özcan, “Hasan Ağa, Benli”, *DİA*, c.XVI, s. 285; Özalp, s. 378

¹⁶³ Özcan, “Hasan Ağa, Benli”, *DİA*, c.XVI, s. 285

¹⁶⁴ Özcan, “Hasan Ağa, Benli”, *DİA*, c.XVI, s. 285; Özalp, s. 378

¹⁶⁵ Özcan, “Hasan Ağa, Benli”, *DİA*, c.XVI, s. 285

Hasan Ağa, sesinin güzelliği ve bestelediği eserler sayesinde devrinin önde gelen müzisyenleri arasına girmiştir. Babasından telli bir halk sazı, muhtemelen bağlamanın bir çeşidi olan, tanbura¹⁶⁶ çalmayı öğrenmiş, saray'a girdikten sonra tanbur çalmaya başlamış ve tanbur üstadı olarak şöhret kazanmıştır.¹⁶⁷ IV. Murad'ın kendisinden sıklıkla tanbura ve Rumeli türküleri dinlediği, ayrıca sarayda yapılan fasıllara sazı ve sesi ile katıldığı buna rağmen bu alandaki asıl şöhretinin sebebinin bestelediği saz eserleri olduğu bilinmektedir.¹⁶⁸ Cevrî, saray sazende ve hanendelerinden bahsettiği kasidesinde, onu da usta bir tanburi ve hanende olarak anmaktadır.¹⁶⁹

Ali Ufkî ve Kantemiroğlu'nun eserlerinde Hasan Ağa adına kayıtlı birer beste bulunmaktadır. İki eserde de ayrı ayrı kaydedilmiş bu bestelerden biri rast bir diğeri pençgah makamında olup bu notalar karşılaştırıldığında aynı eserler olduğu ortaya çıkmaktadır. Rast makamında, devrikebir usûlünde kayıtlı olan bu peşrev¹⁷⁰ Kantemiroğlu'nun eserinde pençgah makamında, devrikebir usûlünde kaydedilmiştir.¹⁷¹

Kevserî'nin eserinde Hasan Ağa adına bir,¹⁷² Kantemiroğlu Edvarı'nın yayınlanmayan, 1806 tarihinde yazılmış *Edvar-ı ilm-i musiki* adını taşıyan bir başka nüshasındaki listede de ise dört bestesi¹⁷³ kayıtlıdır. *Edvar-ı ilm-i musiki*'de Ali Ufkî, Kantemiroğlu ve Kevserî'nin eserlerinde kayıtlı olmayan üç bestesi bulunmaktadır. Bu besteler ırak makamında, sakil usûlünde,¹⁷⁴ uşşak makamında, darbıfetih usûlünde¹⁷⁵ ve rehavî makamında, sakil usûlünde¹⁷⁶ olup eserde notaları kaydedilmemiştir.

¹⁶⁶ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 304

¹⁶⁷ Özcan, "Hasan Ağa, Benli", *DİA*, c.XVI, s. 285

¹⁶⁸ Özcan, "Hasan Ağa, Benli", *DİA*, c.XVI, s. 285

¹⁶⁹ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

¹⁷⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 214; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 681-683

¹⁷¹ Kantemiroğlu, *Kitabü'l-ilmil musiki* (Tura), s. 231-233

¹⁷² Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, pençgah, devrikebir s. 30

¹⁷³ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, ırak, baba sakili, s. 48, pençgah, devrikebir s. 49, uşşak darbıfetih, s. 50

¹⁷⁴ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 48

¹⁷⁵ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s.50

¹⁷⁶ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 49

Bunların haricinde TRT Arşivinde kayıtlı olan ırak makamında, çenber usûlünde,¹⁷⁷ ve ırak makamında, aksak semai usûlündeki¹⁷⁸ iki bestenin İsmail Hakkı Bey koleksiyonunda kayıtlı olduğu bilinmektedir.¹⁷⁹

TRT arşivlerinde kaynaklarda belirtilmeyen iki bestesi daha kayıtlıdır. Bu besteler rast makamında sakil usûlünde,¹⁸⁰ ve rast makamında, aksak semai usûlünde¹⁸¹ bestelenmiş olup meşk sistemi ile günümüze kadar gelmiştir.

Ayrıca Öztuna, buselik makamında, darbıfetih usûlünde peşrevi ve buselik makamında, saz semaisi, eviç makamında, sakil usûlünde peşrevi ve saz semaisi ile büzürg makamında, berefşan usûlünde bir bestesinin İsmail Hakkı Bey Koleksiyonunda kayıtlı olduğunu belirtmektedir.¹⁸²

Öztuna, yapmış olduğu çalışmada *Edvar-ı ilm-i musiki*'de kayıtlı olan ırak makamında, sakil usûlünde,¹⁸³ rehavî makamında sakil usûlünde¹⁸⁴ ve uşşak makamında, darbıfetih usûlündeki¹⁸⁵ bestelerinden de söz etmemekte olup her ne kadar Kevserî'nin eserinde hüseyini makamında, düyek usûlünde iki peşrevinin kaydedilmiş olduğunu belirtse de¹⁸⁶ Kevserî'nin eserinde bu bestelere rastlanmamaktadır. Aynı yeten Öztuna, Ali Ufkî'nin eserinde rast makamında, devrikebir usûlünde, Kantemiroğlu'nun eserinde de pençgah makamında, devri kebir usûlünde kayıtlı olan besteleri farklı birer eser gibi yorumlamıştır.¹⁸⁷ Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi iki eserde bulunan notalar karşılaştırıldığında Öztuna'nın bahsetmiş olduğu iki bestenin aynı olduğu anlaşılmaktadır.

İBRÂHİM EFENDİ, ÇENGÎ (ö. XVII. y.y)

İbrahim Cevrî'nin sarayda ki müzisyenleri kaydettiği kasidesinde Çengnevâz İbrahim adında bir sazendeden bahsettiği görülmektedir. IV. Murad'ın huzurunda çeng çalan İbrahim Efendi hakkında Cevrî'nin dile getirdiği sözlerden¹⁸⁸ usta bir

¹⁷⁷ TRT Arşivi, nr. E1458

¹⁷⁸ TRT Arşivi, nr. E1470

¹⁷⁹ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c.II, s. 331

¹⁸⁰ Bardakçı, Murat, *Fener Beylerine Rum Şarkıları*, s.49 (*Apanthisma*'dan); TRT Arşivi, nr. E2460

¹⁸¹ TRT Arşivi, nr. E2529

¹⁸² Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c.II, s. 331

¹⁸³ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 48

¹⁸⁴ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 49

¹⁸⁵ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s.50

¹⁸⁶ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c.II, s. 331

¹⁸⁷ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c.II, s. 331

¹⁸⁸ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

sazende olduğu anlaşılmaktadır. Kantemiroğlu'nun ve Kevserî'nin eserinde neva makamında, fahte usûlünde bir bestesi kayıtlıdır.¹⁸⁹

MEHMED AĞA, UDÎ (ö. XVII. y.y)

Avvâd Mehmed olarak da tanınan Mehmed Ağa IV. Murad'ın İran'dan getirdiği müzisyenlerden biridir.¹⁹⁰ İran'da doğmuştur.¹⁹¹ Her ne kadar Esad Efendi, Avvâd Mehmed Ağa'nın, Şeştarî Murad Ağa ile birlikte Bağdad'tan getirildiğini söylemiş olsa da¹⁹² Şeştarî Murad Ağa'nın esasında Revan seferi dönüşünde getirilmiş olması¹⁹³ Avvâd Mehmed Ağa'nın da Revan seferi dönüşünde getirilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Esad Efendi'nin onu "avvâd-zen" Cevrî'nin ve Evliya Çelebi'nin de "Avvâd Muhammed" olarak anmasından avvâd¹⁹⁴ yani ud çaldığı anlaşılmaktadır.¹⁹⁵ Mehmed Efendi güçlü bir sese sahip olmasının yanı sıra müzik alanındaki üstatlardan dersler alarak kendini yetiştirmiş usta bir müzisyendir.¹⁹⁶

Besteleri:

Aşîrân makamı, hafîf usûlü: "Kanda varsa âşık-ı bî-çâre cânânın arar/ Derd ile bîmâr olan elbette dermânın arar"¹⁹⁷

Bayâtî makamı, murabba, devrikebir usûlü: "Lâleler bezm-i çemende câm-ı işret gösterir/Devletinde husrev-i gül ayşâ ruhsat gösterir"¹⁹⁸

Irak makamı, çenber usûlü, güfte Fasîhî: "Ey peri ruhsâr bilmem ülfetin kimlerledir/ Hiç görünmezsin aceb ünsiyyetin kimlerledir"¹⁹⁹

¹⁸⁹ Kantemiroğlu, *Kitabü'l-ilmil musiki* (Tura), s. 108-109; Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 34

¹⁹⁰ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

¹⁹¹ Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 82

¹⁹² Esad Efendi *Atrab*, (Yüceışık), s. 95-96

¹⁹³ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303

¹⁹⁴ Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, s. 54

¹⁹⁵ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303; Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 83

¹⁹⁶ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111; Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 82

¹⁹⁷ Hasan Gülşeni, *Mecmua-i Güfte* (Erden), s.170'de bestekarı Karakız (Kara Mehmet Hocaşâde) olarak kayıtlıdır; Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* (Uslu), s. 100; Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 83

¹⁹⁸ Hafız Post, *Mecmua-i Güfte* (Doğrusöz), s.131'de İlk iki dizesi Muhayyer makamında İtrî'nin bestesi; Hasan Gülşeni, *Mecmua-i Güfte* (Erden), s.133-134'de Avvadoğlu adına kayıtlı, güfte Bâki; Hafız Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* (Uslu), s.82; Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 83

¹⁹⁹ Hasan Gülşeni, *Mecmua-i Güfte* (Erden), s.234-235'de Avvadoğlu adına kayıtlıdır; Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* (Uslu), s. 179'da Ahmet Çelebi Çırçır adına kayıtlıdır; *Mecmua-i Güfte* (Duran), s.77'de kime ait olduğu belirsiz.

Rehavi makamı, hafif usûlü: “Akl u fikrim ey peri peyker hemîşe sendedir/
Vuslatından fariğ olmam nitekim cân tendedir”²⁰⁰

**MEHMED HEMDEMÎ EFENDÎ, SOLAKZÂDE, MİSKÂLÎ
(ö.1068/1657)**

Şiirlerinde Hemdemî mahlasını kullanan Mehmed Efendi İstanbul’da doğmuştur.²⁰¹ Safâyî’nin bazı nüshalarında ve Cevrî’nin sarayda bulunan hanende ve sazandelerden bahsettiği kasidesinde adının Ahmed olarak kaydedildiği görülmekte olup²⁰² tarihi kaynaklarda genellikle Mehmed adıyla anıldığı için bizde Mehmed adını kullanmayı uygun bulduk. Yeniçeri cemaatinden olan Solakzâde Mehmed Efendi²⁰³ miskal çaldığı için Miskalî namıyla da tanınmakta olup²⁰⁴ güzel bir sese sahiptir.²⁰⁵ Güftî, “darbıfetih’in mucidi olduğunu” belirtmektedir.²⁰⁶ Solakzâde Sakili adı verilen peşrevinin IV. Murad’ın huzurunda yapılan alayda zurnacılar tarafından çalındığı bilinmektedir.²⁰⁷ Aynı zamanda şair ve tarihçi olan Mehmed Efendi Osmanlı tarihini anlatan *Tevârih-i Ali Osman* ve Osman Bey’den başlayarak her padişahın saltanat yıllarını bir iki beyitle anlatan *Fihrist-i Şahan* isimli eserlerinde yazarıdır.²⁰⁸ 1068/1657 yılında vefat etmiştir.²⁰⁹ *Mecmua-i saz-ı söz*’de Nisârî’nin Solakzâde Mehmet Efendi’nin vefatı üzerine şu tarihi düşürdüğü görülmektedir.

“Der Hakk-ı Solakzâde

Hemdem-i mahlas Solakzâde idüp terk-i cihan

Ola gılmân-ı cinân behzâdı gibi hemdem

Bu du’a ile Nisârî didiler tarihini

²⁰⁰ Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* (Uslu), s.34

²⁰¹ Güftî, *Teşrifat* (K. Yılmaz), s.243-244; Safâyî, *Fevaidü’l-eş’âr* (Altuner), c. III, s. 1041; Şeyhi, *Vakayi* (Özcan), c. I, s.718

²⁰² Erdemir, *Anadolu Sahası Musikişinası Divan Şairleri*, Ankara 1999 s. 213; Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111-112

²⁰³ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (Gökyay), c.I, s. 303

²⁰⁴ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111-112; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (Gökyay), c.I, s. 303; Güftî, *Teşrifat* (K. Yılmaz), s.243-244; Safâyî, *Fevaidü’l-eş’âr* (Altuner), c. III, s. 1041; Şeyhi, *Vakayi* (Özcan), c. I, s.718

²⁰⁵ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111-112

²⁰⁶ Güftî, *Teşrifat* (K. Yılmaz), s.244

²⁰⁷ Sanal, *Mehter Musikîsi*, s.160

²⁰⁸ Güftî, *Teşrifat* (K. Yılmaz), s.244; Safâyî, *Fevaidü’l-eş’âr* (Altuner), c. III, s. 1041-1042; Şeyhi, *Vakayi* (Özcan), c.I, s.718

²⁰⁹ Safâyî, *Fevaidü’l-eş’âr* (Altuner), c. III, s. 1041-1042; Şeyhi, *Vakayi* (Özcan), c.I, s.718’de 1067 tarihinde vefat etmiştir.

Hemdemin olsun şûride-pa rahmet hemdem: 1068²¹⁰

Nazmi Özalp kaynak belirtmeden ölüm tarihini h.1008 olarak vermiştir.²¹¹ Hicri 1008 tarihinin miladî karşılığı 1599-1600 yılları olup Solakzâde Mehmed Efendi h.1068/1657 yılında vefat etmiştir. *Türk Musikîsi Tarihi* isimli bir diğer çalışmada da ölüm tarihini h.1008 ve bunun miladi karşılığını ise 1658 tarihi olarak vermektedir.²¹² Yukarıda da belirttiğimiz gibi 1008 tarihinin miladî karşılığı 1599-1600 yılıdır.

Ali Ufkî'nin ve Kantemiroğlu'nun eserlerinde Solakzâde Mehmet Efendi'nin bestelediği eserlere rastlanmakta olup Ali Ufkî'nin eserinde on altı ve Kantemiroğlu'nun eserinde on yedi bestesinin kayıtlı olduğu görülmektedir. İki eserde bulunan besteler toplandığında kaydedilmiş otuz üç bestesinin olduğu düşünülebileceği gibi bestelerin notaları karşılaştırıldığında dokuzunun ortak olduğunun ortaya çıkması, esasında bu eserlerde kayıtlı otuz üç değil yirmi dört bestesinin olduğunu göstermektedir. Ali Ufkî'nin eserinde, kayıtlı on altı besteden on dördü “Solakzâde” geriye kalan iki besteden biri “Solakoğlu” diğeri ise “Pişrev-i Ahmed Bey Miskalî” adıyla kaydedilmiştir. Kantemiroğlu'nun eserinde kayıtlı on yedi besteden on beşi Solakzâde adına geriye kalan iki besteden biri Hindiler diğeri de Muzaffer adına kayıtlı olup bu bestelerin bu isimlerle anılan bestekarlar tarafından icra edilmiş olabileceği ihtimali yüksektir. Şimdi her iki eserde Solakzâde Mehmet Efendi'ye ait olan eserleri sıralayalım:

1. Acem makamında, fahte usûlünde, “Pişrev-i Solakzâde” adına kayıtlı olan bu peşrev,²¹³ Kantemiroğlu'nun eserinde de kayıtlıdır.²¹⁴
2. Acem makamında, havi usûlünde, “Pişrev-i Solakzâde” adına kayıtlı bu peşrev,²¹⁵ Kantemiroğlu'nun eserinde de kayıtlıdır.²¹⁶
3. Bayati makamında, nim çenber usûlünde, “Pişrev-i Solakzâde” adına kayıtlıdır.²¹⁷
4. Eviç makamında, semai usûlünde, Solakzâde adına kayıtlıdır.²¹⁸

²¹⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 312; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 109, 120

²¹¹ Özalp, *Biyografi Ruşen Ferit Kam*, s. 310

²¹² Özalp, *Türk Musikîsi Tarihi*, c. I, s. 56-57

²¹³ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 152; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 531-532

²¹⁴ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 285; TMDK Arşivi

²¹⁵ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.161-163; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 550-551

²¹⁶ Kantemiroğlu, *Kitabü'l-ilmil musikî* (Tura), s. 286-287

²¹⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.143; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 508; TMDK Arşivi

5. Hüseyni makamında, düyek usûlünde, “Baharistan”, Solakzâde adına kayıtlıdır.²¹⁹
6. Hüseyni makamında, semai usûlünde, “Solakzâde Ahmed Çelebi” adına kayıtlıdır.²²⁰
7. Kürdi makamında, hafif usûlünde, Solakzâde” adına kayıtlıdır.²²¹
8. Muhayyer makamında, devrikebir usûlünde, “Pişrevi Solakzâde”²²² adına kayıtlı bu peşrev Kantemiroğlu tarafından da Solakzâde adına kaydedilmiş olup darbıfeth usûlündedir.²²³
9. Neva makamında, semai usûlünde, “Semâ’i Solakzâde” adıyla kayıtlıdır.²²⁴
10. Neva makamında, darbı feth usûlünde, Solakzâde adına kaydedilmiştir.²²⁵
11. Neva makamında, düyek usûlünde “Pişrev-i Ahmed Beg Miskalî” adına kayıtlıdır.²²⁶
12. Nikriz makamında, fahte usûlünde, Solakzâde adına kaydedilmiştir.²²⁷
13. Nişabur makamında, sakil usûlünde, “Solakzâde”²²⁸ adına kayıtlı bu beste Kantemiroğlu’nun eserinde de Nişabur makamında, sakil usûlünde olup, “Hindiler” adına kayıtlıdır.²²⁹
14. Nişabur makamında, devrikebir usûlünde, “Pişrev-i Solakoğlu” adına kayıtlı bu peşrev uzzal faslı içerisinde kayıtlı olup Nişabur makamındadır.²³⁰ Kantemiroğlu’nun eserinde de Solakzâde adıyla kaydedilmiştir.²³¹
15. Rast makamında, darbıfeth usûlünde, Solakzâde adına kaydedilmiştir.²³²
16. Segah makamında, semai usûlünde, “Semâ’i Solakzâde” adına kayıtlıdır.²³³
17. Segah makamında, havi usûlünde, Solakzâde adına kayıtlıdır.²³⁴

²¹⁸ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 501-502

²¹⁹ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 60-61; TMDK Arşivi

²²⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 69; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 297-298

²²¹ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 296; TMDK Arşivi

²²² Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.84-85; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 340-341

²²³ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 42-43; TMDK Arşivi

²²⁴ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.121; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 443

²²⁵ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 40-41; TRT Arşivi, nr. E1943

²²⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 120; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 439-441

²²⁷ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 315-316; TRT Arşivi, E2286

²²⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 280; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 850-851

²²⁹ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 304-305; TMDK arşivi

²³⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 279; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 848-849

²³¹ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 229-230

²³² Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 4-5; TMDK Arşivi

²³³ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.208; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 665

18. Segah makamında, semai usûlünde “Semâ’i Solakzâde” adına kayıtlıdır.²³⁵
19. Uşşak makamında, devrikebir usûlünde, “Pişrev-i Solakzâde” adına kayıtlıdır.²³⁶
20. Uşşak makamında, hafif usûlünde, “Pişrev-i Solakzâde” adına kayıtlı bu peşrev²³⁷ Kantemiroğlu’nun eserinde de Solakzâde adına kayıtlıdır.²³⁸
21. Uşşak makamında, devrikebir usûlünde, “Pişrev-i Solakzâde” adına kayıtlı olan bu beste²³⁹ Kantemiroğlu’nun eserinde de kaydedilmiştir.²⁴⁰
22. Uşşak makamında, düyek usûlünde, “Süglün” Solakzâde adına kaydedilmiştir.²⁴¹
23. Uşşak makamında, sakil usûlünde, “Pişrevi Solakzâde” adına kayıtlı olan bu peşrev²⁴² Kantemiroğlu’nun eserinde “Solakzâde” adına kayıtlı olup devrikebir usûlündedir.²⁴³
24. Uzzal makamında, darbıfetih usûlünde, “Pişrev-i Solakzâde” adına kayıtlı olan bu peşrevi,²⁴⁴ Kantemiroğlu’nun eserinde de “Muzaffer” adına kayıtlıdır.²⁴⁵

Kevseri’nin eserinde on yedi²⁴⁶ Kantemiroğlu Edvarı’nın yayınlanmayan, 1806 tarihinde yazılmış *Edvar-ı ilm-i musiki* adını taşıyan bir başka nüshasındaki listede de ise on dokuz bestesi²⁴⁷ kayıtlıdır. Bu iki eserde Ali Ufki ve Kantemiroğlu’nun eserlerinde kayıtlı olmayan bestelerinin olduğu da görülmektedir.

²³⁴ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 340-341; TMDK Arşivi

²³⁵ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.209; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 666

²³⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 127; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 462

²³⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 128-129; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 467-468; TMDK Arşivi

²³⁸ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 385; TMDK Arşivi

²³⁹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.132; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 476-477; TMDK arşivi

²⁴⁰ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 381-382

²⁴¹ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 386; TMDK Arşivi

²⁴² Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 126; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 459-460; TMDK Arşivi

²⁴³ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 383-384

²⁴⁴ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 273; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 836-838

²⁴⁵ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 30-31; TRT Arşivinde kaynaklarda belirtilmeyen iki eseri kayıtlıdır, Rast, fahte, peşrev nr. E2497, Rast saz semaisi nr. E2578

²⁴⁶ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, Nikriz, fahte, Elmaspâre s. 30, Rast, darbıfetih, s.31, Uşşak, sakil, s.31 Uşşak, hafif, s.31, Uşşak, düyek, Sülün, s.31, Uşşak devrikebir, s. 31, Kürdi hafif, s. 32, Segah havi, s.32, Nişabur devrikebir, s.32, Neva, Darbıfetih, s.33, Acem Havi, s. 36, Acem,fahte, s. 36, Muhayyer darbıfetih, s.37, Rast, semai, s. 39, Eviç semai, s.40, Buselik fahte, s. 42, Hüseyini Darbeyn, s. 43

²⁴⁷ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, Nikriz, fahte, Elmaspare s.49, Rast, darbıfetih, s.49, Uşşak, sakil, s.50, Uşşak, devrikebir, s.50, Uşşak, hafif, s. 50, Uşşak, düyek, s. 50, Uşşak devrikebir s. 50, Kürdi, hafif, s. 51, Segah sakil s. 51, Segah, hafif, s.51, Segah, hâvî s. 51, Nişabur, devrikebir, s. 52, Buselik, büyükl fahte, s. 52, Neva darbıfetih, s. 53, Bayatı, darbıfetih, s. 54, Hüseyini, sakil, s. 55, Acem, havi, s. 56, Acem, fahte, s. 57, Muhayyer, darbıfetih, s. 58

Bu besteler; bayatî makamında, darbîfetih usûlünde,²⁴⁸ buselik makamında, fahte usûlünde,²⁴⁹ hüseyinî makamında, darbeyn usûlünde,²⁵⁰ hüseyinî makamında, sakil usûlünde,²⁵¹ rast makamında, semai usûlünde,²⁵² segah makamında, sakil usûlünde,²⁵³ segah makamında, hafif usûlünde,²⁵⁴ uşşak makamında, devriker bir usûlünde²⁵⁵ bestlenmiştir.

Kevserî'nin eserine ulaşamadığı için ve *Edvâr-ı 'ilm-i musikî'*de de bu bestelerin notaları bulunmadığı için bestelediği eserlerin sadece hangi makamda ve usûlde olduğunu kaydedebildik.

Yılmaz Öztuna Ali Ufkî'nin eserinde (1) bayatî makamında, düyek usûlünde ve (2) rast makamında, fahte usûlünde kayıtlı olmak üzere iki bestesinin daha olduğunu belirtmektedir.²⁵⁶ Ancak Ali Ufkî'nin eserinde bayatî makamında, fakat usûlü belirtilmemiş bir beste Öztuna tarafından düyek usûlünde Cevher tarafından da nim çenber²⁵⁷ usûlünde değerlendirilmektedir. Öztuna'nın rast makamında fahte usûlünde bir bestesine göstermiş olduğu kaynak olan Ali Ufkî'nin eserinde böyle bir besteye rastlayamadık. Öztuna bu bestenin haricinde uşşak makamında, darbîfetih usûlünde, bir besteden daha söz etmekte ve bu besteye kaynak olarak Kantemiroğlu'nun eserini göstermektedir.²⁵⁸ Fakat Kantemiroğlu'nun eserinde de böyle bir kayda rastlanmamaktadır.

Yılmaz Öztuna ayrıca Hamparsum Mandoli'de sazkar makamında ve sünbûle-i nivahend makamında birer saz semaisi ve peşrevinin olduğunu belirtmekte²⁵⁹ olup, Ali Ufkî mecmuasında kayıtlı olan neva makamında, düyek usûlündeki²⁶⁰ Kevserî mecmuasında kayıtlı olan rast makamında, semai usûlündeki,²⁶¹ ve *Edvâr-ı 'ilm-i musikî'*deki hüseyinî makamında, sakil usûlünde,²⁶²

²⁴⁸ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 54

²⁴⁹ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 42, 52

²⁵⁰ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 43

²⁵¹ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 55

²⁵² Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 39

²⁵³ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 51

²⁵⁴ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 51

²⁵⁵ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 50

²⁵⁶ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, c.II, s. 307

²⁵⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 143; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 508; TMDK Arşivi

²⁵⁸ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, c.II, s. 307

²⁵⁹ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, c.II, s. 307

²⁶⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 120; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 439-441

²⁶¹ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 39

²⁶² Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 55

segah makamında, sakil usûlünde,²⁶³ segah makamında, hafif usûlünde,²⁶⁴ uşşak makamında, devrikebir usûlündeki²⁶⁵ bestelediği eserlerinden de söz etmemiştir.

Bu eserlerin haricinde TRT Arşivinde kaynaklarda belirtilmeyen, rast makamında, fahte usûlünde bir peşrev²⁶⁶ ve rast makamında, aksak semai usûlünde bir saz semaisi²⁶⁷ Solakzâde Mehmed Efendi adına kayıtlı olup meşk sistemi ile günümüze kadar gelmiştir.

MURAD AĞA, ŞAHKULU, ŞEŞTÂRÎ (ö.1084/1673)

Şeştari Murad Ağa Nahcivanlı olup, IV. Murad tarafından Revan seferi dönüşünde İstanbul'a getirilmiştir. Beşiktaş'ta ikamet eden Murad Ağa²⁶⁸ bir mecmuada da "Murad Ağa İranî" olarak kayıtlıdır.²⁶⁹ Evliya Çelebi Murad Ağa'nın şeştara benzer bir saz olan "çarta/çartayıb" çaldığını belirtirken²⁷⁰ Esad Efendi ve Behçetî onun şeştâr çaldığını söylemektedir.²⁷¹

Esad Efendi'nin eserinde kayıtlı olan bilgilere göre Şeştârî Murad Ağa, IV. Murad tarafından Bağdad'tan getirilen on iki müzisyenden biridir.²⁷² Rauf Yekta Bey'in ve Avrupalı gezginlerden bir kaçının Kantemiroğlu'nun eserinden aktardığı bir bilgiye göre IV. Murad'ın Bağdad seferi dönüşünde Şahkulu namıyla anılan bir müzisyeni de İstanbul'a getirdiği söylenmektedir.²⁷³ Nitekim siyasi tarihlerde IV. Murad'ın Bağdad üzerine düzenlediği seferden dönüşünde bazı müzisyenleri ve sazlarını da yanında getirdiği kayıtlı olup bahsi geçen bu müzisyenler davul, borazan, zurna, zil, nakkare, ney²⁷⁴ ve kurrenay²⁷⁵ çalmaktadır. Bu kayıtlarda belirtildiği gibi IV. Murad'ın Bağdad seferinden getirdiği müzisyenlerin daha ziyade mehter sazları çalıyor olması ve Şahkulu'nun altı telli bir saz/şeştâr çalan bir müzisyen olması, onun Bağdad'tan değil de Revan seferi dönüşünde getirildiğini

²⁶³ Popescu-judetz, *Kevserî Mecmuası*, s. 51

²⁶⁴ Popescu-judetz, *Kevserî Mecmuası*, s. 51

²⁶⁵ Popescu-judetz, *Kevserî Mecmuası*, s. 50

²⁶⁶ TRT Arşivi, nr. E2497

²⁶⁷ TRT Arşivi, nr. E2578

²⁶⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303

²⁶⁹ Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* (Uslu), s.128

²⁷⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 303

²⁷¹ Esad Efendi *Atrab*, (Yüceışık), s. 95-96; Arel, *Türk Musikîsi Kimindir?*, s. 265-266

²⁷² Esad Efendi *Atrab*, (Yüceışık), s. 95-96

²⁷³ Rauf Yekta, *Türk Musikîsi* (Nasuhioğlu), s.52; Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musikî*, s. 335-336, 343 (Toderinî, Giambatista, Letteratura, Turchesca, c. I'den)

²⁷⁴ *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Mevacib defteri nr. 304'den* M. Çağatay Uluçay, "Mehterhane ve Sazendelere Dair Bir Kaç Vesika", *Musiki Mecmuası*, sy. 41, 1951, s. 21

²⁷⁵ Naima, *Naima Tarihi* (Danışman), c. III, s. 1410, 1461

göstermektedir. Bunun yanı sıra Şahkulu'nun altı kırıklı bir musikâr çalması²⁷⁶ ve “Şeştar'ın”²⁷⁷ altı telli olması, Şeştarî Murad Ağa'nın Şahkulu namıyla anılmış olduğunu göstermektedir. Yılmaz Öztuna da bu konuya işaret etmiştir.²⁷⁸

Şeştarî Murad Ağa 1084/1673 yılında vefat etmiştir. Hezargradlı Behçetî'nin Murad Ağa'nın şeştar çaldığını ve müzikteki ustalığını belirten şiiriyle ölümüne şu tarihi düşürdüğü görülmektedir.

“Tarih-i vefat kerd-i üstad-ı âlem-âra Şeştarî Murad Ağa (Rahmetullahi aleyh)

Bir dem olamaz ki gönül inlemeye çün şeştâ

Cevr-i nâsazı elinden feleğin sad feryad

Gör o sazende-i yektâyâ ne biydad etti

Nağmesi eyler iken bezmgeh-i âlemi şad

Eyledi câygehin meclis-i uzlet şimdi

Bir zaman olmuş iken mutrib-i Sultan Murad

Hiç yanında anın kıl çalmazdı kimse

Peyrev olurdu eğer bezmine gelse Avvad

Hem suhandân idi hem şâir-i pâkîze- revîş

Hem neğamsâz idi hem mutrib-i âşifte-nihad

Zühre sazın yere salmazsa acebdir kim anın

Peyrevi idi felekde o terennüm iyrad

Gidicek dar-ı fenadan bu maarifle o zât

Eyleyüp bezm-i felekde ona tarih inşad

BEHÇETÎ'den dedi Nâhîd bir artık târîh

İtti ahenk-i fena hayf bem-i saz-ı Murad: 1084”²⁷⁹

Esad Efendi “Ey reşk-i peri hüsn-i hüdada senindir” ve “Geçmiş meğer ki fevt-i dem-i fırsat itmişiz” güfteleriyle başlayan iki şarkısının güftesini vermiş ve

²⁷⁶ Rauf Yekta, *Türk Musikîsi* (Nasuhioğlu), s.52

²⁷⁷ Farmer, *Onyedinci Yüzyılda Türk Çalgıları* (Gökçen), s. 58

²⁷⁸ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, c.II, s. 68

²⁷⁹ Arel, *Türk Musikîsi Kimindir?*, s. 265-266

bunlardan başka en az yüze yakın murabbaa, nakış ve şarkısının olduğunu söylemiştir.²⁸⁰

Besteleri:

Buselik makamı, nakş, düyek usûlü: “Hod ra çera çi ıyş canım rüsvey-ı cihan mekûni/ Men dilaram mekûni men aşıkam mekûni Zinde-i şerâbım hun-û dil kebâbımsın”²⁸¹

Buselik makamı, nakş, muhammes usûlü, Güfte Hüseyin Baykara: “Sünbüli sünbüli siyeh vay bersemen mezen/Leşker-i habes ber haten”²⁸²

Eviç makamı, nakş, yürük semai usûlü: “Günc-i vü kitâbi vü harif dü seyek renk/Bayed bad-u piş ter ez çare ne başed”²⁸³

Eviç makamı, nakş, türkidarb usûlü: “Saki henüz bade ber efroz camıma /Mutrıp begû ki kar cihan şod bekamıma”²⁸⁴

Hüseyini makamı, evfer usûlü: “Ey reşk-i peri hüsn-i hüdada senindir/Vey gonca dehen bülbül-i nâşâd senindir”²⁸⁵

Hüseyini makamı, sakil usûlü: “Geçmiş meğer ki fevt-i dem-i fırsat itmişiz/Biz ol perîyi görmemişiz, gaflet itmişiz”²⁸⁶

Hüseyini makamı, Güfte Şehdî: “Günden güne derd-i dilim efzûn idersin/ Feryâd elinden ciğerim hûn idersin”²⁸⁷

Hüseyini makamı, nakş, semai, müstezat: “İyd ahmed müjde-i ferâh-bâr âvered/Der fasl-ı bahar canım seyr-i çemen-i lale u gülzâr âvered”²⁸⁸

²⁸⁰ Esad Efendi *Atrab*, (Yüceışık), s. 96

²⁸¹ *Mecmua-i Güfte* (Duran), s. 66

²⁸² Hasan Gülşeni, *Mecmua-i Güfte* (Erden), s.213’de formu nakş, güftesi Hüseyin Baykara’ya adına kayıtlı; *Mecmua-i Güfte*, (Duran), s. 67; *Mecmua-i Güfte* (Duran) s.63-74’de Güfte Hacı Abdülkadir, iki ayrı makam ve form da kaydedilmiştir; TRT Arşivi, 10312

²⁸³ *Mecmua-i Güfte* (Duran), s.88; Bardakçı, *Fener Beylerine Rum Şarkıları*, s. 35, 41 (Efterpi ve Pandora’dan); TRT Arşivi, 7349

²⁸⁴ *Mecmua-i Güfte* (Duran), s.90

²⁸⁵ Hafız Post, *Mecmua-i Güfte* (Doğrusöz), s. 298’de Recep adına kayıtlı, Evc makamında, Evfer usûlünde, Güfte Ragıp Güğümbaş; Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* (Uslu), s.128; Esad Efendi *Atrab*, (Yüceışık), s. 95

²⁸⁶ Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 95

²⁸⁷ Hafız Post, *Mecmua-i Güfte* (Doğrusöz), s.121; Hasan Gülşeni, *Mecmua-i Güfte* (Erden), s.211’de Hüseyini makamında bestekarı belirsiz

²⁸⁸ Hasan Gülşeni, *Mecmua-i Güfte* (Erden), s. 207

Hüseyini makamı, semai, Güfte-i Pindârî: “Târ-ı zülfünde gönül beste-i zencîr-i keder /Kurtulur mı güzelim dâmına tahcîr-i keder”²⁸⁹

Irak Makamı, semai usûlü: “Gir kemmiyet-i ‘aşka sun’iyâ abdâl ol/ Çek derd ü gâm-ı firâk-ı yâri nâl ol”²⁹⁰

Neva makamı, semai: “Ey meh-i türkân heme hinduy-i to /Devr-i meya haşim feez rûy-i to”²⁹¹

Rast makamı, nakş, semai usûlü: “Mah-ı men der mekteb-i men der serrah-ı muntazır/Yâ muğallım yek zeman an serv ra azad kün”²⁹²

Saba makamı, nakş, türkidarb usûlü: “Asba darem hey darem hey beli yarım vay /Peyam ko gûş ken beli yarimen”²⁹³

Ayrıca Ali Ufkî, Kantemiroğlu ve Kevserî’nin eserlerinde hüseyini makamında, sakil usûlünde, bestelenmiş bir peşrevin Şahkulu adına kayıtlı olduğu görülmektedir.²⁹⁴ Bu peşrevin IV. Murad’ın saltanat yıllarında yaşayan Şahkulu tarafından bestelenmiş olup olmadığını tespit edemediğimiz için bu besteyi çalışmamız içerisinde değerlendirmedik.

Öztuna on altı din dışı bestesinin de güfte mecmualarında görüldüğünü ve bu bestelerin günümüze gelmediğini aktarmaktadır.²⁹⁵

TRT Arşivinde kaynaklarda belirtilmeyen iki bestesi daha vardır. Bu besteler hüseyini makamında, aksak semai usûlünde, “Çeşm-i bed-keş be-çeşm-i mestet ne-rezed”²⁹⁶ ve hüseyini makamında, muhammes usûlünde, Güfte Abdulkadir Meragi, “Leşker keşîd aşk dilem terk-i can girift”²⁹⁷ bestelenmiş olup meşk sistemi ile günümüze gelmiştir.

Öztuna, kaynak belirtmeden nikriz makamında, semai usûlünde, “Beray-ı ta’ne-i ma in heme çi der çuşend” güftesi ile başlayan bir bestenin Şeştarî Murad

²⁸⁹ Hafız Post, *Mecmua-i Güfte* (Doğrusöz), s.119

²⁹⁰ Hafız Post, *Mecmua-i Güfte* (Doğrusöz), s.290

²⁹¹ *Mecmua-i Güfte* (Duran), s.52-53

²⁹² *Mecmua-i Güfte* (Erden), s. 102’de Acemler adına; *Mecmua-i Güfte* (Duran), s.46

²⁹³ *Mecmua-i Güfte* (Duran), s. 60

²⁹⁴ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 44-45; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.207-210; Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s.148-149; Popescu-judet, Kevserî Mecmuası, s.35,

²⁹⁵ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, c.I, s. 69 (Üniversite ktp. nr. 966, 5.640, 5.641, 5.645, 5.658; Ali Emiri nr. 732; Hafız Post; S. N. Ergun; Rf mecmua’dan)

²⁹⁶ TRT Arşivi nr. 2967

²⁹⁷ TRT Arşivi nr. 7387

Ağa'ya ait olduğunu belirtmekte olup²⁹⁸ TRT arşivinde görülen bazı notalarda²⁹⁹ da bu bestenin Hafız Post ve Abdulkadir Meragî adına kaydedildiği görülmektedir.

TMDK arşivindeki bir notada rahatülervah makamında, yürük semai usûlünde, Lu'l-i gaşeng-i şeng-i hoş hıram³⁰⁰ güftesi ile başlayan bir bestenin de Refik Fersan tarafından Şeştarî Murad Ağa'ya ait olduğu belirtilmekte olup TMDK arşivindeki başka bir nota da bu beste Acemler adına kaydedilmiştir. İncelediğimiz güfte mecmualarında bu güftelerin Şeştarî Murad Ağa adına bestelenmiş olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlamadık. Bu sebepten dolayı bu bestelerin Şeştarî Murad Ağa değil de yukarıda adı geçen bestekarlara ait olma ihtimali yüksektir.

MUSTAFA AĞA, ÇENGİ (ö. XVII. y.y.)

Mustafa Ağa'nın hayatı hakkında ayrıntılı bilgilere sahip olmamakla beraber kaynaklarda bulunan bilgilere göre IV. Murad'ın saltanat yıllarında yaşamıştır. Nitekim arşiv belgelerinde bulunan bir kayıta 1047/1637 senesinde kendisine IV. Murad tarafından bahşış verilmiştir.³⁰¹ Çengnevâz İbrahim Efendi'nin hocasıdır.³⁰²

Çengî Mustafa Ağa adına biri neva makamında, muhammes usûlünde,³⁰³ diğeri buselik aşiran makamında, hafif usûlünde³⁰⁴ iki bestenin kayıtlı olduğu görülmektedir. Buselik aşiran makamında, hafif usûlünde Çengî Mustafa adına kaydedilmiş olan ikinci beste Ali Ufkî'nin eserinde Kemanî Mustafa Ağa adına aşiran buselik makamında, düyek usûlünde kayıtlıdır.³⁰⁵ Bu bestenin Kantemiroğlu'dan önce Ali Ufkî tarafından Kemanî Mustafa Ağa adına kaydedilmiş olması bestenin Çengî Mustafa'ya değil de Kemâni Mustafa Efendi'ye ait olabileceğini düşündürmektedir.

Kevserî'nin eserinde³⁰⁶ ve *Edvar-ı ilm-i musiki* de³⁰⁷ üç bestesi kayıtlıdır. Bu üç besteden buselik aşiran makamında fahte usûlünde olan bestesi³⁰⁸ Ali Ufkî ve

²⁹⁸ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c.I, s. 69

²⁹⁹ TRT Arşivi, nr. 1559

³⁰⁰ TMDK Arşivi

³⁰¹ *Topkapı Sarayı Arşivi*, nr. 525'den Uluçay, "Mehterhane ve Sazendelere Dair Bir Kaç Vesika", *Musiki Mecmuası*, sy. 45, 1951, s. 22

³⁰² Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

³⁰³ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 134-136

³⁰⁴ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s.220

³⁰⁵ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 302; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 894-895

³⁰⁶ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, buselik aşiran, hafif, busrelik aşiran, fahte s. 29, neva, muhammes, s. 33

Kantemiroğlu'nun eserlerinde kaydedilmemiş olup, buselik aşiran makamında, hafif usûlünde olan bestenin de, yukarıda da belirttiğimiz gibi Kemanî Mustafa Ağa'ya ait olma ihtimali yüksektir.

Bu bestelerin haricinde, Öztuna, acem makamında, devrikebir usûlünde bir peşrevinin daha Kantemiroğlu'nun eserinde kayıtlı olduğunu söylemektedir.³⁰⁹ Fakat Kantemiroğlu'nun eserinde Çengî Mustafa Ağa adına kayıtlı böyle bir beste yoktur.

MUSTAFA AĞA, KEMÂNÎ (ö. XVII. y.y.)

Mustafa Ağa'nın hayatı hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip olmamakla beraber İbrahim Cevrî sarayda ki müzisyenleri,³¹⁰ Evliya Çelebi de İstanbul'da yaşayan sazandeleri anarken onun da adını zikretmekte ve usta bir kemanî olduğunu belirtmektedir.³¹¹

IV. Murad'ın huzurunda keman çalan bu üstadın³¹² bestelerinden bir kaçının Ali Ufkî'nin ve Kantemiroğlu'nun eserleriyle günümüze ulaştığı görülmektedir. Şimdi bu iki eserde bulunan besteleri sıralayalım:

1. Aşiran buselik makamında, düyek usûlünde, Kemanî Mustafa Ağa adına kayıtlı olan bu peşrev³¹³ Kantemiroğlu'nun eserinde Buselik Aşiran makamında, hafif usûlünde “Çengi Mustafa” adına kaydedilmiştir.³¹⁴

2. Nihavend makamında, düyek usûlünde, Kemanî Mustafa adına kayıtlıdır.³¹⁵

3. Sünbüle makamında, devrikebir usûlünde, Kemanî Mustafa adına kayıtlı olan bu peşrev nişabur faslı içerisindedir.³¹⁶ Kantemiroğlu'nun eserinde de Sünbüle makamında, devrikebir usûlünde olup “Nazire-i kutb-ı Nâyî” adına kaydedilmiştir.³¹⁷

³⁰⁷ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, buselik aşiran, hafif, busrelik aşiran, fahte s.47, neva, muhammes, s. 53

³⁰⁸ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 29, 47

³⁰⁹ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, c.II, s. 77

³¹⁰ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 112

³¹¹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I s. 303

³¹² Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 112

³¹³ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 302; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 894-895

³¹⁴ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s.220

³¹⁵ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s.221; Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s.30, 49

³¹⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.284; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 860-862

³¹⁷ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s.85-86

Bu iki eserde bulunan besteler karşılaştırıldığında Kemanî Mustafa Ağa'nın toplam üç bestesinin kayıtlı olduğu görülmektedir. Bunlardan ikisi Ali Ufkî'nin üçü de Kantemiroğlu'nun eserinde kayıtlıdır. Ali Ufkî'nin eserinde Kemanî Mustafa Ağa adına kayıtlı iki besteden biri Kantemiroğlu'nun eserinde “Nazire-i kutb-i Nayî” diğeri de “Çengî Mustafa” adına kayıtlıdır. Fakat Ali Ufkî'de Kemanî Mustafa adına kayıtlı olan bu bestelerin Kantemiroğlu'nda da kayıtlı olmasından birinin nazire olmadığı diğerinin de Çengi Mustafa Ağa tarafından icra edilmiş olabileceğini göstermektedir.

SÜLEYMAN EFENDİ, KAVVÂL, Dervîş (ö. XVII. y.y.)

Kavvâl Süleyman olarak tanınan Süleyman Efendi'nin³¹⁸ hayatı hakkında kaynaklardan edinebildiğimiz bilgiler sınırlı olup, IV. Murad huzurunda ney çalan sazandelerden biri olması³¹⁹ ve Kasımpaşa Mevlevihanesinde neyzenbaşı olarak hizmet etmesi³²⁰ usta bir sazende olduğunu göstermektedir. Kavvâl kelimesi çok konuşan, sözü yerinde kullanan ve şarkı söyleyen insanlar için kullanılmakta³²¹ olup bu lakabının ona hangi sebepten dolayı verilmiş olduğu bilinmemektedir. Kaynaklarda ayrıca hanende olarak tanımlanmamış olması bu lakabı başka sebeplerden dolayı almış olabileceğini düşündürmektedir. Ali Ufkî'nin eserinde aşiran buselik makamında, düyek usûlünde Dervîş Süleyman adıyla kayıtlı bir peşrevi³²² bulunmaktadır.

YUSUF DEDE, ÇENGÎ, MEVLEVÎ (ö. 1080Zilkadde/1670)

Yusuf Dede 1014/1605 senesinde Konya'da doğmuştur.³²³ Safâyî ve Esrar Dede tezkirelerinde doğum tarihi kayıtlı değildir.³²⁴ Esad Efendi ise “mevlidi nâ-malûm“ diyerek doğum yerinin belli olmadığını kaydetmiştir.³²⁵ Konya Mevlevîhanesi şeyhi Bostan Dede'nin yanında yetiştikten sonra İstanbul'a gitmiş, Galata Mevlevihanesi şeyhi Âdem Dede'nin yanına yerleştikten bir müddet sonra da Galata Mevlevihane'sinde neyzenbaşı olmuştur. Bir gün Âdem Dede'yle sohbet etmek için İstavroz Bahçesine gelen IV. Murad burada Yusuf Dede'nin çaldığı neyi

³¹⁸ Cevrî, *Divan*, (Ayan), s.112, Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (Gökyay), c.I, s. 303

³¹⁹ Cevrî, *Divan*, (Ayan), s.112

³²⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (Gökyay), c.I, s. 303

³²¹ Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, s. 498

³²² Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 298; Ali Ufkî, *Mecmua*, (Cevher), s.887-888

³²³ Şeyhi, *Vakayi* (Özcan), c.I, s.567

³²⁴ Safâyî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c. III, s.1072; Esrar Dede, *Mevlevîyye* (Genç), s. 530-531

³²⁵ Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 66

dinlemiş ve Âdem Dede'nin izniyle onu kendi hizmetine almıştır.³²⁶ Nitekim İbrahim Cevrî sarayda bulunan hanende ve sazandelerden bahsettiği kasidesinde ondan da bahsetmekte ve usta bir neyzen olduğunu söylemektedir.³²⁷

IV. Murad'ın "Musahib-i şehriyârî" yani sohbet arkadaşı olan Yusuf Dede'nin yevmiye elli akçe³²⁸ aldığı arşiv kayıtlarında yer almaktadır. IV. Murad'ın vefatıyla da Sultan İbrahim'den saraydan ayrılmak üzere izin almıştır. Sultan İbrahim, Çengi Yusuf Dede'nin saraydan ayrılmak istemesi üzerine ona maaş bağlanması ve erzak verilmesi doğrultusunda bir "Hatt-ı hümayûn" yazdırmış, Çengî Yusuf Dede de hizmetlerinin karşılığında bağlanan 28 akçe'nin 20'sinin kendisine kâfi geleceğini söyleyerek Beşiktaş Mevlevîhanesinde çileye girmiştir.³²⁹ Çilesini tamamladıktan sonra Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi Hasan Dede'nin kızı ile evlenmiş Hasan Dede'nin ölümü üzerine bir süre bu Mevlevîhane'nin şeyhi olmuştur.³³⁰ Yusuf Dede yerine bir müddet Beşiktaş mevlevîhanesi şeyhi olan Naci Ahmet Dede'nin Galata Mevlevîhanesine şeyh olması ile 1070/1659 yılında tekrar Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi olmuş ve vefatına ettiği 1080/1670 yılına kadar buradaki görevine devam etmiştir.³³¹ Nitekim Evliya Çelebi'nin onu "Neyzenlerin serfirâzı Beşiktaş Mevlevîhanesinin şeyhi" olarak anmasının sebebi de saraydan ayrıldıktan sonra Beşiktaş Mevlevîhanesi'nde şeyh olmuş olmasıdır.³³²

Şair Fenni'nin ölümü üzerine şu sözleri söylediği belirtilmektedir.

"Fenni-yâ" gûş ıdecek fevtini didim tarih

Oldı Yusuf dedemüz Mısr-ı naîm içre azîz":1080³³³

Müzisyen Nazîm (ö. 1107/1695) ise ölümüne şu tarihi düşmüştür.

³²⁶ Safâî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c. III, s.1072; Şeyhi, *Vakayî* (Özcan), c.I, s.567 Esad Efendi "Dem-i iştihârî zamân-ı adâlet ünvânı Sultân Mehmet Hân'dır." Diyerek şöhretinin Sultan Mehmet zamanında olduğunu kaydetmektedir bk. Esad Efendi, *Atrab* (Yüceşık), s. 66; Esrar Dede *Mevlevîyye* (Genç), s.530-531; Hayri Yenigün kaynaklarda IV. Murat olduğu belirtilmesine rağmen Yusuf Dede'yi dinlemeye gelen padişah'ın IV. Mehmet olduğunu kaydetmiş, bir yazım yanlış yapılmış olabilir. bk.Yenigün,Hayri, "Çengi Yusuf Dede" *Musiki Mecmuası*, sy.390, İstanbul 1982, s.15

³²⁷ Cevrî, *Divan*, (Ayan), s. 112

³²⁸ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Hazine-i Evrak, nr. 10148'den Rıfkı Melûl Meriç, "Osmanlılar Devri Türk Musikisi Tarihi Vesikaları", *Musiki Mecmuası*, sy. 53, 1952, s. 156

³²⁹ Safâî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c. III, s.1072-1073; Şeyhi, *Vakayî* (Özcan), c.I, s.568

³³⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (Gökyay), c. I, s. 193; Safâî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c. III, s.1073; Şeyhi, *Vakayî* (Özcan), c.I, s.568; Esrar Dede, *Mevlevîyye* (Genç), s. 530-531

³³¹ Safâî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c. III, s.1073; Şeyhi, *Vakayî* (Özcan), c.I, s.568; Esrar Dede, *Mevlevîyye* (Genç), s. 530-531

³³² Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (Gökyay), c.I, s. 303

³³³ Safâî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c. III, s.1074; Şeyhi, *Vakayî* (Özcan), c.I, s.568; Esrar Dede, *Mevlevîyye* (İ. Genç), s. 532

“Serîr-i milk-i Ken'an-ı bakâya oldu çün azîm

İderse terk-i ihvân-ı fenâ nola Dede Yusuf

Nazîm âsâ duamız hep budur kim markad-ı pâkin

Fürûg-ı neyyir-i tevhid ile dola dede Yûsuf

Dedi Nîyl-i şirişge gark olup Ya'kûb-i dil tarîh

Azîz-i Tekye-i mısır-ı Hudâ ola Dede Yusuf ” :1080³³⁴

Mevlevîhane haziresine defnedilmiş olup mezar taşının üstüne şu tarih yazılmıştır.

“Mevlevî Yusuf Dede ruhu içün el-fatiha”:1080³³⁵

Esad Efendi ise *Atrabü'l-âsâr* da onun IV. Murad döneminde saraya alındığına, ney çaldığına dair herhangi bir bilgiye değinmemekte olup ”Dem-i iştihârı zamân-ı adâlet ünvânı Sultân Mehmed Hân'dır.” Diyerek Sultan Mehmed zamanında şöhrete kavuştuğunu ve çeng çaldığını belirtmektedir.³³⁶ Esad Efendi hüseyini makamında semai usûlünde bestelediği bir bestesinden de bahsetmektedir.³³⁷ Yusuf Dede'nin *Risale-i Edvar* isimli bir eseri olduğu bilinmekte olup Recep Uslu tarafından yayınlanmıştır.³³⁸

Besteleri:

Rast makamı, devrirevân usûlü: “Bir sinede kim nar-ı muhabbet eseri yok/Zulmettedir ol nûr-i hüdâdan haberi yok”³³⁹

TRT Arşivinde kaynaklarda belirtilmeyen rast makamında, darbıfetih usûlünde bestelenmiş bir peşrev de³⁴⁰ onun adına kayıtlı olup meşk sistemi ile günümüze kadar gelmiştir.

Öztuna, hüseyini makamında, düyek usûlünde *Feryad'ı Yusuf* isimli bir bestenin Yusuf Dede'ye ait olduğu belirtilmektedir.³⁴¹ Bu beste Kantemiroğlu ve

³³⁴ Safâî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c. III, s.1074; Esrar Dede, *Mevlevîyye* (Genç), s. 532 Ergun, s. 37; Yılmaz, s. 292-293; Yenigün'de beytin tamamı kayıtlıdır. bk. Yenigün, “Çengi Yusuf Dede”, s.15

³³⁵ Safâî, *Fevaidü'l-eş'âr* (Altuner), c. III, s.1074; Esrar Dede, *Mevlevîyye* (İ. Genç), s. 532

³³⁶ Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 66, 209

³³⁷ Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 66, 208-209

³³⁸ Uslu, “Yusuf Dede Çengî Risâle-i Edvar'ı” s. 62-65

³³⁹ Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* (Uslu), s.29; Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 208-209

³⁴⁰ TRT Arşivi E2479

³⁴¹ Öztuna, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, (1976), s.393

Kevseri'nin eserlerinde kayıtlı olup Yusuf Dede'ye ait olduğuna dair bir bilgi verilmemekte ancak genel kabul görmüş olduğu anlaşılmaktadır.³⁴²

YUSUF PAŞA, EMİRGÜNEOĞLU, MİR MEHMED (ö. 1051/1641)

Emirgüneoğlu Yusuf Paşa, Tahmasb Kulu³⁴³ ve Mir Mehmed³⁴⁴ olarak da anılmaktadır. Revan valisi iken Revan kalesini teslim etmesi üzerine kendisine IV. Murad tarafından Halep Beylerbeyliği ihsan edilmiştir.³⁴⁵ Halep'e doğru yola çıktıktan sonra yolda kethüdası Murad Ağa'yı öldürmesi üzerine IV. Murad tarafından İstanbul'a çağırılmıştır.³⁴⁶ Beraberinde getirdiği sazendelerle³⁴⁷ İzmit'te IV. Murad'a yetişerek İstanbul'a dönmüş³⁴⁸ 1051/1641 yılında vefat etmiştir.³⁴⁹ Mehmed Halife ve Ayvansarâyî her ne kadar onun Bağdad seferi dönüşünde geldiğini belirtmiş³⁵⁰ olsa da Bağdad seferinden önce yazılmış kaynaklarda onun Revan fethi sonrasında İstanbul'a geldiği belirtilmektedir.³⁵¹ Nitekim Evliya Çelebi 1045/1636 yılında IV. Murad huzuruna çıktığında Emirgüneoğlu'da IV. Murad'ın yanında bulunmaktadır.³⁵²

Emirgüneoğlu şeytarî olmasının³⁵³ yanı sıra Revan seferi dönüşünde IV. Murad'la beraber İstanbul'a girerken kurrenay çalmıştır.³⁵⁴ Nitekim Evliya Çelebi de kurrenay sazını anlatırken IV. Murad'ın bu sazı Revan hanı yani Emirgüneoğlu ile Revan'dan getirdiğinden söz eder.³⁵⁵

Aksoy, Kantemiroğlu'nun ve onun eserinden etkilenen bazı Avrupalı Seyyahların, IV. Murad'ın Bağdad'tan getirdiği müzisyenler arasında Emirgüneoğlu'dan da söz ettiğini belirtmektedir.³⁵⁶ Ancak yukarıda da anlattığımız

³⁴² Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 373-374; Popescu-judet, Kevserî Mecmuası, s.35

³⁴³ Hüseyin Ayvansarayî, *Vefayât-ı Selâtin* (haz. Derin), s. 50; Mustafa Nurî, *Netayücü'l vukuat* (Çağatay), s. 238

³⁴⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 102

³⁴⁵ IV. Murad'ın Ravan ve Tebriz Seferi Ruznâmesi (haz. Zeyrek), s.74; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 100; Peçevî, *Peçevî Tarihi* (Baykal), c.II, s. 410; Hüseyin Ayvansarayî, *Vefayât-ı Selâtin* (haz. Derin), s. 50; Mustafa Nurî, *Netayücü'l vukuat* (Çağatay), s. 238

³⁴⁶ Peçevî, *Peçevî Tarihi* (Baykal), c.II, s. 412

³⁴⁷ IV. Murad'ın Ravan ve Tebriz Seferi Ruznâmesi (haz. Zeyrek) s.152

³⁴⁸ Peçevî, *Peçevî Tarihi* (Baykal), c.II, s. 412

³⁴⁹ Hüseyin Ayvansarayî, *Vefayât-ı Selâtin* (haz. Derin), s. 50

³⁵⁰ Mehmed Halife, *Tarih-i Gilmânî* (sad, Kamil Su), s. 18; Hüseyin Ayvansarayî, *Vefayât-ı Selâtin* (haz. Derin), s. 50

³⁵¹ IV. Murad'ın Ravan ve Tebriz Seferi Ruznâmesi (haz. Zeyrek) s.152

³⁵² Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 102

³⁵³ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 304

³⁵⁴ IV. Murad'ın Ravan ve Tebriz Seferi Ruznâmesi (haz. Zeyrek), s.155

³⁵⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 305

³⁵⁶ Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî*, s. 173

gibi Emirgüneoğlu Revan Valisi olup IV. Murad tarafından Revan Seferi dönüşünde getirilmiştir.

Ali Ufkî ve Kantemiroğlu'nun eserinde "Mir-i Bağdad" yani Bağdadlı Bey adına kaydedilmiş hüseyini makamında, devrikebir usûlünde³⁵⁷ bir beste bunmakta olup aynı eserin Kevserî'nin eserinde "Mir-i Bağdad/Mehmed"³⁵⁸ adına kaydedildiği görülmektedir. Emirgüneoğlu'nun Mir Mehmed olarak anılması³⁵⁹ ve bazı kaynaklarda IV. Murad tarafından Bağdad'tan getirildiğinin kaydedilmiş³⁶⁰ olması Ali Ufkî, Kantemiroğlu ve Kevserî'nin eserinde "Mir-i Bağdad" adına kaydedilmiş olan bestenin Emirgüneoğlu'na ait olabileceğini göstermektedir.

Öztuna ayrıca Hamparsum-Mandolini'de Mir-i Bağdad adına rast ve segah makamlarında bestelenmiş iki peşrevden daha söz etmektedir.³⁶¹

3. 3. Hanendeler

Evliya Çelebi³⁶² ve Filibelli bir müezzinin oğlu olan³⁶³ Sadrazam Hafız Ahmed Paşa da³⁶⁴ IV. Murad'ın saltanat yıllarında müzikle ilgilenmiş, yapılan fasıllara sesiyle iştirak etmiş kişilerdir. Evliya Çelebi'nin sarayda çok kalmayarak seyahat etmeye başlamış olması ve Hafız Ahmed Paşa'nın da Bağdad Seraskerliği görevinden 1626 yılında alındıktan sonra 1632 yılında da çıkan bir isyanda öldürülmesi³⁶⁵ sebebiyle burada sadece isimlerini anıyoruz.

Arşiv belgelerinde bulunan kayıtlara göre Mahmud Müezzin'in de sarayda müzisyenlik yaptığı ve günlük beş akçe aldığı görülmektedir.³⁶⁶ Hayatı hakkında kaynaklarda ayrıntılı bir bilgi bulunmaması ve müezzin olması nedeniyle burada sadece adını andık.

³⁵⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 67; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher) s. 285-287; Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 617-619

³⁵⁸ Popescu-judet, *Kevserî Mecmuası*, s. 36

³⁵⁹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 102

³⁶⁰ Mehmed Halife, *Tarih-i Gilmânî* (sad, Kamil Su), s. 18; Hüseyin Ayvansarayı, *Vefayât-ı Selâtin* (haz. Derin), s. 50

³⁶¹ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Ankara 1990, c.II, s. 59

³⁶² Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 99-102

³⁶³ Köprülü, Orhan F, "Hafız Ahmed Paşa", *İA*, c.15, s. 84

³⁶⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 302

³⁶⁵ Köprülü, Orhan F, "Hafız Ahmed Paşa", *İA*, c.15, s. 84

³⁶⁶ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Hazine-i Evrak, nr. 10148'den Rıfkı Melül Meriç, "Osmanlılar Devri Türk Musikisi Tarihi Vesikaları", *Musiki Mecmuası*, sy. 53, 1952, s. 156

ALİ AĞA (XVII. y.y.)

Cevrî'nin sarayda ki müzisyenleri kaydettiği kasidesinde Ali Ağa adında bir haneneden bahsettiği görülmektedir. Cevrî'nin onun hakkında söylediği sözlerden Derviş Ömer'in öğrencisi olduğu anlaşılmaktadır.³⁶⁷

3. 4. Bestekar Hanendeler

DERVİŞ ÖMER (ö. XVII. y.y.)

Her ne kadar Esad Efendi, Derviş Ömer'in İstanbul'da doğduğunu söylese de Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde geçen "Tokatlı" kaydından Tokatlı olduğu anlaşılmakta olup küçük yaşta İstanbul'a geldiği düşünülebilir.³⁶⁸ Mısırda İbrahim Gülşeni'ye intisab etmiş, burada on altı yıl hizmet ettikten sonra şeyhinin isteği üzerine Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarında İstanbul'a gelmiş, IV. Murad'ın zamanında da sarayda bulunmuş ve onun musahibi olmuştur.³⁶⁹ Tatlı ve güzel bir sese sahip olan Derviş Ömer Efendi³⁷⁰ "ravza" (Evliya Çelebi bu sazın telli bir saz olduğu ve "çarta/çartaytıb"a benzediğini belirtmektedir.) çalmaktadır.³⁷¹ IV. Murad'ın onu "peder" namıyla andığı, tüm makamlara hakim olmasına rağmen ondan özellikle segah makamında eserler dinlediği³⁷² belirtilmektedir. Ali Ağa³⁷³ ve Vehbî Osman Efendi'nin hocasıdır.³⁷⁴

Besteleri:

Acem makamı, semai usûlü: "Yine bir servi kaddi dilber olupdur bu dil dehânı/Haddinin gamzesiyle geçdi cânâ tîr-i müjgâni"³⁷⁵

Eviç makamında, sakil usûlünde, Derviş Ömer adına kayıtlı olan bu peşrev³⁷⁶ Kantemiroğlu'nda Zakir" adına kaydedilmiştir.³⁷⁷

³⁶⁷ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 110-111

³⁶⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 101, 301-302; Esad Efendi, *Atrâb* (Yüceışık), s. 46-47

³⁶⁹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 101

³⁷⁰ Esad Efendi, *Atrâb* (Yüceışık), s. 46-47

³⁷¹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303

³⁷² Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 100

³⁷³ Cevrî, *Divan* (Ayan) s. 111

³⁷⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 303

³⁷⁵ Hasan Gülşeni, *Mecmua-i Güfte* (Erden), s. 168'de Bağdâdî Derviş Ömer adına kayıtlı olup aynı kişi olabileceğini düşündüğümüz için yazdık.

³⁷⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 244; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.761-762

³⁷⁷ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s.281

Hüseyni makamı, devrirevân usûlü, Gûfte Fâiz: “Benefşe tâzedir vakt-i gülîstan/Onun çün giydi yârim mor hâre”³⁷⁸

Uşşâk makamı, darbıfetih usûlü, Gûfte Fuzulî: “Subh salup mâh-ı ruhundan nikâb/Çık ki temâşâyâ çıka âfitâb”³⁷⁹

Maye makamı, devrirevan usûlü: “Yârin dehanı sırr-ı nihândan haber verir /Güftare gelse sihr-i beyandan haber verir”³⁸⁰

Derviş Ömer IV. Murad’ın çıkan bir isyanda ölen Musahibi Musâ Çelebi’nin ölümü üzerine dile getirdiği şu varsağıyı da bestelenmiştir.

“Yola düşüp giden dilber/Musa’m eğlendi gelmedi/Yoksa yolda yol mu şaştı/Musa’m eğlendi gelmedi”³⁸¹

MUSTAFA ANBER AĞA (ö.1095/1683-84)

Mustafa Anber Ağa İstanbul’da doğmuş ve sarayda yetişmiştir. Müzisyen ve hattat olduğu bilinmekte olup bazı ilahiler bestelemiş, sarayda yazı hocalığı³⁸² ve müezzinlik yapmıştır.³⁸³ Evliya Çelebi’nin meşkhane de sazlı sözlü fasıl ettiklerini söylediği bir grup arkadaşının arasında onu da anmasından IV. Murad’ın saltanat yılları arasında sarayda bulunduğu anlaşılmaktadır.³⁸⁴ Ergun’un Mustakîmzade’den aktardığına göre Mustakimzâde onu “Fenn-i musikîde Hâce-i benâm-ı Gulâm” diyerek tanıtmaktadır.³⁸⁵ 1095/1683 yılında vefat etmiş ve müzisyen Himmetzâde Abdullah vefatı üzerine şu ölüm tarihini söylemiştir.

“Göçtü fânîden Nişânî Mustafa Ağa bu sâl

Hak Taâlâ rûhunu şâd ide ol dânişverin

Ma’rifetda müştehir hem hüsn-i hatda mu’teber

Ya’ni vâdîsinde bir misli yok idi ol erin

Micmer-i merk içre mahv oldukda târîhin didim

³⁷⁸ Hasan Gülşeni, *Mecmua-i Gûfte* (Erden), s.200

³⁷⁹ Hafız Post, *Mecmua-i Gûfte* (Doğrusöz), s. 166; Mustafa Ağa, *Mecmua-i Gûfte* (Uslu), s. 72, 74; Esad Efendi, *Atrâb* (Yüceışık), s.47

³⁸⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 301-302

³⁸¹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 101

³⁸² Ergun, *Antoloji*, s. 41

³⁸³ Ergun, *Antoloji*, s. 41

³⁸⁴ Sertoğlu, s.74-75

³⁸⁵ Ergun, *Antoloji*, s.41(Müstakîmzâde, *Tuhfe-i hattatin*’den)

Bu dükkan içinde kalmadı nişanî anberin: 1095”³⁸⁶

Besteleri:

Evc makamı, Güfte Niyazî Mısrî: “Bir kimse aceb yok mu ki bu sînemi yârem/Şerh ide ana hâlimi sînemdeki Yârem”³⁸⁷

Uşşâk makamı, Güfte Niyazî Mısrî: “Ey bûlbûl-i şeydâ yine yine efgana mı geldin/Azm gül idüb yâr ile giryâna mı geldin”³⁸⁸

OSMAN ÇELEBİ, VEHBİ (ö. XVII. y.y)

Şiirlerinde Vehbi mahlasını kullanan Osman Efendi İstanbul’un Galata semtinde doğmuş olup küçük yaşlarda saraya alınmıştır. Bostancılar Ocağının “Damcı” olarak bilinen zümresinden Ağa olarak چراغ olmuştur. Derviş Ömer’in öğrencilerindendir.³⁸⁹ Osman Efendi, tatlı ve yakıcı bir sese sahip, müzik nazariyatına hakim, iyi bir müzisyendir.³⁹⁰ IV. Murad huzurunda yapılan meclislere sesiyle iştirak etmiştir.³⁹¹

Her ne kadar Esad Efendi, Osman Efendi’nin Sultan Mehmed zamanında şöhret’e kavuştuğunu söylemiş olsa da³⁹² Cevrî’nin IV. Murad’ın emri üzerine kaleme aldığı, saray hanende ve sazandelerinden bahsettiği kasidesinde ona da yer vermiş olması Vehbi Osman Efendi’nin IV. Murad’ın saltanat yıllarında sarayda bulunan hanendelerinden olduğunu göstermektedir.³⁹³ Esad Efendi, neva makamında, semai usûlünde “Mutrib-i aşk aceb saz neva midared” sözleriyle başlayan bir murabbaasının güftesini vermekle beraber bundan başka elli murabbasının ve tesbihinin olduğunu söylemektedir.³⁹⁴

³⁸⁶ Ergun, *Antoloji*, s. 41

³⁸⁷ *Mecmua-i İlahiyyât (Soydaş)*, s.124’de Eviç makamında Güfte Niyâzî Mısrî bestekarı belirsiz; Müstakîmzâde, *Mecmûa-i ilâhiyyât* (Sağman), s. 478; Ergun kendi kütüphanesindeki ve Üsküdarlı Kenan’a ait olduğunu söylediği bir mecmuaya istinaden bu bestenin Mustafa Ağa’ya ait olduğunu nakletmektedir. Ergun, *Antoloji*, s.77, Ergun’un da söylediği gibi bu güfte Müstakîmzâde mecmuasında Yekçeşm Mustafa Ağa ismine kayıtlıdır. bk. Ergun, *Antoloji*, s.77

³⁸⁸ *Mecmua-i İlahiyyât (Soydaş)*, s. 250’de Uşşak makamında güfte Niyâzî Mısrî, bestekarı belirsiz; Müstakîmzâde, *Mecmûa-i ilâhiyyât* (Sağman), s. 177’de bestekarı belirsiz; Ergun, Osman Ergin’in kütüphanesindeki bir mecmuaya ve Sd. Mecmuası’na göre Mustafa Anber Ağa’ya ait olduğunu söylemektedir. bk. Ergun, *Antoloji*, s. 77

³⁸⁹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s.302

³⁹⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s.302; Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 80-81

³⁹¹ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111

³⁹² Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 80

³⁹³ Cevrî, *Divan* (Ayan) s. 111

³⁹⁴ Esad Efendi, *Atrab* (Yüceışık), s. 80-81

Besteleri:

Acem makamı, tesbih: “Yâ mecmaa’l mehâsin yâ menbaa’l kerem/Levlâke keyfe yahluku şeyin mine’l adem/Ente’ş-şefîu minke Recâi şefâat/Yâ Hâteme’r-risâlet yâ seyyide’l-ümem”³⁹⁵

Buselik makamı, tesbih: “Sübhâne’l-meliki’l-Hannân yâ Allâh/Sübhâne’l-meliki’l-Mennân yâ Allâh/Yâ gâfira’l-isyan yâ dâime’l-ihsân/Va’fû annâ yâ Rabb (âh) ente’l-Alîmü’l-hâlîm/Enter-Raûfu er-Rahîm”³⁹⁶

Dügâh-hüseyinî makamı, tesbih, Güfte Sami Hüseyin Efendi: “Mâlike’l mülki kâmile’l İhsan/Vâhidün mâcidün alıyyü’ş-şân/Fâyizun cûduhû ale’l-ağyân Rabbenâ heb lenâ huliyye’l-Gufrân”³⁹⁷

Dügah-hüseyinî makamı, tesbih: “Sübhâne’l-Halîkî’l-Azîm/Sübhane’r-Râzıkî’l-Kerîm/Sübhânellezî lâ yûdrek künhü zâtihî/Sübhânellezî lâ yûcedü gavru sıfâtihî”³⁹⁸

Neva makamı, tesbih: “Hakk Hüvallâhü’l-Vâhidü’l Ezeli/Hakk Hüvallâhü’l-Ferdü’l lemyezel/Samedün leyse an zâtihî bi mürtehalî/Vâcibün Dâimün Kâdirün Âlimün/Kevnühü Dâimün a’ceze’l-efkar”³⁹⁹

Nevâ makamı, tesbih: “Sübhâne’l-meliki’l-Hannân yâ Mevlâ yâ Allâh/Sübhâne’l-meliki’l-Mennân yâ Mevlâ yâ Allâh/el-ma’rûfu bi’l-ihsân/Ve’l-Mevsûfu bi’l-Gufrân Merhabâ merhabâ şehre’s-sıyâm merhabâ/Sübbûhun Kuddûsün Rabbü’l-melâiketi ve’r-rûh”⁴⁰⁰

Neva makamı, semai usûlünde, tesbih: “Mutrib-i aşk aceb saz neva midared/Nakşı her nağme ki ziderrahı becayi dared”⁴⁰¹

Rast makamı, tesbih: “Sübhanel melik’il hannân yâ Mevlâ/Sübhane’l melik’il Mennân yâ Mevlâ/El- Ma’rûfu bi’l-İhsan ve’l Mevsûfu bi’l-Gufrân /Merhabâ merhabâ yâ şehre’s-sıyâm merhabâ”⁴⁰²

³⁹⁵ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 91; Ergun, Antoloji, s. 69

³⁹⁶ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 84; Ergun, Antoloji, s. 70

³⁹⁷ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 46; Ergun, Antoloji, s. 69

³⁹⁸ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 43; Ergun, Antoloji, s. 69

³⁹⁹ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 71; Ergun, Antoloji, s. 70

⁴⁰⁰ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 68’de Başlıkta “Enderûn-i Gılman-i Kılari” tabiriyle kaydedildiği belirtilmektedir; Ergun, Antoloji, s. 70

⁴⁰¹ Esad Efendi, *Atrab (Yüceşik)*, s. 81

⁴⁰² *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 26; Ergun, Antoloji, s. 70

Uzzal makamı, ilahi, Güfte Niyâzî: “Kad eşrekte di’ d-dünyâ min nûri hümeyyânâ/ El-bedru alâ sâkî ve’l-ke’sü Süreyyânâ/ Es-sabvetü imânî ve’l-halveti büstânî/ Ve’l-meşciu nedmânî ve’l-verdü müheyyânâ”⁴⁰³

Öztuna yukarı da andığımız besteleri haricinde “Hamparsum sayesinde bir rast peşrevi ile iki rast semaisi cem’an 3 saz eserinin” günümüze geldiğini belirtmektedir.⁴⁰⁴

Ayrıca Öztuna, yapmış olduğu çalışmanın bir paragrafında “dinî ve dindışı sözlü hiçbir parçası zamanımıza gelmemiştir” dedikten sonra aynı paragraf içerisinde “S. N. Ergun’un eserinde hepsi Arapça güfteli yedi tesbih ve bir ilahisinin notası mevcuttur” demiştir.⁴⁰⁵ Ergun’un çalışmasında yedi tesbihinin ve bir ilahisinin sadece güfteleri⁴⁰⁶ kaydedilmiştir.

YUSUF EFENDİ, İMAM (ö.1057 Safer/1647)

Yusuf Efendi genç yaşında Şam’dan İstanbul’a gelmiştir. Sesinin güzelliği ve Kur’an okuyuşundaki mahareti sayesinde kendisini tanıtmış Sultan Selim camiine imam olmuş, 1044/1634 yılında da saraya alınarak Hünkar İmamı olmuştur.⁴⁰⁷ IV. Murad’ın vefatında da yanında bulunan İmam Yusuf Efendi,⁴⁰⁸ 1049/ 1639 yılında bu görevden azl olunmuş, 1056/1646 yılında tekrar aynı vazifeye getirilmiştir. Şehzade hocası olduğu için kendisine Rumeli Kazeskerliği görevi verilmiş, 1057/1647 yılında vefat etmiş ve Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.⁴⁰⁹

Besteleri:

Çargah makamı, tesbih: “Rabbi salli a’le’t-tihâmî/Hâteme’r-rusuli’l-kirâmi/Men serâ li’l-Mescidi’l-Aksâ/Mine’l-Beyti’l-harâmi”⁴¹⁰

Dügah-hüseyini makamı, tesbih, düyek usûlü: “Ve’mtidâhî li’n-nebiyy’il-Hâdî/Hayrua’mâlî ve evrâdî”⁴¹¹

⁴⁰³ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 74; Ergun, *Antoloji*, s. 71

⁴⁰⁴ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c.II, s. 479

⁴⁰⁵ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c.II, s. 479

⁴⁰⁶ Ergun, *Antoloji*, s. 69-71

⁴⁰⁷ Ergun, *Antoloji*, s. 32

⁴⁰⁸ Çabuk Vahid, *IV. Murad Han*, s. 179

⁴⁰⁹ Ergun, *Antoloji*, s. 32

⁴¹⁰ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 53; Ergun, *Antoloji*, s.68

⁴¹¹ *Mecmua-i İlahiyyât (Karataş)*, s. 45; Ergun, *Antoloji*, s.69

3. 5. Bestekar Saz şairleri

Saz şairleri hakkında kaynaklara dayanan araştırmalara bakıldığında saz şairlerinin anlattıkları destanlarla, bağladıkları türkü ve varsağılarla askerin moralini yüksek tuttukları anlaşılmaktadır. Genellikle yeniçeri ocağına mahsus bir saz olan çöğürün IV. Murad'ın saltanat yıllarında da çalındığına⁴¹² ve IV. Murad'ın çıktığı seferlerde yanında olduğuna dair kayıtlara rastlanmaktadır.

Katibî, Kayıkçı Kul Mustafa, Kuloğlu ve Demiroğlu Bağdat seferi üzerine dile getirdikleri şiir ve destanlardan bu dönemde yaşadığı bilinen saz şairlerindendir. Nitekim yapılan bir alayda bu saz şairlerine Alay Köşkü dibinde “hıl’at-ı padişahiler” ihsan edildiği yani kendilerine elbise ve kaftan verildiği bilinmekte olup⁴¹³ bu alayın IV. Murad'ın Bağdad seferinden dönüşünde yapılmış olma ihtimali yüksektir. Bağdad seferine katılıp katılmadığı doğrultusunda bir bilgi sahibi olmadığımız Çöğürücü Mehmed Efendi'nin⁴¹⁴ de IV. Murad huzurunda sazendelik yaptığı bilinmektedir.

Yukarıda da anlattığımız gibi IV. Murad'ın saltanat yıllarında yapılan seferlere katılan, askerlerin moralini yüksek tutmak için destanlar söyleyip, varsağı ve türküler bağlayan bu saz şairlerinin sarayda IV. Murad huzurunda yapılan fasıllara katıldıklarında şüphe yoktur. IV. Murad saltanatı zamanında sarayda yaşadığını tespit ettiğimiz bu saz şairlerinin bağladıkları türkü ve varsağların Ali Ufkî'nin eseriyle günümüze kadar geldiği görülmektedir. Ali Ufkî'nin eserinde kayıtlı olan notalar dışında Bağdad seferine katılan Genç Osman'ın ölümü üzerine Kayıkçı Kul Mustafa tarafından bir destan dile getirildiği ve bu destanın halk arasında söylenen varyantlarının da günümüze kadar geldiği görülmektedir.⁴¹⁵

DEMİROĞLU, ÇÖĞÜRCÜ (ö. XVII. y.y)

Evliya Çelebi'nin İstanbul'da bulunan sazende ve hanendeleri anlatırken çöğür çalanlar arasında Demiroğlu adında bir saz şairinden bahsettiği görülmektedir.⁴¹⁶ Yapılan araştırmalarda Demiroğlu mahlası ile yazılan bir şiire rastlanılmamakla beraber, Demircioğlu mahlası ile yazılmış bir şiirin kaynaklarda kayıtlı olduğu bilinmektedir. Demircioğlu mahlası ile şiirler yazan bu şairin IV.

⁴¹² Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay) c.I, s. 304

⁴¹³ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay) c.I, s. 304-305

⁴¹⁴ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 112

⁴¹⁵ Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, İstanbul 1966, s.72-73; Ataman, s.262-263

⁴¹⁶ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 304-305

Murad'ın Bağdad seferine katıldığı anlaşılmakta olup Evliya Çelebi'nin andığı Demiroğlu olma ihtimali yüksektir. Nitekim Banarlı, Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği Demiroğlu'nun, Demircioğlu olabileceği konusunda bir fikir vermekte olup⁴¹⁷ bu mahlasla yazılmış bir şiiri de yayınlamıştır. “İşitmiş olun ey gazîler/Varalum Bağdad üstüne” dizeleriyle başlayan bu şiirin son dördlüğünde “Demircioğlu sözün hakdur/ Hiç sözünde hilaf yoktur”, “Demircioğlu” mahlası görülmektedir. Hasan Eren, Banarlı'nın yayınlamış olduğu bu şiirdeki Demircioğlu mahlasının şiirin veznini bozduğunu tespit etmiş ve şairin mahlâsının Demiroğlu şeklinde düzeltildiği takdirde vezindeki bozukluğun ortadan kalktığı, bu suretle şiirin Demiroğlu'na ait olabileceğine dair bir fikir öne sürmüştür.⁴¹⁸

Evliya Çelebi'nin, Demiroğlu'nun çöğürcüler sınıfından usta bir çöğürcü olduğunu, hatta Kuloğlu, Kayıkçı Mustafa ve Kâtibi ile beraber Alay Köşkü dibinde “hıl'at-ı padişahiler” ihsan edilerek yani elbise ve kaftan verilerek onurlandırıldığı söylemesi de dikkat çekicidir.⁴¹⁹ Bu olayın neden dolayı, hangi padişah döneminde yapıldığı konusunda net bir bilgi verilmezken Demiroğlu'nun kendisi gibi, Bağdad seferine katılan diğer saz şairleri ile birlikte hıl'at alması alayın IV. Murad'ın Bağdad seferi dönüşünde yapılmış olabileceğini göstermekte bu da Demircioğlu mahlası ile şiirlerine rastlanılan şairin kuvvet ve ihtimalle Demiroğlu olduğunu ispatlamaktadır.

Ali Ufkî'nin *Mecmua-i Saz ü Söz* isimli eserinde Demiroğlu mahlasıyla yazılmış bir türküye rastlanmaktadır.

Muhayyer makamında, semai usûlünde, “Türki beray-ı gurbet ve elvedâ” olarak kaydedilen bu türkü “Mevla bizi gurbetliğe salubdur/Yar ile sürdüğüm demler elvedâ”⁴²⁰ güftesi ile başlamakta olup hüseyini faslı içersinde bulunmaktadır.

KÂTİBÎ, ÇÖĞÜRCÜ (ö. XVII. y.y)

Kâtibî'nin hayatı hakkında ayrıntılı bilgilere sahip olmayıp IV. Murad hakkında yazmış olduğu şiirlerine istinaden bu dönem müzisyenlerinden olduğu

⁴¹⁷ Banarlı, c.II, s. 712-713

⁴¹⁸ Eren, Hasan, *Türk saz Şairleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara 1952, s. 20

⁴¹⁹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 304-305

⁴²⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.61; Ali Ufkî, *Mecmua*, (Cevher), s. 264,bk. Cevher, s. 942

konusunda ortak bir kanaat edinilmiştir.⁴²¹ Evliya Çelebi İstanbul'da yaşayan hanende ve sazendeleri anlatırken çöğür çalanlar arasında ondan da bahsetmekte olup, esnaf çöğürçiyân sınıfından usta bir çöğürçü olduğunu belirtmektedir. Nitekim yapılan bir alayda Kuloğlu, Demiroğlu ve Kayıkçı Kul Mustafa ile beraber Alay Köşkü dibinde“hıl’at-ı padişahiler” ihsan edilmiş, yani padişah tarafından elbise ve kaftan verilerek onurlandırılmıştır.⁴²² Bu alayın neden toplandığı ve hangi padişah döneminde gerçekleştiği konusunda net bir bilgi verilmemiş olsa da Kâtibî'nin kendisi gibi, Bağdad seferine katılmış diğer saz şairleri ile birlikte hıl’at alması bu alayın IV. Murad'ın Bağdad seferi dönüşünde yapılmış olabileceğini göstermektedir. Katîbi'nin bir koşmasında söylemiş olduğu, “Kayıkçı, Kuloğlu, Kâtibî Gedâ /Hak'ın emri ile dile gelmiştir” sözlerinden de Kayıkçı Kul Mustafa ve Kuloğlu ile aynı dönemde yaşamış olduğu da açıkça ortaya çıkmaktadır.⁴²³

Banarlı, Girid Harbi (1645) şairlerine ait olan cönklerde şiirlerinin bulunduğu dikkat çekmekte olup,⁴²⁴ Cahid Öztelli “Tabibler bulmadı derdime çare/ Er böyle gerektir sarıla yâre/Küfre mi gidersin ey kalbi kara/Halin nedir desen Kâtib Osman'a” dizeleriyle biten bir şiire rastlamış ve buna dayanarak adının Osman olabileceğini dile getirmiş⁴²⁵ fakat bu konuda net bir fikir beyan etmemiştir.

Ali Ufkînin eserinde de Katîbî'ye ait bestelerin bulunduğu görülmektedir. Şimdi bunları sıralayalım:

1. Bestenigar makamında, semai usûlünde, Aşk Türküsü adıyla kaydedilmiş bu türkü “Ağlayu ağlayu derde düşmüşüm /Kime dâd ideyim dostlar aşkın elinden”⁴²⁶ güftesi ile başlamaktadır.
2. Gerdaniye makamında, düyek, semai usûlünde, Felekten şikayet Türküsü adıyla kayıtlı olan bu türkü “Çarh-ı felek benim hatırım yıkdın/ Senin dahi hatırcığın sına hey”⁴²⁷ güftesi ile başlamakta olup muhayyer faslı içerisinde yer almaktadır.

⁴²¹ Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, İstanbul 1966, s. 70; Banarlı, c.II, s.705; Öztelli, Cahid, *On Yedinci Yüzyılda Tekke Şiiri*, Ankara 1969, s.16; Sanal, Haydar “Eyüp Sultan Vafında Mûsikîli Bir Türkü”, *Eyüp Sultan Sempozyumu V*, İstanbul 2002, s.33

⁴²² Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 304-305

⁴²³ Ergun, *XVII. Yüzyıl Saz Şairlerinden Kâtibî*, s.14; Banarlı, c.II, s.705

⁴²⁴ Banarlı, c.II, s.705

⁴²⁵ Öztelli, *On Yedinci Yüzyılda Tekke Şiiri*, s. 16

⁴²⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.306; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 902'de Fasl-ı Aşiran Buselik içerisinde kayıtlı olmasına rağmen, Ali Ufkî “Der makamı Bestenigar” diye bir not düşmüştür.

⁴²⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.94; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 370

3. Neva makamında, nim sofyan usûlünde, Muhabbet Türküsü adıyla kayıtlı bu türkü “Nazlı dilber eğer Hakkı seversen/ Hem bana ihsanın varsa bildir”⁴²⁸ güftesi ile başlamaktadır.

4. Tahir makamında, semai usûlünde “Nadan ile münkirden ne gamım var/Muradım onları teshir etmektir”⁴²⁹ güftesi ile başlayan bu türkü muhayyer faslı içerisinde kayıtlıdır.

5. Tahir makamında, semai usûlünde Hz. Eyyüb Türküsü adıyla kayıtlı bu türkü “Dostlar benim mekanımı ararsa/Deyin Hazret Eba Eyyüb ensari”⁴³⁰ güftesi ile başlamakta olup muhayyer faslı içerisinde kayıtlıdır.

MEHMED EFENDİ, KUL MEHMED, ÇÖĞÜRCÜ (ö.XVII. y.y.)

XVII. yüzyılda Kul Mehmed mahlası ile şiirler yazan iki saz şairinin varlığı tespit edilmiştir. Köprülü, Kul Mehmed mahlasıyla rastladığı tüm şiirleri Üveys Paşazâde Mehmed Efendi’ye istinat ederken, Köprülü’nün bu düşüncesinin aksine Eren, Kul Mehmed mahlası ile yazılmış tüm şiirlerin Üveys Paşazâde Mehmed Efendi’ye ait olmadığını dile getirmekte ve Kul Mehmed mahlasını kullanan başka bir saz şairinden bahsetmektedir. Eren’in sözünü ettiği Kul Mehmed’in de yazdığı şiirlerden Sivaslı olduğu, Girid seferlerine katıldığı, IV. Mehmed’in saltanat yıllarında da yaşadığı bilinmektedir.⁴³¹ Cevrî’nin IV. Murad huzurundaki sazende ve hanendelerden bahsederken çöğür çalma hususunda Koroğlu kadar ustalık göstermiş Çöğürcü Mehmed adında bir sazendeden bahsettiği görülmekte olup, bu şairin Eren’in sözünü ettiği Kul Mehmed olma ihtimali yüksektir.⁴³²

Ali Ufkî’nin ve Kantemiroğlu’nun eserlerinde Çöğürcü Mehmed Efendi’ye ait bestelerin olduğu görülmektedir. Şimdi bu eserleri sıralayalım:

1. Acem makamında, semai usûlünde, Çerağ Türküsü adıyla kayıtlıdır.⁴³³
2. Hüseyini makamında, devriker bir usûlünde, “Yelteme”, Çöğürcü Mehmed Ağa adına kayıtlıdır.⁴³⁴

⁴²⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.113; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 424

⁴²⁹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 98; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 383

⁴³⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.93; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.368

⁴³¹ Eren, *Türk Saz Şairleri*, s.39-42

⁴³² Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 112

⁴³³ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.158; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.546

⁴³⁴ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.190; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.620

3. Hüseyini makamında, düyek usûlünde, “Pişrev-i Kul Mehmed” adına kayıtlı bu peşrev⁴³⁵ Kantemiroğlu’nun eserinde de Küçük Kul Mehmed adına kaydedilmiştir.⁴³⁶

Ali Ufkî’nin ve Kantemiroğlu’nun eserleri karşılaştırıldığında Çöğürücü Mehmed Efendi’ye ait üç bestenin kayıtlı olduğu görülmekte olup bunlardan üçünün Ali Ufkî’de kayıtlı olduğu Kantemiroğlu’nun da bu üç besteden birine eserine yer verdiği görülmektedir. Bu eserlerden ikisi hüseyini makamında bir diğeri de acem makamındadır.

MUSTAFA EFENDİ, KAYIKÇI KUL, ÇÖĞÜRCÜ (ö. XVII. y.y)

Kayıkçı Kul Mustafa olarak bilinen Mustafa Efendi Safranbolu’nun İlbarit köyünde doğmuştur.⁴³⁷ “Hazret-i Eyyûbda kılıç kuşandı/ Gittiği yollara kumaş döşendi/Kızılbaş da korktu kendi usandı/Sultan Murad geldi açılın dağlar” dörtlülüğüyle başlayan şiirinde de görüldüğü gibi, şiirlerinde IV. Murad’dan ve Bağdad seferinden bahsetmiş olması onun da Bağdad seferine katılan saz şairlerinden biri olduğunu göstermektedir.⁴³⁸ Nitekim, Evliya Çelebi İstanbul’da yaşayan hanende ve sazendeleri anlatırken usta çöğürçüler arasında Mustafa Efendi’den de bahsetmekte, Kuloğlu, Demiroğlu ve Kâtibi ile beraber, yapılan bir alayda padişah tarafından “hıl’at-ı padişahiler” ihsan edilerek onurlandırıldığını belirtmektedir.⁴³⁹ Bu alayın ne zaman yapıldığı konusunda net bir bilgi verilmemiş olsa da, Mustafa Efendi’nin kendisi gibi Bağdad seferinde bulunmuş diğer saz şairleriyle beraber hıl’at alması, Bağdad seferi dönüşünde yapılmış olma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Arşiv belgelerinde bulunan bir kayıta da 1047/1637-38 senesinde kendisine IV. Murad tarafından ihsanda bulunulduğu kaydedilmiştir.⁴⁴⁰

Köprülü, Mustafa Efendi’nin yazmış olduğu şiirlerde Cezayir’den ve Murad Reis’den bahsetmiş olmasına istinaden gençliğinde Murad Reis (ö. 1018/1609-10) ile birlikte Cezayir’de bulunmuş olduğunu, bu sebepten dolayı Kayıkçı olarak anıldığı belirtmekte olup⁴⁴¹ Köprülü’nün aksine Ataman, Mustafa Efendi’nin genç

⁴³⁵ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.56; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.245-246

⁴³⁶ Kantemiroğlu, *Kitabu ‘İlmi’l-Musikî* (Tura), s. 372

⁴³⁷ Ataman, s.261-273

⁴³⁸ Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, s. 72; Öztelli, *On Yedinci Yüzyılda Tekke Şiiri*, s.16-17; Ataman, s. 261; Eren, *Türk saz Şairleri Hakkında Araştırmalar*, s. 39

⁴³⁹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay) c.I, s. 304-305

⁴⁴⁰ *Topkapı Sarayı Arşivi*, nr. 525’den Uluçay, “Mehterhane ve Sazendelere Dair Bir Kaç Vesika”, *Musiki Mecmuası*, sy. 45, 1951, s. 22

⁴⁴¹ Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, s. 72

yaşlarda İstanbul'a gelerek kayıkcılık yapmış olabileceğini, bu sebepten dolayı da Kayıkcı olarak anıldığı yönünde bir fikir ileri sürmektedir.⁴⁴²

Kayıkcı Kul Mustafa'nın Bağdad seferine katılan Genç Osman adında bir gencin ölümü üzerine bir destan dile getirdiği ve bu destan'ın çeşitli varyantlarının türküler halinde günümüze kadar çalınıp söylendiği bilinmektedir.⁴⁴³ Ergun Bektâşî şairleri arasında Kul Mustafa mahlasını kullanan bir şairden söz etmekte olup onun Kayıkcı Kul Mustafa'dan daha sonraki bir dönem de yaşadığını belirtmektedir.⁴⁴⁴ "Kul Mustafa" mahlasını kullanan Kayıkcı Kul Mustafa'nın mahlasında "Kul" kelimesinin anılmasına rağmen Ergun'un büyük ihtimalle, Kayıkcı Kul Mustafa'nın şiirlerinde Bektâşîlik unsurlarına rastlamaması sonucunda onu Bektâşî şairleri arasında anmadığı düşünülebilir. Ali Ufkî'nin eseri içerisinde Kul Mustafa mahlası ile yazılmış üç şiirine rastlanılmakta olup bunlarda Bektâşîlik unsurlarına rastlanılmaması bu şiirlerin Kayıkcı Kul Mustafa'ya ait olabileceğini göstermektedir. Şimdi bunları sıralayalım:

1. Hüseyini makamında, oynak usûlünde kayıtlı olan bu varsağı "Aşık oldum bir kaşları kareye/Alamam gönlümü çare değildir"⁴⁴⁵ güftesi ile başlamaktadır.
2. Neva makamında, semai usûlünde kayıtlı olan bu türkü "Aşık oldum bir kaşları kareye/Alamam gönlümü çare değildir" güftesi ile bestelediği bir diğer eseridir. hüseyni faslı içerisinde bulunmaktadır.⁴⁴⁶
3. Tahir makamında, semai usûlünde, Ata Övgü Türküsü adıyla kayıtlı olan bu türkü "İndim seyr eyledim Kızılalma'yı/Ulu taşkın akan seller bu mudır"⁴⁴⁷ güftesi ile başlamakta olup, hisar faslı içerisinde bulunmaktadır.

TRT Arşivinde Mustafa Sarısözen'in Aydın yöresinden derlediği Genç Osman destanının, bir varyantı⁴⁴⁸ kayıtlıdır.

⁴⁴² Ataman, s.261-273

⁴⁴³ Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, İstanbul 1966, s.72-73; Ataman, s.262-263

⁴⁴⁴ Ergun, *Bektâşî Edebiyatı Antolojisi*, s.128

⁴⁴⁵ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 56; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 247 usul için bk. Cevher s. 939

⁴⁴⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.63; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 269

⁴⁴⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 313; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 913'de Kul Mustafa adına kayıtlıdır.

⁴⁴⁸ TRT Arşivi, 451

SÜLEYMAN, KULOĞLU, ÇÖĞÜRCÜ (ö. XVII. y.y)

Şiirlerinde Kuloğlu mahlasını kullanan Süleyman Efendi Safranboluludur.⁴⁴⁹ Sadi Yaver Ataman, “Bizim Safranbolu Gazetesin’de” Safranbolu tapu kütüklerinde yapılan bir araştırmada Bulak köyünde “Kuloğlu doruğu” adlı bir yer bulunduğunun belirtilmesine istinaden Kuloğlu’nun “Bulaklı” olabileceği konusunda bir fikir vermekte olup kesin bir hükümde bulunmamıştır. IV. Murad’ın Bağdad seferinde bulunan Kayıkçı Kul Mustafa’nın söylediği “Kul Mustafa’m bunu böyle söyledi/ İndi aşkın deryasını boyladı/ Kuloğlu da muhanneslik eyledi /Açıl dağlar Sultan Murad geliyor” dörtlüğüyle başlayan şiirinden Bağdad seferine katılan saz şairlerinden olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁵⁰ Nitekim, Evliya Çelebi İstanbul’da yaşayan hanende ve sazendeleri anlatırken Süleyman Efendi’den de bahsetmekte olup çöğür sazında üstat olan müzisyenlerin bulunduğu “esnaf çöğürçiyân” sınıfından olduğunu ve Süleyman Efendi, Kayıkçı Mustafa, Demiroğlu ve Kâtibi ile beraber Alay Köşkü dibinde padişah tarafından elbise ve kaftan verilerek onurlandırıldığını belirtmektedir.⁴⁵¹ Bu alayın ne zaman yapıldığının belirtilmemiş olmasına rağmen, Süleyman Efendi’nin, Bağdad seferine katılan diğer saz şairleri ile birlikte hıl’at alması bu seferin Bağdad’ın fethi dolayısıyla yapılmış olduğunu düşündürmektedir.

Dördüncü Murad’ın vefatı üzerine söylediği “Sultan Murad eydür şimdi zamâne/Bana da kalmadı beyler elvedâ/Büküldü kaametim döndü kemâne/Görüp seyrettiğim iller elvadâ” dizeleriyle başlayan bu şiirinden Kuloğlu’nun 1640’lı yıllarda ihtiyarladığını, ayrıca şiirdeki “Gazâya gitmeye beyler ayrılson Kulların hep esamisi yazılsın/Tâbudum düzülsün kabrim kazılsın/Varup seyrettiğim çöller elvedâ” dizesinde sözü geçen Malta ve Kadırga kelimelerine dayanarak donanmada da bulunmuş olabileceğini belirten Ataman’ın aksine⁴⁵² “Kuloğlu dostların yüzü ağ olsun/ Düşman olanların bağı dâğ olsun/Sultan İbrahim şimdi sağ olsun/Harben fethettiğim iller elvedâ” dizeleriyle şiirin son bulmasına istinaden Banarlı, Kuloğlu’nun bu şiiri IV. Murad’ın ağzından söylediğini belirtmektedir.⁴⁵³

Hamdi Hasan’ın Saraybosna Halk Kütüphanelerinde Türkçe yazmalar içerisinde bulunan türkülerini derlediği çalışmasında da Kuloğlu’nun IV. Murad’ın

⁴⁴⁹ Ergun, *XVII. Asır Saz Şairlerinden Kuloğlu*, İstanbul 1946, s. 13, Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, s. 69-70; Ataman, s. 265-266

⁴⁵⁰ Ataman, s. 271

⁴⁵¹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay) c.I, s. 304-305

⁴⁵² Ataman, s. 266-267

⁴⁵³ Banarlı, c.II, s.704-705

vefatı üzerine dile getirdiği şiirin 19 ve 20 numarada kayıtlı olmak üzere iki varyantının olduğu görülmektedir. Özellikle 20 numarada kayıtlı şiirin son dördünlüğünün “Kuloğlu eydür dostların yüzi ak olsun/ Gidi düşmenin bagrı hun olsun/Karındaşım Sultan İbrahim sağ olsun/Oturduğum taht-ı seray elvedâ” şeklinde kaydedilmiş olması Kuloğlu’nun bu şiiri IV. Murad’ın ağzından söylediğini doğrulamaktadır.⁴⁵⁴ Köprülü, Rıdvan Nafiz tarafından bulunan bir koşmasına istinaden Kuloğlu’nun Cezayir’de deniz harblerinde yer almış olabileceğini vurgulamaktadır.⁴⁵⁵ IV. Mehmed’in vezirlerinden Musâhib Mustafa Paşa’nın da (ö.1097/1685-1686) babası olduğu bilinmektedir.⁴⁵⁶ Ali Ufkî’nin eserinde Kuloğlu’na ait beş bestenin kayıtlı olduğu görülmektedir. Şimdi bunları sıralayalım:

1. Bayatî makamında, düyek usûlünde, kayıtlı olan bu varsağı “Gel benim nazlı yavru gel /Gel bir dem söyleşelim gel”⁴⁵⁷ güftesi ile başlamakta olup muhayyer faslı içerisinde.
2. Eviç hûzi makamında, fahte usûlünde, kayıtlı olan bu türkü “Dünyada iyilik dostuna/Sanan yiğide ‘aşk olsun”⁴⁵⁸ güftesi ile başlamakta olup eviç faslı içerisinde bulunmaktadır.
3. Gerdaniye makamında, semai usûlünde kayıtlı olan bu türkü “Felekde bir tolu nuş itdim idi/ Akıbet eyletti beni mest iken” güftesi ile başlamakta olup muhayyer faslı içerisinde kayıtlıdır.⁴⁵⁹
4. Uzzal makamında, semai usûlünde, Muhabbet Türküsü adıyla kayıtlı olan bu beste “Gafilin derdine düşdüm/ Bulanuban akan dilber”⁴⁶⁰ güftesi ile başlamakta.
5. Uzzal makamında ve semai usûlünde Kıyamet Türküsü adıyla kayıtlı bu türkü “Dünya benim diyen beyler/ Ma’zûl olur yatar bir gün”⁴⁶¹ güftesi ile başlamakta.

⁴⁵⁴ Hasan, Hamdi, *Saray-Bosna Kütüphanelerindeki Türkçe Yazmalarda Türküler*, Ankara 1987, s. 136-138

⁴⁵⁵ Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, İstanbul 1966 s. 70

⁴⁵⁶ Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, İstanbul 1966 s. 69-70 (Silahtar Tarihinden); Ergun, *Kuloğlu*, s. 12-14; Ataman, s. 266

⁴⁵⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.88; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 352, bk. Cevher, 933

⁴⁵⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.249; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 777, bk. Cevher, s. 936

⁴⁵⁹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.98; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 382, bk. Cevher, s. 937

⁴⁶⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s. 271; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 833, bk. s.1008

⁴⁶¹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Elçin), s.275; Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 841, bk. s.1007

3. 6. İran'dan Gelen Müzisyenler

Tarihi kaynaklarda IV. Murad'ın İran üzerine seferler düzenlediği kaydedilmiş olup, İran üzerine çıktığı seferde ilk olarak Revan (23 Safer 1045/1635) kalesini almış, Revan'dan Tebriz'e geçmiş (28 Rebiyyülevvel 1045/ 1635) fakat daha ilerleyemeden hastalanıp geri dönmek zorunda kalmıştır. Revan seferi olarak adlandırılan bu sefer dönüşünde Revan kalesinin düştüğünü (24 Şevval 1045/1636) öğrenen IV. Murad İran harbini iyi bir neticeyle bitirmeye karar vermiş ve 22 Zilhicce 1047/1638 yılında Bağdat üzerine sefere çıkmıştır.⁴⁶²

İşte IV. Murad'ın İran üzerine düzenlediği seferlerden ilki olan Revan seferinde, Revan valisi Emirgüneoğlu IV. Murad'a teslim olmuş ve kendisine IV. Murad tarafından Halep beylerbeyliği ihsan edilmiştir.⁴⁶³ IV. Murad, Emirgüneoğlu'nun Kethudası Murad Ağa ile aralarında geçen bir tartışmada Murad Ağa'yı öldürtmesi üzerine İstanbul'a gelmesi için bir ferman yollamış⁴⁶⁴ İzmit'te Emirgüneoğlu ile karşılaşarak sazandelerini de dinlemiştir.⁴⁶⁵ Kaynaklarda bu müzisyenlerin kimler olduğuna dair ayrıntılı bilgiler verilmemiş olup, Şeştarî Murad Ağa, Revanlı Mirzâ ve Revanlı Haydar Bey'in Revan'dan getirildiğine⁴⁶⁶ ve Emirgüneoğlu'nun da şeştarî olduğuna⁴⁶⁷ dair bilgilere rastlanmaktadır. Ayrıca Evliya Çelebi'nin de Acem Seyfî Ağa⁴⁶⁸ adında bir şeştarîden söz ettiği görülmektedir.

Esad Efendi her ne kadar Bağdat'tan on iki müzisyenin getirildiğini bu müzisyenlerden birinin Şeştarî Murad Ağa diğerinin de Avvad (Udî) Mehmed Ağa olduğunu söylemiş olsa da⁴⁶⁹ Şeştarî Murad Ağa Revan seferi dönüşünde getirilmiştir.⁴⁷⁰ Nitekim, IV. Murad'ın Bağdad üzerine düzenlediği seferinden dönüşünde de Avurdudelik lakabıyla anılan bir zurnacıyı⁴⁷¹ ve adını tespit

⁴⁶² Baysun, "M. Cavid", Murad IV, *İA*, c. VIII, s. 632-634

⁴⁶³ *IV. Murad'ın Ravan ve Tebriz Seferi Ruznâmesi*, (haz. Zeyrek), s.74; Peçevî, *Peçevî Tarihi* (Baykal), c.II, s. 410; Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefayât-ı selatin*, (Derin), s.50; Mustafa Nuri, *Netayü'cü'l vukuat* (Çağatay), s. 238

⁴⁶⁴ Peçevî, *Peçevî Tarihi* (Baykal), c.II, s. 412; Baysun, M. Cavid, "Murad IV", *İA*, c.VIII, s. 632

⁴⁶⁵ *IV. Murad'ın Ravan ve Tebriz Seferi Ruznâmesi*, (haz. Zeyrek), s.152

⁴⁶⁶ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 303

⁴⁶⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 304

⁴⁶⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c.I, s. 303-304

⁴⁶⁹ Esad Efendi *Atrab* (Yüceışık), s. 95

⁴⁷⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Gökyay), c. I, s. 303

⁴⁷¹ Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Müsikî*, s. 173

edemediğimiz bazı müzisyenleri ve sazlarını savaş ganimeti olarak getirdiği,⁴⁷² onlar için sarayda oda açtırdığı⁴⁷³ kaynaklarda belirtilmektedir. Fakat açılan bu odada bulunan sazendeler de davul, borazan, zurna, zil, nakkare, ney⁴⁷⁴ ve kurrenay⁴⁷⁵ çalmaktadır. Bu durumda IV. Murad'ın Bağdat seferi dönüşünde getirdiği söylenen Şeştarî Murad Ağa ve Avvad (Udî) Mehmet Ağa'nın esasında Emirgûneoğlu'nun sazendeleri olup Revan Seferi dönüşünde İstanbul'a getirilmiş olma ihtimalleri yüksektir.

Nitekim, İbrahim Cevrî'nin sarayda bulunan sazende ve hanendelerinden bahsettiği kasidesinde Avvad Mehmed Ağa'nın ve Tanburî Ramazan Efendi'nin Acem olduğundan⁴⁷⁶ bahsetmesi de dikkat çekicidir.⁴⁷⁷ IV. Murad'ın emriyle yazılmış bu kasidenin IV. Murad'ın Bağdat seferinden dönüşünde hastalanmış olması ve çok geçmeden vefat etmesi sebebiyle Bağdat seferi sonrasında yazılmış olma ihtimali düşüktür. Fakat kasidenin hangi yıllarda yazıldığı konusunda kayıtlı bir bilgi olmaması sebebiyle bu konuda da kesin bir hükme varmak mümkün değildir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi kaynakların bu müzisyenlerin hangi seferler dönüşünde İstanbul'a getirildiği konusunda birbirleriyle çelişkili bilgiler verdiği görülmekte olup, her bir müzisyenin hangi sefer dönüşünde getirildiği hususunda kesin bir sonuca varılamamaktadır. Ancak İran'dan getirilen bu müzisyenlerin sarayda, IV. Murad huzurunda yapılan fasıllara katıldıklarında şüphe yoktur. İki sefer dönüşünde de bazı müzisyenlerin getirilmiş olması sebebiyle bu müzisyenleri İran'dan gelen müzisyenler başlığı altında bir araya getirmeyi uygun bulduk.

⁴⁷² Naima, *Naima Tarihi* (Danışman), c. III, s. 1410, 1461

⁴⁷³ *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Mevacib defteri nr. 304*'den M. Çağatay Uluçay, "Mehterhane ve Sazendelere Dair Bir Kaç Vesika", *Musiki Mecmuası*, sy. 41, 1951, s. 21

⁴⁷⁴ *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Mevacib defteri nr. 304*'den M. Çağatay Uluçay, "Mehterhane ve Sazendelere Dair Bir Kaç Vesika", *Musiki Mecmuası*, sy. 41, 1951, s. 21

⁴⁷⁵ Naima, *Naima Tarihi* (Danışman), c. III, s. 1410, 1461

⁴⁷⁶ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111-112

⁴⁷⁷ Cevrî, *Divan* (Ayan), s. 111-112

SONUÇLAR

IV. Murad'ın saltanat yıllarında Kadızâde-Sivasî tartışmalarının had safhada olduğu semâ ve deverânın câiz olup olmadığı konusunda da tartışmalar yapıldığı bu konuda yazılmış pek çok eserden anlaşılmaktadır. Bu fikir ayrılıklarının görüldüğü bir ortamda IV. Murad'ın müzik ile ilgili hiçbir yasaklama getirmemesi özellikle sarayda müzik fasıllarının yapılması ve müzisyenlerin barındırılması IV. Murad'ın bilim ve sanata önem verdiğini, müzikle ilgili tartışmaları yapan ulema sınıfını dinlemediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Müziğe ve müzisyenlere olan ilgisiyle tanınan IV. Murad da bu dönem bestekarlarındandır. Kaynaklarda “Sultan Murad Han Fatih-i Bağdad” ve “Şah Murad” adına kayıtlı besteleri bulunmaktadır. Kaynaklar ve meşk sistemi aracılığıyla günümüze geldiğini tespit ettiğimiz besteleri haricinde Öztuna, acem makamında, çenber usûlünde, nühüft makamında, hâvî usûlünde, neva makamında, düyek usûlünde, eviç maye makamında, muhammes usûlünde bestelediği peşrevlerin olduğunu söylemekte ve bu bestelere kaynak da göstermektedir. Ancak gösterdiği kaynaklarda sözünü ettiği bestelerin IV. Murad'a ait olabileceğine dair her hangi bir kayda rastlanılmamaktadır.

IV. Murad'ın saltanat yıllarında sarayda bulunan müzisyenlere bakıldığında, dini ve dindışı müzik alanında kendini yetiştirmiş çok sayıda müzisyene rastlanmaktadır. Sarayda yapılan müzik toplantılarına sazlarıyla, sesleriyle ve besteleriyle iştirak eden bu müzisyenlerden bir çoğunun kendi alanlarındaki maharetleri sayesinde IV. Murad tarafından sonradan saraya alındıkları dikkat çekmektedir. Sarayda bulunan müzisyenlerden İmam Yusuf Efendi, Çengî Yusuf Dede, Kavvâl Süleyman Efendi ve Benli Hasan Ağa IV. Murad'ın saltanat yıllarında saraya alınan müzisyenlerdendir. Sarayda bulunan müzisyenlerden Derviş Ömer Efendi de Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarında İstanbul'a gelmiş ancak IV. Murad'ın saltanat yıllarında da saray da kalmıştır. Bu müzisyenler dışında Solakzâde Mehmed Efendi, Kemanî Hüseyin Efendi, Tarzen Mustafa Efendi,

Tanburî Ramazan Efendi, Acem Seyfi Ağa, Avvâd (udî) Kara Şatır, Revanlı Haydar, Revanlı Mirzâ, Ali Ağa, Çengi İbrahim Efendi, Kemanî Mustafa Ağa, Emirgüneoğlu Yusuf Paşa, Avurdu delik, Çöğürcü Mehmed Efendi, Kayıkçı Kul Mustafa, Kuloğlu Süleyman Efendi, Demiroğlu, Katibî, Mustafa Anber Ağa, Vehbi Osman, Mahmud müezzin, Mustafa Nayî, Şehbaz, Rıdvan, Dilaver Nayî ve Nâyî Usta Ahmed Efendi de sarayda bulunan müzisyenlerdendir.

IV. Murad saltanat yıllarında da askeri müziğin savaşlarda düşmana korku salmak, padişahın ve devletin güç ve hakimiyetini göstermek gibi amaçlarla icra edildiği görülmektedir. Bağdat seferi esnasında IV. Murad'ın yanında mehter takımının bulunduğu, askerin moralini arttırmak amacıyla mehter takımının içinde Kayıkçı Kul Mustafa, Kuloğlu, Kâtibî, Demiroğlu gibi saz şairlerinin de yer aldığı Bağdat'ın fethi üzerine destanlar yazıp türkü ve varsağılar bağladıkları anlaşılmaktadır.

IV. Murad İran üzerine düzenlediği seferler dönüşünde bazı müzisyenleri de yanında getirmiştir. Bu hususta kaynaklarda her ne kadar çelişkili bilgiler verilmiş olsa da IV. Murad'ın Revan seferi sırasında Revan valisi Emirgüneoğlu'nu ve yanında bazı müzisyenleri de beraberinde İstanbul'a getirdiği kaynaklarda belirtilmektedir. Bu müzisyenlerin kimler olduğu, kaynaklarda yetersiz bilgiler verilmesi nedeniyle daima muallakta kalmıştır. Emirgüneoğlu, Şeştarî Murad Ağa, Revanlı Mirza ve Revanlı Haydar Bey'in Revan'dan getirildiğini tespit ettik. Esad Efendi'nin Şeştarî Murad Ağa'nın Bağdat'tan getirildiği yönünde verdiği bilgilerin doğru olmadığını tespit ettik. Emirgüneoğlu'nun şeştar çaldığını, kaynaklarda "Mîr-i Bağdat" adına kaydedilmiş olan bestenin ona ait olduğunu ve Şahkulu'nun Şeştarî Murad Ağa olduğunu tespit ettik. Bu müzisyenler dışında kaynaklarda adı geçen Acem Seyfi Ağa, Acem Ramazan, Avvâd Mehmed Ağa ve Avurdudelik lakabıyla anılan müzisyenin de İran üzerine yapılan seferler dönüşünde getirildiğini tespit ettik.

IV. Murad saltanat yıllarında yaşayan müzisyenlerden Solakzâde Mehmet Efendi, Çengî İbrahim Efendi, Kemanî Mustafa Ağa, Çengî Mustafa Ağa, Emirgüneoğlu Yusuf Paşa, Şeştarî Murad Ağa, Derviş Ömer Efendi, Benli Hasan Ağa, Çengî Yusuf Dede, Kavvâl Süleyman Efendi, Kayıkçı Kul Mustafa, Çöğürcü Mehmed Efendi, Kuloğlu Süleyman Efendi, Demiroğlu ve Katibî'nin bestelemiş olduğu eserler günümüze kadar gelmiştir. Bu müzisyenlerin bestelemiş olduğu

eserlerin günümüze gelmesinde Ali Ufkî ve Kantemiroğlu'nun eserlerinin yanı sıra meşk sisteminin de büyük bir payı olduğu görülmektedir. Çalışmamız içerisinde kaynaklar ve meşk sistemi ile günümüze geldiğini tespit ettiğimiz besteleri kaydetmeye çalışırken Yılmaz Öztuna'nın tespitlerini de göz önünde bulundurduk. Fakat Öztuna'nın kaynak belirterek verdiği bazı bestelerin bu kaynaklarda kaydedilmemiş olduğunu gördük ve çalışmamız içerisinde bu tespitlerimizi tek tek belirttik.

Ali Ufkî'nin eserinde kayıtlı olan türkû ve varsağların bazıları IV. Murad'ın saltanat yıllarında bestelenmiş Türk Halk Müziği örnekleridir. Bunların arasında ilk defa Recep Uslu'nun dikkatini çeken saraydan çerağ edilenlerin türküsü, aşk türküleri, sevgiliye muhabbet türküleri, yiğitleme, Hz. Eyyüb türküsü, felekten şikayet türküleri, gurbet, ata övgü ve kıyamet türküsü gibi örnekler yer almaktadır.

Bu çalışma bir “dönem” çalışması değildir. Çalışmanın amacı IV. Murad'ın sarayında müzik ve müzisyenleri kaynak ve araştırmalara dayanarak tespit etmektir. Bu çalışmadaki tespitler ilgili çevrelerce tartışmaya ve değerlendirmeye hazır hale getirilmiştir. Bundan sonra “IV. Murad dönemi” çalışması yapılmalıdır.

Saray dışındaki müzisyenler bu çalışmanın dışında tutulduğu gibi, besteler, makamlar formlar üzerindeki tartışmalar ve değerlendirmeler de dönem içindeki bütünü görememek endişesinden dolayı çalışma dışında bırakılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Arşiv Belgeleri:

Topkapı Sarayı Arşivi, Hazine-i Evrak, nr. 10148 bk. Meriç, R. Melül

Topkapı Sarayı Arşivi, nr. 525 bk. Uluçay, M. Çağatay

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Mevacib defteri nr. 304 bk. Uluçay, M. Çağatay

Kaynaklar ve Araştırmalar:

Ali Ufkî, *Mecmûa-î Sâz ü Söz* (haz. Şükrü Elçin), İstanbul 1976 Ayrıca bak. Cevher, Hakan

Ali Ufkî, *Topkapı Sarayında Yaşam* (çev. Ali Berktaş), İstanbul 2002

Altar, C. Memduh, *Opera Tarihi*, İstanbul 2001, c. IV

Altınay, Ahmet Refik, *Kadınlar Saltanatı*, İstanbul 2000

Aksoy, Bülent, *Avrupalı Gezgincilerin Gözüyle Osmanlılarda Musikî*, İstanbul 2003

Arel, H. Saadettin, *Türk Musikîsi Kimindir?*, Ankara 1988

Ataman, Sadi Yaver, *Eski Safranbolu Hayatı* (haz. Süleyman Şenel), İstanbul 2004

Banarlı, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1998

Bardakçı, Murat, *Fener Beylerine Rum Şarkıları*, İstanbul 1993

Baysun, M. Cavid, “Murad IV”, *İslam Ansiklopedisi*, c.VIII, s. 625-647

Can, Halil, “IV. Sultan Murad Bestekâr mıdır?,” *Musiki Mecmuası*, sy. 226, İstanbul 1967, s. 4-6

Cevher, Hakan, *Ali Ufkî ve Mecmua-i Saz ü Söz*, İzmir 2003

Çabuk, Vahid, *Sultan IV. Murad Han*, İstanbul 1995

Çobanoğlu, Özkul, *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara 2000

Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 2003

Doğrusöz, Nilgün, *Hafız Post Güfte Mecmuası Türkçe Güfteler* (Yüksek Lisans Tezi, 1993), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

IV. *Sultan Murad'ın Revan ve Tebriz Seferi Rûznâmesi* (haz. Yunus Zeyrek), Ankara 1987

Duran, Tolga, *Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Manzum nr. 759/1'e Kayıtlı Güfte Mecmuasının İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, 2005), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Erdemir, Avni, *Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri*, Ankara 1999

Erden, Serçin, *Hasan Gülşenî'nin Güfte Mecmuası ve İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, 2004), İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eren, Hasan, *Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara 1952

Ergun, S. Nuzhet, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942

Ergun, S. Nuzhet, *XVII. Asır Saz Şairlerinden Kuloğlu*, İstanbul 1946

Ergun, S. Nuzhet, *XVII. Asır Saz Şairlerinden Kâtîbî*, İstanbul 1946

Ergun, S. Nuzhet, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi*, Ankara 1955

Esad Efendi, *Atrabü'l- âsâr fî tezkiireti urefâ-yi edvâr* (haz. Sema Yüceışık, doktora tezi, 1990), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Esrar Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye* (haz. İlhan Genç), Ankara 2000

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (haz. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1996, c. I

Farmer, Henry, *Onyedinci Yüzyılda Türk Çalgıları* (haz. İlhami Gökçen), İstanbul 1999

Gazimihal, Mahmut R., *Türk Askerî Mızıkaları*, İstanbul 1955

Güftî Ali, *Teşrifatü's- Şuara* (haz. Kâşif Yılmaz), Ankara 2001

Hafız Post, *Mecmua-i Güfte* bk. Doğrusöz

Hammer, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi* (haz. Mümin Çevik-Erol Kılıç), İstanbul 1993

Hasan, Hamdi, *Saray-Bosna Kütüphanelerindeki Türkçe Yazmalarda Türküler*, Ankara 1987

Hasan Gülşenî, *Mecmua-i Güfte* bk. Erden

Hüseyin Ayvansarayı, *Vefayât-ı Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl*, (haz. Fahri Ç. Derin) İstanbul 1978

İbrahim Cevrî, *Divan* (haz. Hüseyin Ayan), Erzurum 1981

İbrahim Peçevî, *Peçevî Tarihi* (haz. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1992

İhsanoğlu, Ekmeleddin ve dğr., *Musikî Literatürü Tarihi*, İstanbul 2003

İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredan*, İstanbul 1885

İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l Âsâr li Zeyli Zübdetü'l-Eş'ar* (haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu), Ankara 1985

Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Mûsikî 'ala' vechi'l-hurufât* (haz. Yalçın Tura), İstanbul 2001

Karahan, Abdülkadir, "Tezkire", *İA*, İstanbul 1979, c. XII/I, s.225-230

Karataş, Erdoğan, *XVIII. Yüzyıla Ait Bir elyazması Mecmûada Dinî Mûsikî Güfteleri* (Yüksek Lisans Tezi, 1995), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Katip Çelebi, *Mizânu'l-Hak Fî İhtiyâri'l-Ehakk* (sad. Süleyman Uludağ, Mustafa Kara), İstanbul 1990

Kip, Tarık, *TRT Repertuarı*, Ankara 1983

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Osmanlı Padişahları*, Ankara 1954

Koçu, Reşad Ekrem, *Osmanlı Padişahları*, İstanbul 1981

Köprülü, M. Fuat, *Türk Saz Şairleri (XVII. Asır Saz Şairleri)*, İstanbul 1966

Köprülü, Orhan F., "Hafız Ahmed Paşa", *İA*, c.15, s. 84

Kut, Turgut, "Ali Ukî Bey", *İA*, c.II, s. 456-457

Levend, Agah Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973

Mecmua-i Güfte, bk. Duran

Mecmua-i İlahiyyât bk. Soydaş

Mecmua-i İlahiyyât bk. Önen

Mecmua-i İlahiyyât bk. Karataş

- Mehmet Halife, *Tarih-i Gilmanî* (sad. Kamil Su) Ankara 1976
- Meriç, R. Melûl, “Osmanlılar Devri Türk Musikisi Tarihi Vesikaları”, *Musiki Mecmuası*, sy. 53, 1952, s. 152-156 (*Topkapı Sarayı Arşivi, Hazine-i Evrak, nr. 10148*’den)
- Mirzâzâde Sâlim Mehmed Emin, *Tezkire-i Sâlim* , (haz. Ahmet Cevded), İstanbul 1897
- Mustafa Ağa, *Mecmua-i Güfte* bk. Uslu
- Mustafa Naîmâ, *Nâima Tarihi* (çev. Zuhuri Danışman) İstanbul 1968
- Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü’l-vukuat*, (haz. Neşet Çağatay) Ankara 1979
- Mustafâ Koçi Bey, *Koçi Bey Risalesi*, (sad. Zuhuri Danışman) Ankara 1985
- Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin, *Mecmûa-i İlâhiyât* bk. Sağman
- Müstakîmzâde Süleyman Sadedin, *Tuhfe-i Hattatin*, İstanbul 1928
- Nefeszâde İbrahim, *Gülzâr-ı savâb* (haz. Kilisli Rıfat Bilge) İstanbul 1938
- Önen, Uğur *XVII. Yüzyılda Yazıldığı Tahmin Edilen Bir Elyazması Mecmuadaki Dini Musikî Güfteleri* (Yüksek Lisans Tezi, 2004), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özalp, Mehmet Nazmi, *Türk Musikîsi Tarihi*, İstanbul 2000, c. I-II
- Özalp, Mehmet Nazmi, *Ruşen Ferit Kam*, Ankara 1995
- Özcan Nuri, “Osmanlılarda Musikî”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c.II
- Özcan, Nuri, “Hasan Ağa, Benli”, *DİA*, c. 16, s. 285
- Özcan, Nuri, “Bedri Mehmet Efendi”, *DİA*, c.V, s. 335
- Özpekel, Osman, Nuri, “Şair ve Bestekar Osmanlı Padişahları,” *Osmanlı*, İstanbul 1999, c. X, s.607-627
- Öztelli, Cahid, *Halk Şiiri, XVI.-XVII.Yüzyıllar*, İstanbul 1955
- Öztelli, Cahid, *On Yedinci Yüzyılda Tekke Şiiri*, Ankara 1969
- Öztuna, Yılmaz, *Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, İstanbul 1974
- Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, Ankara 1990
- Özyalçın, Adnan, *IV. Murad’ın Olağandışı Yaşamı*, İstanbul 2005

- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1971
- Popescu-judet, Eugenia, *XVIII. Yüzyıl Musikî Yazmalarından Kevserî Mecmuası Üstüne Karşılaştırmalı Bir İnceleme* (çev. Bülent Aksoy), İstanbul 1998
- Rauf Yekta, *Türk Musikisi* (çev. Orhan Nasuhioğlu), İstanbul 1986
- Sağman, Şengül, *Müstakîmzâde'nin Mecmua-i İlahiyyât adlı Güfte Mecmuası* (Yüksek Lisans Tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Safâyî Mustafa, *Nuhbetü'l-asar min fevaidü'l-eş'âr* (haz. Nuran (Uzer) Altuner , doktora tezi, 1989), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sakaoğlu, Necdet, "IV. Murad", *Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, c. II
- Sanal, Haydar, "Eyüp Sultan Vafında Mûsikîli Bir Türkü", *Eyüp Sultan Sempozyumu V*, İstanbul 2002, s. 30-37
- Sanal, Haydar, *Mehter Musikîsi*, İstanbul 1964
- Sertoğlu, Mithat, *IV. Murad*, Ankara 1987
- Solakzâde, Mehmed Hemdemî, *Solakzâde Tarihi* (haz. Vahid Çabuk), Ankara 1989
- Soydaş, Emin, *XVIII. Yüzyıla Ait Bir Elyazması Mecmuada Dînî Musikî Güfteleri* (Yüksek Lisans Tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Şeyhi Mehmet, *Vakayiu'l-fuzalâ* (haz. Abdulkadir Özcan) İstanbul 1989
- Uluçay, M. Çağatay, "Mehterhane ve Sazendelere Dair Bir Kaç Vesika", *Musiki Mecmuası*, sy. 41, İstanbul 1951, s. 9-10, 19(*Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Mevacib defteri nr. 304'den*)
- Uluçay, M. Çağatay, "Mehterhane ve Sazendelere Dair Bir Kaç Vesika", *Musiki Mecmuası*, sy. 45, İstanbul 1951, s. 20-23 (*Topkapı Sarayı Arşivi, nr. 525'den*)
- Uslu, Recep "Yusuf Dede Çengî Mevlevî ve Yayınlanmamış Risâle-i Edvar-ı" *Tarih ve Düşünce*, sy. 5, İstanbul 2002, s. 62-65
- Uslu, Recep, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Müzik Teorisi Eserleri", *Türkler*, Ankara 2002, c.XII, s. 443-448
- Uslu, Recep, *Mustafa Ağa Güfte Mecmuası İle İlgili Ön Çalışma* (Basılmamış Çalışma, 1999), İTÜ TMDK Kütüphanesi, nr. 556,

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Osmanlılar Zamanında Musikî Hayatı”, *TTK Belleten*, XL/161, Ankara 1977, s. 79-114

Yenigün, Hayri, “Çengi Yusuf Dede”, *Musiki Mecmuası*, sy. 390, İstanbul 1982, s.15

Yılmaz, Necdet, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Sufiler, Devlet ve Ulema (XVII. Yüzyıl)*, İstanbul 2001

Yusuf Dede, Çengî, *Risale-i Musikî* bk. Uslu

EKLER:

IV. Murad Döneminde Sarayda Bulunan Müzisyenlerin Bestelediği Eserlerden Günümüze Gelen Besteler:

Bu çalışma IV. Murad'ın sarayında müzik ve müzisyenlerin kaynaklara dayanarak tespiti amacını taşıdığı için günümüze gelen notaların incelenmesinin ayrı bir konu olduğunu düşünüyoruz. Bu amaçla burada verilen notalar yapılmış olan bilimsel çalışmalardan ve TRT Arşivinden yararlanılarak, kaynakları belirtilerek “ekler” kısmında verilmesi uygun görülmüştür.

	Sayfa
Acem, fahte, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁴⁷⁸	77
Acem, havi, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁴⁷⁹	79
Acem, semai, Çöğürücü Mehmed Efendi'nin türküsü ⁴⁸⁰	81
Aşiran Buselik, düyek, Kemanî Mustafa Ağa'nın peşrevi ⁴⁸¹	82
Aşiran Buselik, düyek, Kavvâl Süleyman Ağa'nın peşrevi ⁴⁸²	84
Bayati, semai, IV. Murad'ın ⁴⁸³	86
Bayati, nim çenber, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁴⁸⁴	87
Bayatî, düyek, Kuloğlu Süleyman Efendi'nin varsağısı ⁴⁸⁵	88
Bestenigar, semai, Katibî'nin türküsü ⁴⁸⁶	89
Buselik, muhammes, Şeştarî Murad Ağa'nın karçesi ⁴⁸⁷	90

⁴⁷⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 531-532

⁴⁷⁹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 550-551

⁴⁸⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.546

⁴⁸¹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 894-895

⁴⁸² Ali Ufkî, *Mecmua*, (Cevher), s.887-888

⁴⁸³ Ali Ufkî, *Mecmua*, (Cevher), s. 524

⁴⁸⁴ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 508

⁴⁸⁵ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 352

⁴⁸⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 902

Eviç, semai, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁴⁸⁸	92
Eviç, yürük semai, Şeştarî Murad Ağa'nın ⁴⁸⁹	93
Eviç, sakil, Derviş Ömer Efendi'nin peşrevi ⁴⁹⁰	95
Eviç, devrirevan, ilahi, IV. Murad'ın ⁴⁹¹	97
Eviç hûzi, fahte, Kuloğlu Süleyman Efendi'nin türküsü ⁴⁹²	98
Gerdaniye, düyek, semai, Katibî'nin türküsü ⁴⁹³	99
Gerdaniye, semai, Kuloğlu Süleyman Efendi'nin türküsü ⁴⁹⁴	100
Hüseyini, düyek, bestekârı IV. Murad'ın peşrevi ⁴⁹⁵	101
Hüseyini, değışmeli, Şah Murad'ın peşrevi ⁴⁹⁶	103
Hüseyini, darbıfetih, IV. Murad'ın peşrevi ⁴⁹⁷	105
Hüseyini, berefşan, IV. Murad'ın ⁴⁹⁸	108
Hüseyini, düyek, IV. Murad'ın ⁴⁹⁹	109
Hüseyini, fahte, IV. Murad'ın peşrevi ⁵⁰⁰	111
Hüseyini, düyek, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵⁰¹	115
Hüseyini, semai, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵⁰²	116
Hüseyini, aksak semai, Şeştarî Murad Ağa'nın ⁵⁰³	118
Hüseyini, muhammes, Şeştarî Murad Ağa'nın ⁵⁰⁴	120
Hüseyini, devrikebir, Çöğürücü Mehmed Efendi'nin yeltemesi ⁵⁰⁵	122

⁴⁸⁷ TRT Arşivi, 10312

⁴⁸⁸ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 501-502

⁴⁸⁹ TRT Arşivi, 7349

⁴⁹⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 761-762

⁴⁹¹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 771

⁴⁹² Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 777

⁴⁹³ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 370

⁴⁹⁴ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 382

⁴⁹⁵ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 311-312

⁴⁹⁶ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 137-139

⁴⁹⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 197-199

⁴⁹⁸ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 94

⁴⁹⁹ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 140-141

⁵⁰⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 222-225

⁵⁰¹ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 60-61

⁵⁰² Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 297-298

⁵⁰³ TRT Arşivi nr. 2967

⁵⁰⁴ TRT Arşivi nr. 7387

Hüseyini, düyek, Çöğürçü Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵⁰⁶	123
Hüseyini, oynak, Kayıkçı Kul Mustafa'nın varsağısı ⁵⁰⁷	125
Hüseyini, düyek, Külli Külliyyat peşrevi ⁵⁰⁸	126
Hüseyini, düyek, Şukûfezar peşrevi ⁵⁰⁹	132
Hüseyini, devrikebir, Emirgüneoğlu Yusuf Paşa'nın ⁵¹⁰	136
Irak, düyek, Hünkar Peşrevi ⁵¹¹	139
Irak, berefşan, IV. Murad'ın peşrevi ⁵¹²	142
Irak, çenber, Benli Hasan Ağa'nın ⁵¹³	144
Irak, aksak semai, Benli Hasan Ağa'nın saz semaisi ⁵¹⁴	145
Kürdi, hafif, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵¹⁵	146
Muhayyer, devrikebir, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵¹⁶	147
Muhayyer, semai, Demiroğlu'nun türküsü ⁵¹⁷	149
Neva, semai, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵¹⁸	150
Neva, darbıfetih, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵¹⁹	151
Neva, düyek, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵²⁰	152
Neva, fahte, Çengî İbrahim Ağa'nın ⁵²¹	155
Neva, muhammes, Çengî Mustafa Ağa'nın ⁵²²	156
Neva, nim sofyan, Katibî'nin türküsü ⁵²³	158

⁵⁰⁵ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.620

⁵⁰⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.245-246

⁵⁰⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 247

⁵⁰⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.577-582

⁵⁰⁹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.235-238

⁵¹⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher) s. 285-287

⁵¹¹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.790-792

⁵¹² Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 786-787

⁵¹³ TRT Arşivi, nr. E1458

⁵¹⁴ TRT Arşivi, nr. E1470

⁵¹⁵ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 296

⁵¹⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 340-341

⁵¹⁷ Ali Ufkî, *Mecmua*, (Cevher), s. 264

⁵¹⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 443

⁵¹⁹ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 40-41

⁵²⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 439-441

⁵²¹ Kantemiroğlu, *Kitabu'l-ilmil musikî* (Tura), s. 108-109

⁵²² Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 134-136

Neva, semai, Kayıkçı Kul Mustafa'nın türküsü ⁵²⁴	159
Nihavend, düyek, Kemanî Mustafa'nın ⁵²⁵	160
Nikriz, fahte, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵²⁶	161
Nişabur, sakil, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵²⁷	162
Nişabur, devrikebir, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵²⁸	164
Rast, devrikebir, Benli Hasan Ağa'nın peşrevi ⁵²⁹	166
Rast, sakil, Benli Hasan Ağa'nın ⁵³⁰	169
Rast, aksak semai, Benli Hasan Ağa'nın saz semaisi ⁵³¹	171
Rast, darbıfetih, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵³²	173
Rast, fahte, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵³³	175
Rast, aksak semai, Solakzâde Mehmed Efendi'nin saz semaisi ⁵³⁴	177
Rast, darbıfetih, Çengî Yusuf Dede'nin peşrevi ⁵³⁵	178
Rast, düyek harbî, Şeddü'l-asır peşrevi ⁵³⁶	182
Segah, semai, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵³⁷	184
Segah, havi, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵³⁸	185
Segah, semai, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵³⁹	186
Sünbüle, devrikebir, Kemanî Mustafa Ağa'nın peşrevi ⁵⁴⁰	187
Tahir, semai, Katibî'nin türküsü ⁵⁴¹	190

⁵²³ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 424

⁵²⁴ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 269

⁵²⁵ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s.221

⁵²⁶ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 315-316

⁵²⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 850-851

⁵²⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 848-849

⁵²⁹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 681-683

⁵³⁰ TRT Arşivi, nr. E2460

⁵³¹ TRT Arşivi, nr. E2529

⁵³² Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 4-5

⁵³³ TRT Arşivi, nr. E2497

⁵³⁴ TRT Arşivi, nr. E2578

⁵³⁵ TRT Arşivi nr. E2479

⁵³⁶ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 679-680

⁵³⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 665

⁵³⁸ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 340-341

⁵³⁹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 666

⁵⁴⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 860-862

Tahir, semai, Katibî'nin türküsü ⁵⁴²	191
Uşşak, devrikebir, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵⁴³	192
Uşşak, hafif, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵⁴⁴	193
Uşşak, devrikebir, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵⁴⁵	195
Uşşak, düyek, Solakzâde Mehmed Efendi'nin ⁵⁴⁶	197
Uşşak, sakil, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵⁴⁷	198
Tahir, semai, usûlünde, Kayıkçı Kul Mustafa'nın türküsü ⁵⁴⁸	200
Uzzal, devrikebir, IV. Murad'ın peşrevi ⁵⁴⁹	201
Uzzal, darbıfetih, Solakzâde Mehmed Efendi'nin peşrevi ⁵⁵⁰	204
Uzzal, semai, Kuloğlu Süleyman Efendi'nin türküsü ⁵⁵¹	207
Uzzal, semai, Kuloğlu Süleyman Efendi'nin türküsü ⁵⁵²	208
Genç Osman Türküsü'nün bir varyantı ⁵⁵³	209

⁵⁴¹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 383
⁵⁴² Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.368
⁵⁴³ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 462
⁵⁴⁴ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 467-468
⁵⁴⁵ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 476-477
⁵⁴⁶ Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmi'l-Musikî* (Tura), s. 386
⁵⁴⁷ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 459-460
⁵⁴⁸ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 913
⁵⁴⁹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 829-831
⁵⁵⁰ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 836-838
⁵⁵¹ Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 833
⁵⁵² Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 841
⁵⁵³ TRT Arşivi, nr. 451

Makam: Acem
Usûl: Fahte
Form: Peşrev

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

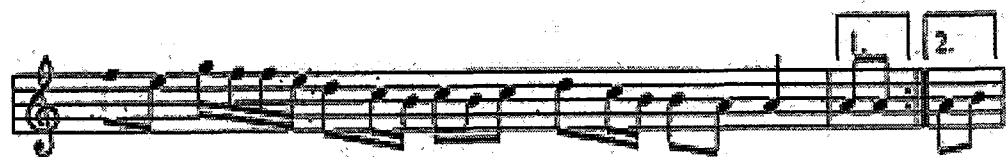
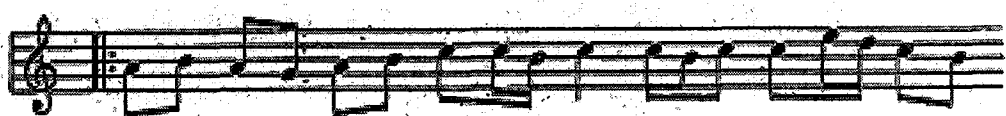
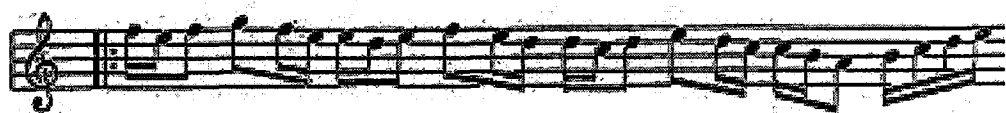
* Serhâne

1. 2.

1. 2.

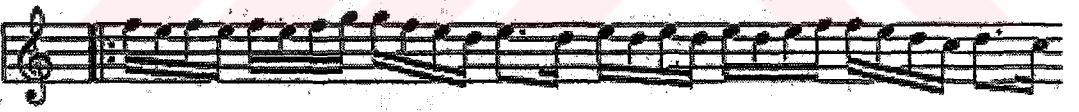
1. 2.

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, 531-532

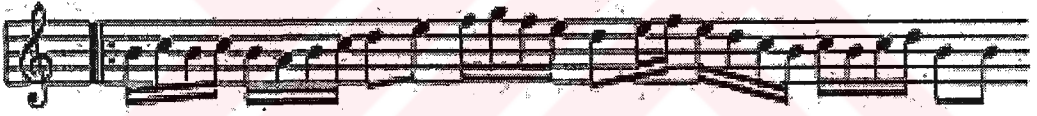
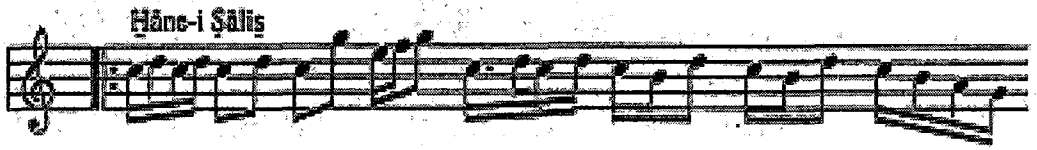

Makam: Acem
Usûl: Havâ
Form: Peşrev

Bestakâr: Mehmed Efendî,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

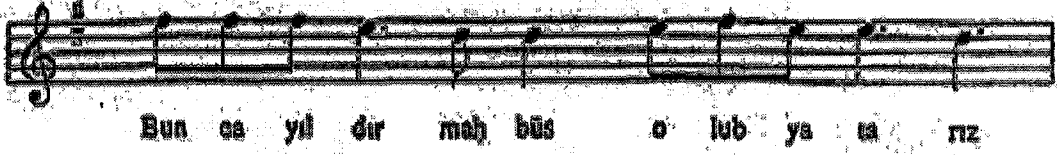
* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s. 550-551

Makam: Acem
Usûl: Semai
Form: Türkü

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Çöğürü (XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: Mehmed Efendi,
Çöğürü (XVII.y.y.)

ÇERAĞ TÜRKÜSÜ*

1. Bunca yıldır mahbûs olup yatanız
Destler, kurulacak zemân oldu mu?
Hasret dîşâğında hasta yatarız
Begler, pâdîşahdan emân oldu mu?

2. Cennete dönmüşdür yâcîn illeri
Durmaz akar gözümüzün selleri
Açıldı bahçelerin gülleri
Bülbül zâr idecek zemân oldu mu?

3. Lekeler elinden zebûn olmuşum
Şararuben hazânıleyin solmuşum
Leylin, beterûben Mecnûn olmuşum
Taglara düşecek zemân oldu mu?

4. Akar gözümüzden kan ile yaşlar
Durmaz sinemizîñ dağları işler
Kuşlar âhenk urub figâne başlar
'Alemler zeyn olacak zemân oldu mu?

5. Nazar idîñ rakiblerin oynuna
Günahımız, vebâlimiz boynuna
Der Mehmed sevdiğimîñ koynuna
Şoyunub girecek zemân oldu mu?

*Ali Ulkî, *Mecma (Cevher)*, s.546

Makam: Aşiran Buselik
Usûl: Düyek
Form: Peşrev

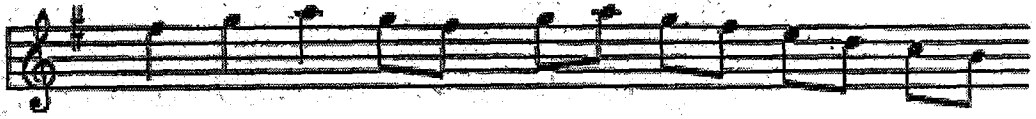
Bestekâr: Mustafa Ağa, Kemani,
(XVII. y.y.)
Tarih: —
Güfte: —

* Serhâne

Mülâzime

*Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 894-895

Hâne-i Sani

M.

Hâne-i Salis

M.

Makam: Aşiran Buselik
Usûl: Düyek
Form: Peşrev

Bestekar: Süleyman Efendi,
Derviş (XVII. y.y.)
Tarih: _____
Güfte: _____

Mülâzime

1. 2.

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s.887-888

Makam: Bayatî
Usûl: Semai
Form: Semai

Bestekâr: IV. Murad (ö. 1640)
Tarih: —
Güfte: IV. Murad (ö. 1640)

*
Gel se ne ne si mi şub hi le müj de şa hi ba ha ri den
İ ti se ha lış bül bül jü mih ne ti in ti zâ rı dan
İr dimurâ da sa ki yâ çu şı himâ ye bu mu râd
Kur tu la maz mı dil da hi keş me keş i hu mâ rı dan
Çâ nim ye le lel li hâ nim ye le lel li
Ye le li ye le li ye le li ye lâ mi rim ye le lel li

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s. 524

Makam: Bayatî
Usûl: Nîm çenber
Form: Peşrev

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Serhâne

1. 2.

* Ali Ufki, *Mecmua (Cevher)*, s. 508

Makam: Bayatı
Usûl: Düyek
Form: Varsağı

Bestekâr: Süleyman Efendi,
Kuloğlu, (ö.XVII.y.y)
Tarih: —
Güfte: Süleyman Efendi,
Kuloğlu, (ö. XVII.y.y.)

*
Gel be nim nâz lı yav rum gel
Gel bir dem söy le şe lim gel
Şa ru lub ö pü şe lim gel
Me lek yüz lüm ve fâ dâ rım
Âh a mân a mân yâ ri ci gi ci ğim gel gel
Gel bir dem söy le şe lim gel
Âh ga ri bim hâl la şa lım gel

1. Gel benim nâzlı yavrum gel
Gel bir dem söyleşelim gel
Şarulub öpüşelim gel

Melek yüzlüm, vefadârım
Âh amân amân yâriciğiciğim gel gel
Gel bir dem söyleşelim gel
Âh garibim hâllaşalım gel

2. Şurâhîler devrülübdür
Âlâ gözler şüzülübdür
Elim yârden üzülübdür
Melek ...eyzan

3. Şurâhîler ider gûlgul
Feryâd ider şeydâ bülbül
Yârimin saçları sünbül
Melek ...eyzan

4. Varmazam yolum bağı
Hasretinden ciğer tağı
Saña derim ey Kuloğlu
Melek ...eyzan

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 352

Makam: Bestenigar
Usûl: Semai
Form: Türkü

AŞK TÜRKÜSÜ *

Bestekâr: Katibî (ö.XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: Katibî (ö.XVII.y.y.)

1. Ağlayu ağlayu derde düşmüşüm
Kime dâd ideyim dostlar 'aşkıñ elinden
Ben bu yolda nice yağlar aşmışım
Kime dâd ... eyzan
2. Söylesen kimseler bilmez ahvâlim
Yoluna harc etdim rızıkla mâlüm
Baña cefâ ider bir kanlı zâlim
Kime dâd ... eyzan
3. Gayrı sevdi beni yabana atdı
Nâşiniñ rakibiñ sözünü tutdu
Ben 'âşık-ı şâdıkı yüzden redd etti
Kime dâd ... eyzan
4. Ben söylesem baña ol yâr söylemez
Çıkub mahabbet yaylasın yaylamaz
Bütün dünya hakkını hak eylemez
Kime dâd ... eyzan
5. Düşmüşüm ol sevgili yârdan ayrı
Gâh şâd oldum güldüm gâh oldum şayrı
Katibi der Gani Mevlâ'dan gayri
Kime dâd ideyim 'aşkıñ elinden

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 902

Makam: Buselik
Usûl: Muhammes
Form: Karçe

Bestekar: Murad Ağa,
Şeştarî (ö. 1673)
Tarih: —
Güfte: Hüseyn Baykara (ö. 1507)

AH TE NE Nİ TE NEN DİR TA NA DİR NEY
TE NE Nİ TA Yİ Lİ LE NE TA DİR NEY NEY
SÜN BÜ Lİ SÜN SÜN BÜ Lİ
SÜN BÜ Lİ Sİ YAH
BER SE MEN BER SE MEN
BER SE MEN MÜ JEN
LEŞ KE Rİ LEŞ KE Rİ
LEŞ KE Rİ HA BEŞ
BER HU TEN BER HU TEN
BER HU TEN MÜ JEN
HEY DOST HEY DOST HEY DOST HEY DOST
HEY DOST YAR YAR MÜ

* TRT Arşivi, nr.10312

RA DI DI LI DI LI MEN

YA LEL LI YA LEL LI YA LEL LI YEL LE LA

IS VE SA ZI MEN VAY
CA RE SA ZI MEN

ŞAO DAD VAY BI DAD VAY

YA MU RA DI ZA MAN

BI DAD VAY BI DAD VAY

YAR MU RA DI ZA MAN A

MAN A MAN A MAN A MAN PA DI

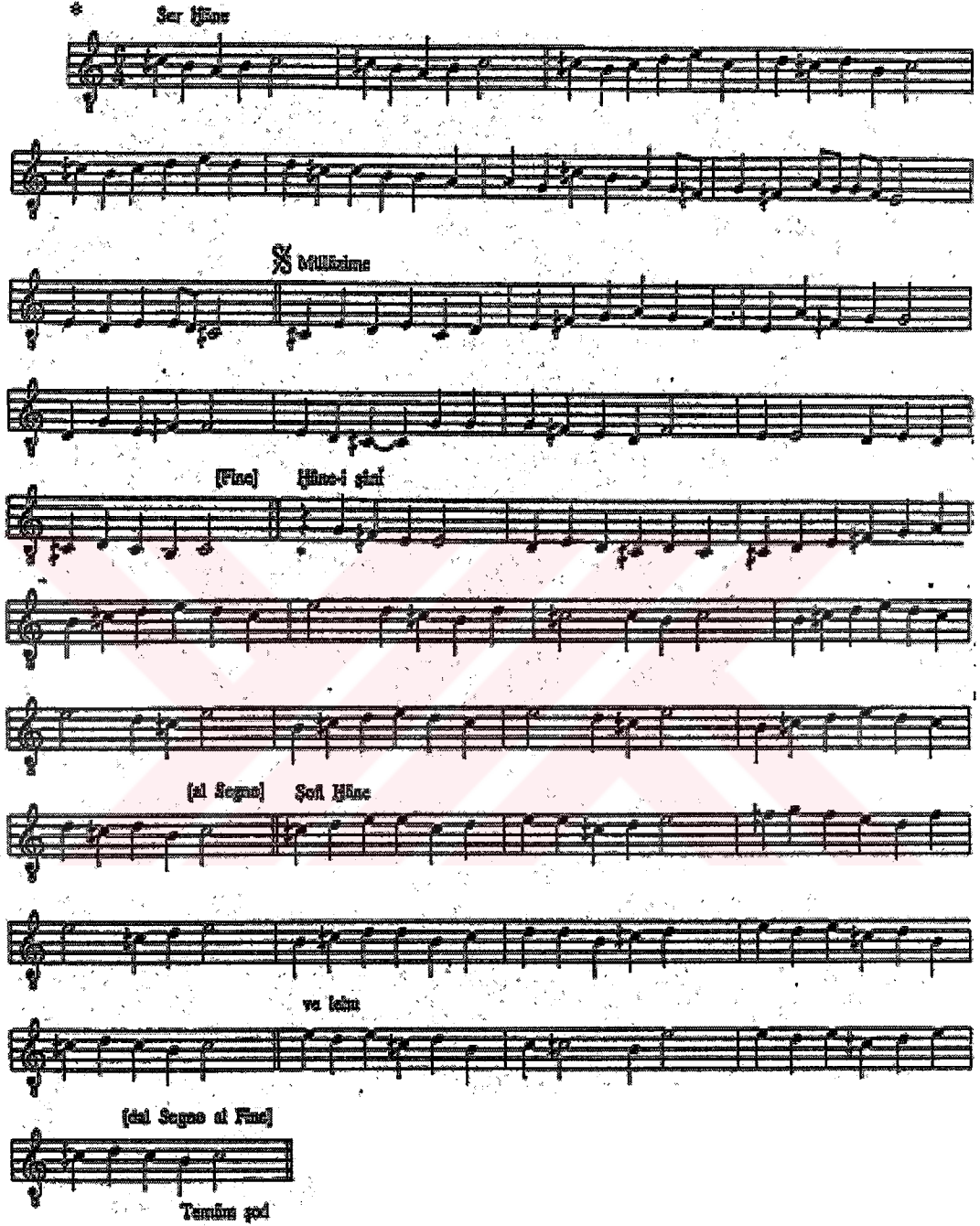
ŞA HIM A MAN A MAN A MAN A MAN A

MAN PA DI ŞA HI ZA MAN .SON. 1780

Makam: Evic
Usûl: Semai
Form: Semai

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Ser Hânc

Mûhâzime

[Fine] Hânc-i şîrî

[el Segno] Şerî Hânc

va lehm

[el Segno al Fine]

Tamâm şod

²
Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmî'l-Musikî* (Tura), s.501-502

Makam: Evic
Usul: Yürük semai
Form: Yürük semai

Bestekâr: Murad Ağa,
Şeştarî (ö.1673)
Tarih: —
Güfte: —

Yürük semai (A) *Yürük semai* *Yürük semai*
yürük semai gün ci — ve ki ta bi — ve ka — rif fû dî se yek —
renk — renk — ba . yed — bîa ded piş — teraz — qar —
ve ba ged — der fas — lî behar — sey ri la — le zar
— der fas — lî behar — sey ri la — le zar — ya —
ri gül i — zar ca — nim çen ke ri be nus — ya ri gül
i zar ca — nim — çen — ke ri ne boş — dîndir ken Eñ lî
len ah — de ve til lî — le ni ten lî — te ni ten — te
ni ten — ten ni ten — ten ni ten — ca — nim çen ke
ri ne buş — ey — di ba de bo nuş uş — u di ve
oñ rû di ve hi ca bi ve ke ba — bi — u bi — til

il le ni ten — bil il le ni ten — bil il le ni bil
 il le ni tel il le ni ten — bil il le ni
 bil il le ni bil il le ni ten — par —
 Eist ki sa ki bacer raz — yar — ne ba — ged —

Güfte

Güneş ve kitabı ve hacifi dil se yak renk;
 Bayed be adad pis ter es qar ne baged;
 terannüm: Der fasl-i-bahar seyr-i-lile zar;
 Yar gullızar canım, çank er bi nuş;
 Dir dir ten, til il len ah dese til il
 Le ni ten, li teni ten, teni teni teni ter
 Teni ten, canım, çank er bi nuş ay
 Ahde bi nuş vay,

Meyanhanne
 Udi ve cürüdi ve qarabi ve kebabi;
 terannüm: Til il le al ten, til il le al ten;
 Til il le al, til il le al, til il le al ten;
 Til il le ni, til il le ni, til il le ni ten;
 Şartlet ki niki bacer es yar ne baged;
 ilk terannüm.

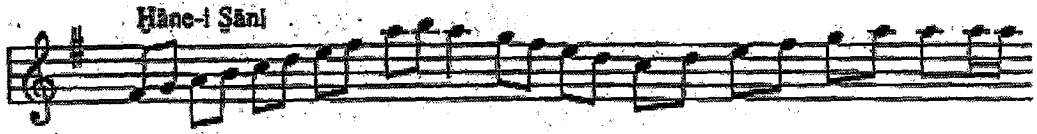
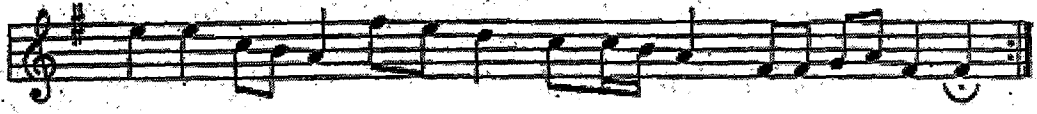
Makam: Evic
Usul: Sakil
Form: Peşrev

Bestekâr: Ömer Efendi,
Derviş (ö.XVII.y.y.)
Tarih:—
Güfte:—

Serhâne

Mülâzime

* Ali Ufki, *Mecmua* (Cevher), s. 761-762

Makam: Eviç
Usûl: Devrîrevan
Form: İlahî

Bestekâr: IV. Murad (ö.1640)
Tarih: —
Güfte: IV. Murad (ö. 1640)

*
U yan ey göz le rim gaf let den u yan
U yan uy ku su çok göz le rim u yan
'Az râ i llâ kaç dı cā. nâ dır i nan
U yan ey göz le rim gaf let den u yan
U yan uy ku su çok göz le rim u yan

Uyan ey gözlerim gafletden uyan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan
Azrâillâ kaçdı cânâ inan
Uyan ey gözlerim gafletden uyan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Şeherde uyanırlar cümle kuşlar
Dillü dillerince tesbihe başlar
Tevhîd eyler taşlar taşlar ağaçlar
Uyan ... eyzan

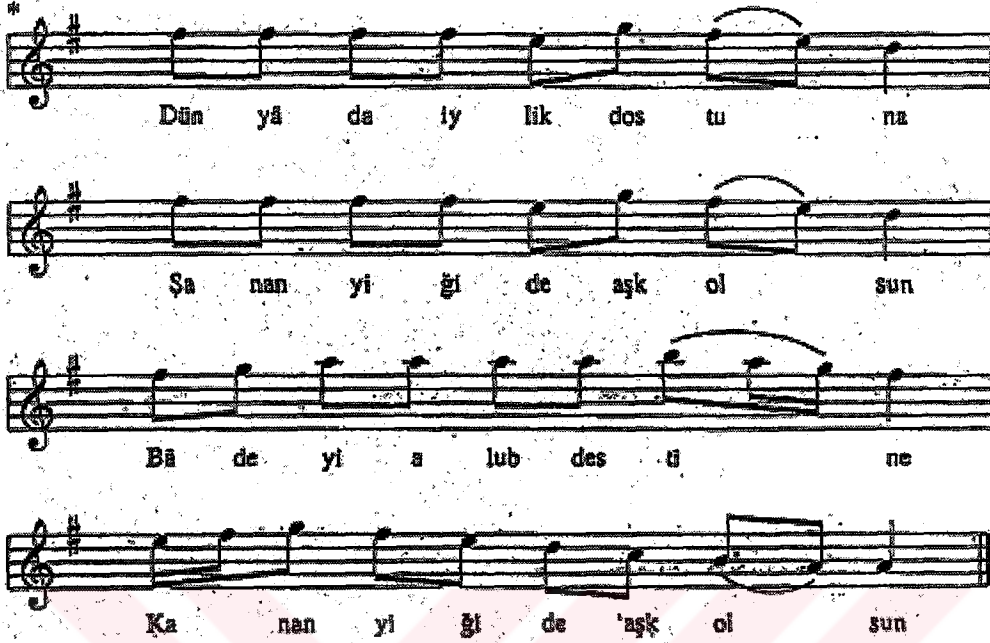
Semavâtüñ kapılarını açarlar
Mül'minlere rahmet suyun saçarlar
Şeherde kalkana hüfle biçerler
Uyan ... eyzan

Benim Murâd kuluñ suçumnu 'afv it
Şuçum bağışlayub günâhım ref' it
Resûlün sancığı dibinde haşr it
Uyan ... eyzan

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 771

Makam: Evic hûzi
Usûl: Fahte
Form: Türkü

Bestekâr: Süleyman Efendi,
Kuloğlu (XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: Süleyman Efendi,
Kuloğlu (XVII.y.y.)

1. Dünyâda ilyik dostuna
Şanan yiğide 'aşk olsun
Bâdeyi alub destine
Kanan yiğide 'aşk olsun

2. Teller takınub başına
Kuzgunlar konub leşine
Cenk yüzünde yoldaşına
Dönen ... eyzan

3. Eğer miskin, eğer gadâ
Dostuna cânı ıder fedâ
Pervaneler gibi o da
Yanan ... eyzan

4. Bakmayan dünyâ varına
Komaş bugünü yarına
Şâhin gibi şikârına
Şanan yiğide aşk olsun

5. Bir zarar ırışse zâta
Geçemez tükirden öte
Kuloğlu aydur, Arab sta
Bilen ... eyzan

* Ali Ufki, Mecmua (Cevher), s. 777

Makam: Gerdaniye
Usûl: Düyek, Semai
Form: Türkü

Bestekâr: Katibi (XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: Katibi (XVII.y.y.)

FELEKTEN ŞİKAYET TÜRKÜSÜ*

(Musanna vezni meddeder)

Çar hı fe lek be nim hâş rım yık dıñ bi re yık dıñ

Se niñ da hi hâ şır cı ğnı şı na hey hey hey

(Müselles muayyen vezni fevkanı)

Hic rā nıñ o dı na bağ rı mı yak dıñ

(Müselles bizi yadet vezni)

Ben ci le yin kara bağ rıñ yana hey yana hey

Perseng

1. Çarh-ı felek benim hâşırımı yıkdıñ
Seniñ dahi hâşırıcığın sına hey
Hicrânıñ odına bağrımı yakdıñ
Bencileyin kara bağrını yana hey
2. Ağladırın beni eller gülünce gülünce
Hâşırımı olur çeşmim yaşın silince
Hallâc-ı Maşûr üstüne gelince
Her taş ki atsın tavandan tavana hey
3. Yoktan vâc eyleyen seni götürsün götürsün
Benim dâdım alıvırdıñ bitürsün
Öküz balık seni nice götürsün
Bifâbir adlu güzel görmüş binâ hey
4. Nice yüzyıl şöyle hâli yatasın yatasın
Eski dertlerine dertler katasın
Derler idi bilmez idim ötesin
Neymişsin bire yalancı fenâ hey
5. Katibi der gerçi günâhım çokdur dost çokdur
Tâ bu kadar çevre pâkatım yokdur
Vir murâdım çarh-ı felek yazıkdur
Beni tır dahi doğuramaz ana hey

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s.370

Makam: Gerdaniye
Usul: Semai
Form: Trk

Bestekr: Sleyman Efendi,
Kuloğlu (.XVII.y.y.)
Tarih: —
Gfte: Sleyman Efendi,
Kuloğlu (.XVII.y.y.)

*
Fe lek de bir olu nş it dim i di
' ki bot ey let di be ni mest i ken
Ben by le  v zi i it miş i dim
Ya zil miş ,al ni ma t e lest i ken

1. Felekde bir olu nş itdim idi
'keret eyletdi beni mest iken
Ben byle vzi işitmiş idim
Yazılmış alnıma t elest iken
2. Anda varan kimse o da bizdendir
Rhdur giden bunda kalan bedendir
Kavuşamaz feryd ider nedendir
Blbl de gll ile şyle dost iken
3. İste biz de varsak gerek nazara
Herkesiñ met'ı ıkr pazara
Kend ayagıyla girmiş mezra
Baba med ta ş kadar cst iken
4. Her kemliñ olsa gerek zevli
'rif olan kişi anlar mağli
Dervişler de virir şru su'li
Geydikleri hırķa ile post iken
5. Gel Kuloğlu toğru syle szñ
Şk ile Meyv'ne doğru zñ
Gfl olma hret it a gzñ
Felek bir gn bizi alı ider st iken

*Ali Ulk, *Mecmua* (Cevher), s. 382

Makam: Hüseyinî
Usûl: Düyek
Form: Peşrev

TOZKOPARAN *

Bestekâr: IV: Murad (ö.1640)
Tarih: —
Güfte: —

Ser Hâz

ve lehu

ve lehu

Mülâzime

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

* Kantemiroğlu, *Kitabu ilmi'l Musiki* (Tura), s. 311-312

Häme-i sälig

ve ichu

ve ichu

[dal Segno al Fine]

Tempe

Makam: Hüseyinî
Usûl: Değişmeli
Form: Peşrev

Bestekâr: IV.Murad (ö.1640)
Tarih: —
Güfte: —

* Ser Hâzır (Mîm Sâzî)

§ Mübâzize (Çember)

ve lahu

ve lahu

[Pîna]

Hâzır-ı şîrî (Fâzî)

ve lahu

ve lahu

[al Sâzî] Hâzır-ı şîrî (Berceğî)

ve lahu

* Kantemiroğlu, Kitabı 'İlmî'l-Musiki (Tura), s.137-139

ve lehu *

ve lehu [al Segno]

ijlino' rabi' (Sami')

ve lehu

ve lehu

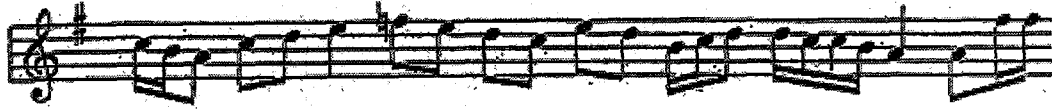
ve lehu [dal Segno al Fine]

Terminato

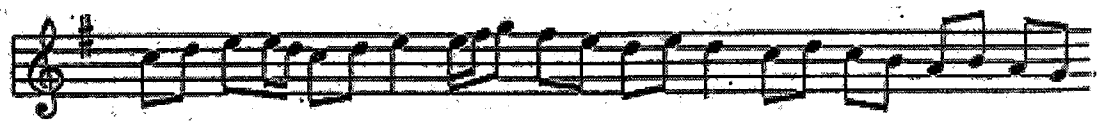
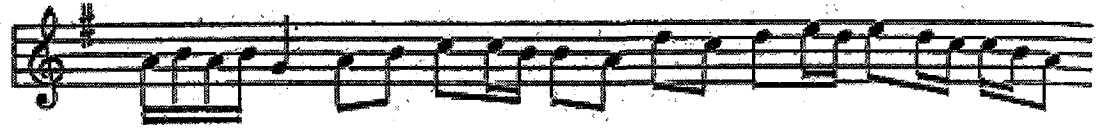
Makam: Hüseyinî
Usûl: Darbîfeth
Form: Peşrev

Bestekâr: IV. Murad (ö. 1640)
Tarih: —
Güfte: —

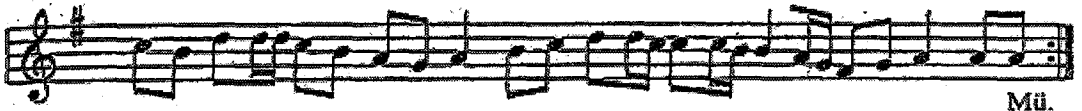
*

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 197-199

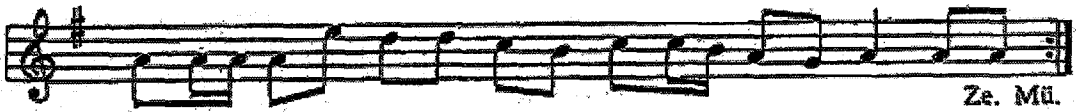

Zeyl

Mü.

Hane-i Salîş

Ze. Mü.

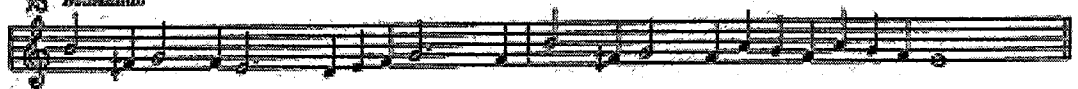
Makam: Hüseynî
Usûl: Berefşan
Form: —

Bestekâr: IV. Murad (ö. 1640)
Tarih: —
Güfte: —

* Ser hân

Mâzîm

ve lehu [Fina]

Hân-e şîrî

ve lehu [al Segno]

Hân-e gâlis

ve lehu [dal Segno al Fina]

Terama

* Kantemiroğlu, *Kitabu İlmi'l-Musiki* (Tura), s.94

Makam: Hüseyinî
Usûl: Düyek
Form: —

Bestekâr: IV. Murad (8.1640)
Tarih: —
Güfte: —

* *Sez Fine*

Mihname

[Fine]

Hüseyinî gâh

ve ichu

[41]

[al Segno]

* Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmî'l-Musikî* (Tura), s.140-141

Häme-i gäläq

ve labu

(dal Segno al Fine)

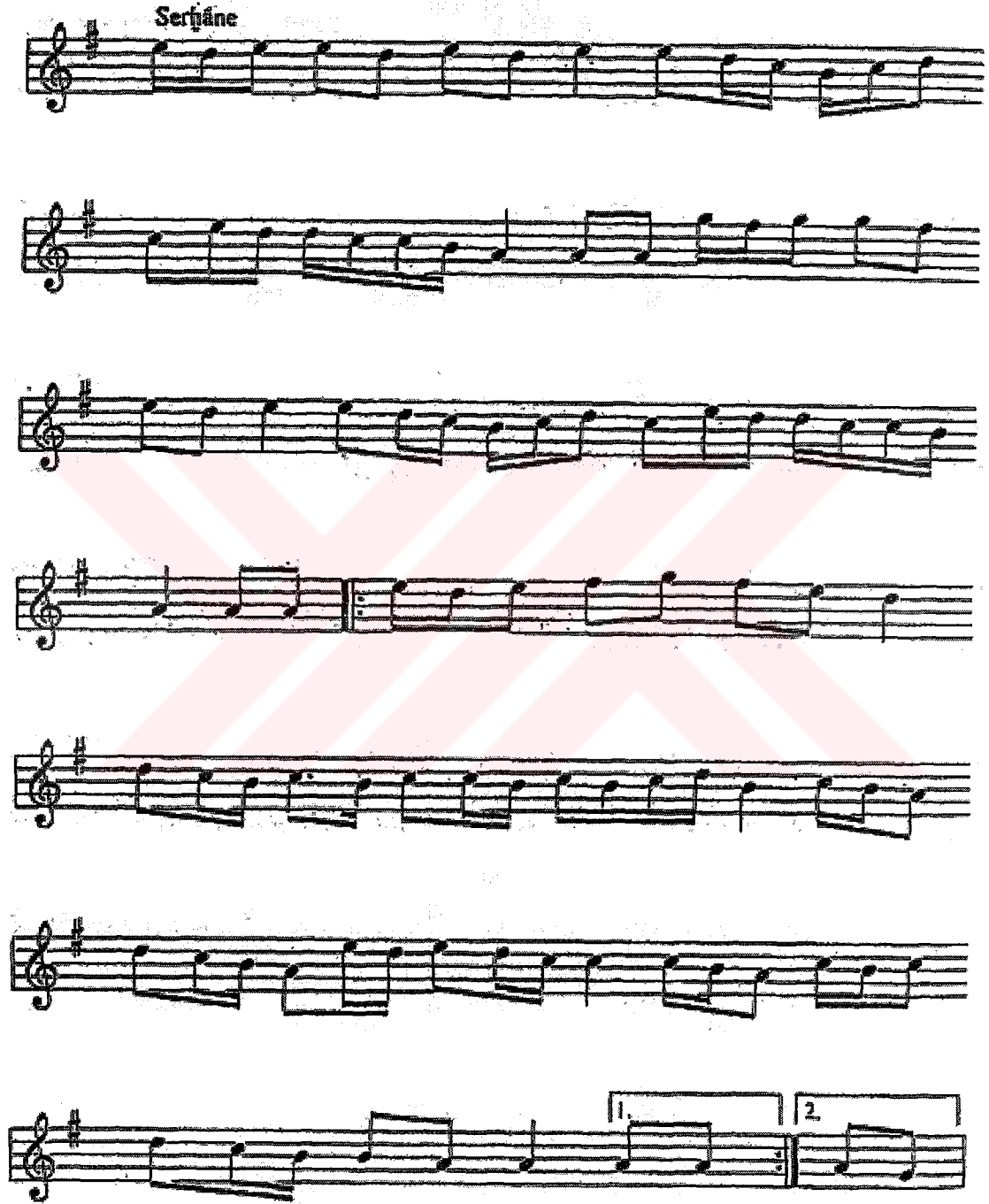
Tonno

Makam: Huseyni
Usûl: Fahte
Form: Peşrev

Bestekâr: IV.Murad (ö.1640)
Tarih: —
Güfte: —

*

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s.222-225

Mülâzime

1.

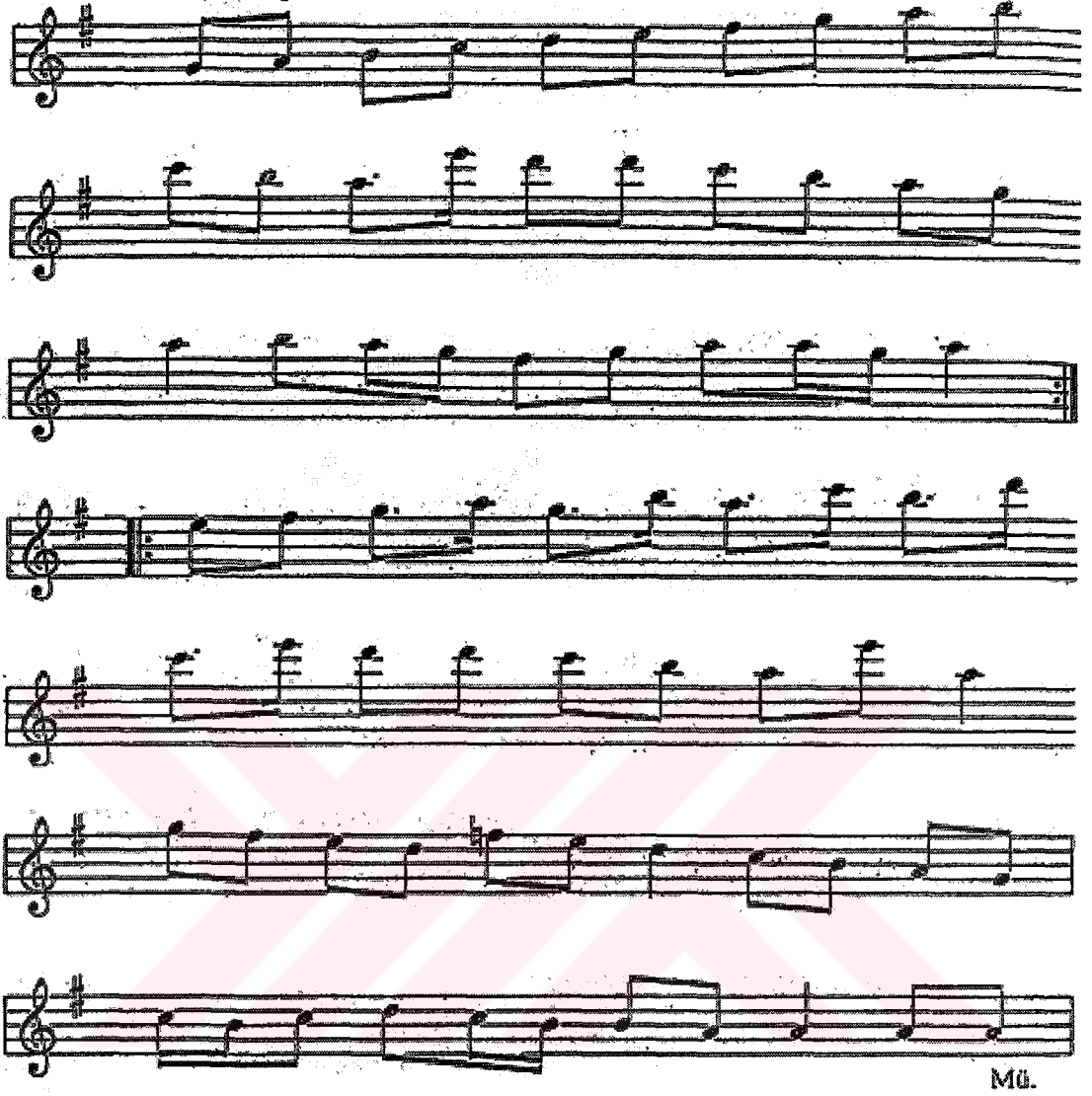
2.

1.

2.

Temmet

Hâne-i Şânî

Mü.

Hâne-i Şalîş

This image shows a page of musical notation, likely a manuscript or a printed score. It consists of nine staves of music, each beginning with a treble clef and a key signature of two sharps (F# and C#). The notation is written in a style that appears to be from the early 20th century, with notes and rests connected by stems. A large, faint, pink watermark is visible across the center of the page, featuring a stylized 'X' or 'M' shape. The page number '114' is printed at the bottom center. The word 'MG.' is written at the end of the ninth staff.

MG.

Makam: Hüseyinî
Usûl: Düyek
Form: —

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö.1657)

Tarih: —

Güfte: —

BAHÂRISTÂN*

Ser Hâna

ve lehu

Mâstîrâz

ve lehu

ve lehu

ve lehu

[Fine] Hâna-ı şîrâ

ve lehu

ve lehu

[el Segna] Hâna-ı şîrâ

ve lehu

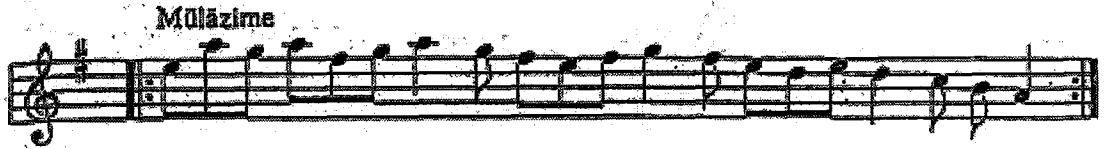
[el Segna el Fine]

Tamam

* Kantemiroğlu, *Kitabu İlmi'l-Musiki* (Tura), s.60-61

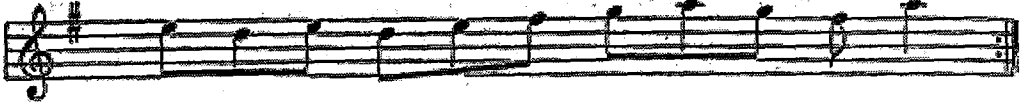
Makam: Hüseyni
Usûl: Semai
Form: Semai

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Gûfte: —

* Ali Ufki, *Mecmua* (Cevher), s.297-298

Hâne-i Şani

Hâne-i Şâlis.

Mü.

Makam: Hüseyni
Usûl: Ağır aksak semai
Form: Ağır semai

Bestekâr: Murad Ağa,
Şeştarî (ö.1673)
Tarih: _____
Güfte: _____

* Çeş mi be bed keş be çe çeş mi mes
tet ne ne resed yar ey a man
Â fet be be le ba ni me mey pe res
ted ne ne resed yar ey a man
Kur ba nı tû kur ba nı nı tû kur
ba nı nı tû kur ba nı nı tû em
yar ey a man Hay ra nı nı tû hay
ra nı nı tû hay ra nı nı tû em
yar ey a man Dâd ey dâd ey dâd ey
dâd ey dâd ey Yâr ey yâr ey yâr ey

* TRT Arşivi, nr. 2967

yâr . ey ey Dâd ey dâd ey dâd ey
 dâd ey dâd ey Yâr ey yâr ey yâr ey
 yâr ey yâr ey A fet be be le ba
 nı me mey pe res tet ne ne re sed yar ey SON

Çeşm-i bed keş çeşm-i mestet ne reset yar ey
 Âfet-i beleban mı perestet ne resed yar ey
 Terennüm
 Kurban-ı tû, kurban-ı tû, kurban-ı tû yar ey
 Hayran-ı tû, hayran-ı tû, hayran-ı tû yar ey
 Dâd ey, dâd ey, dâd ey, dâd ey, dâd ey,
 Yâr ey, yâr ey, yâr ey, yâr ey, yâr ey
 Âfet beleban

Makam: Hüseyinî
Usûl: Muhammes
Form: Beste

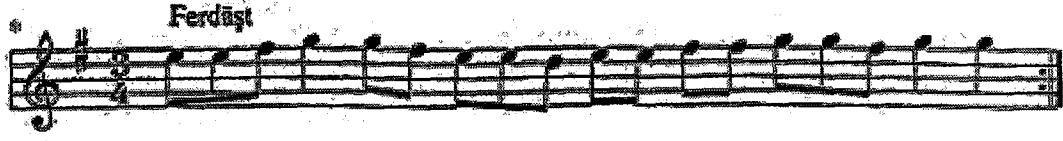
Bestekar: Murad Ağa,
Şeştarî (ö.1673)
Tarih: —
Güfte: Abdulkadir Meragi

*
Le- le- si ke- ke-
ke-ri ke- si di a-
aş- ki di- lem ter- ki ca- can gi-
rişt Se- se- ri ze-
Gü- Gül- Gü-
ze- ze-di zi- si- ne a- a-
Gü- Gü- ni es- ki ra- ra-
a- te- si mih- ref
ra- ki tu- vâ- ned
ci- han er- rişt MEYANA
i- nan SON
Te- ten- ni te- te- tan- ni
ta na- dir dir ney Ah de- ra
til lil la la- ni ter-
Ta ta ni te
ten dir-dir ha na ha- na

TRT Arşivi, nr.7387

Makam: Hüseynî
Usûl: Devrîkebir
Form: Yelteme

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Çöğürçü (ö.XVII. y.y.)
Tarih: —
Güfte: —

Ali Ulkî, *Mecmua (Cevher)*, s. 620

Makam: Hüseyinî
Usûl: Düyek
Form: Peşrev

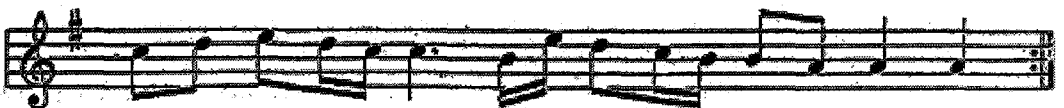
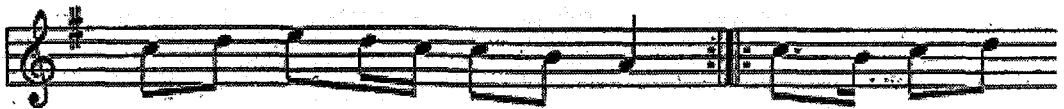
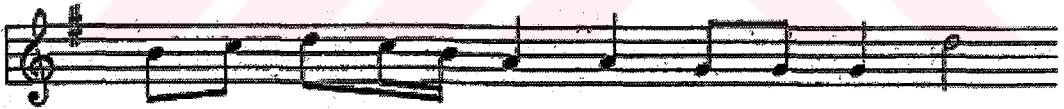
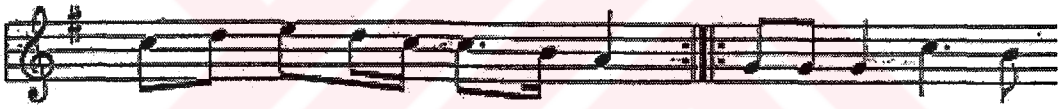
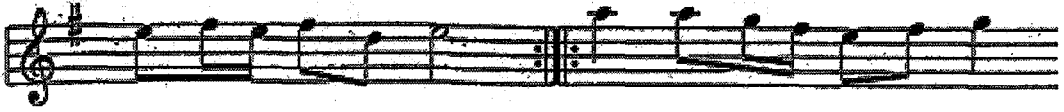
Bestekâr: Mehmed Efendi,
Çöğürçü, (ö.XVII. y.y.)
Tarih: —
Güfte: —

*

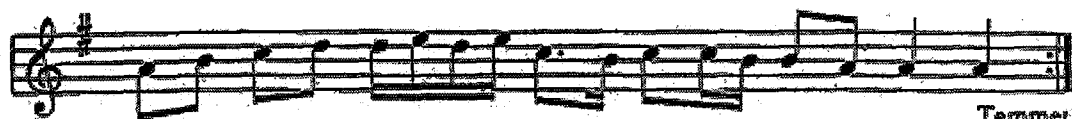
Serhâne

Mülâzime

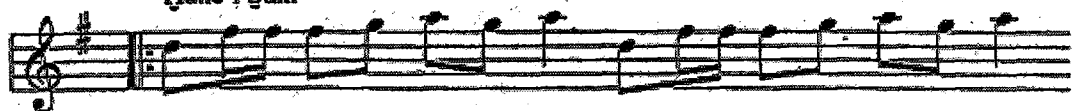

* Ali Ufki, *Mecmua (Cevher)*, s.245-246

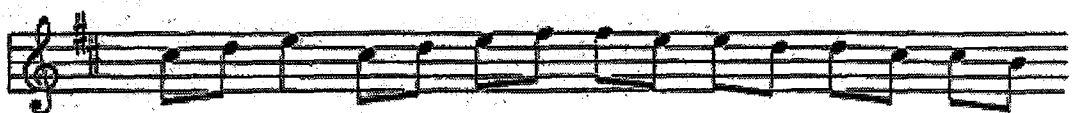

Temmet

Hane-i Sani

Hâne-i Sâliḥ

Mü.

Makam: Hüseyini
Usûl: Oynak
Form: Varsağı

Bestekâr: Mustafa Efendi, Kayıkçı
Kul, (ö.XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: Mustafa Efendi, Kayıkçı
Kul, (ö.XVII.y.y.)

*

1. 'Âşık oldum bir kaşları kareye
Alamam gön lümü çâre değildir
Bağrımız hân oldu ciğer biryân
Şimdi oñulacak yâre değildir

2. Ben söylesem sözüm çıkar beyâza
Yufkadır bağrımız, doymaz niyâza
'Âşıklar ta'n ider, dolanmaz nâza
Akçadur yüzümüz, kare değildir

3. Yavru şahin gibi boynu uzadır
Yanığı kırmızı gülden tâzedir
Gerçi 'âşıkının yolunu gözedir
Körpeni melâyındır, güre değildir

4. Çağır kullarını gelsün divâne
Yöğrük atlar gerek menzili koyana
Ta'n iderler şunda güzel sevene
Şanasın ezelden töre değildir

5. Kul Mustafa gelaş var mı sözümde
Hayalim kalmıştır ala gözümde
Duman duman olmuş ol mâh yüzünde
Noktadır beñleri sıra değildir

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.247

Makam: Hüseynî
Usûl: Düyek
Form: Peşrev

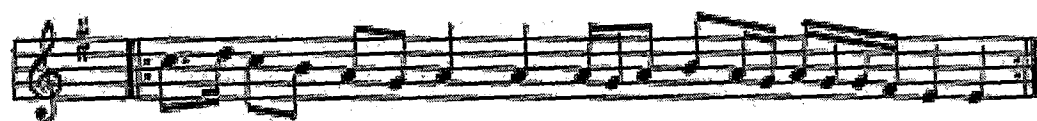
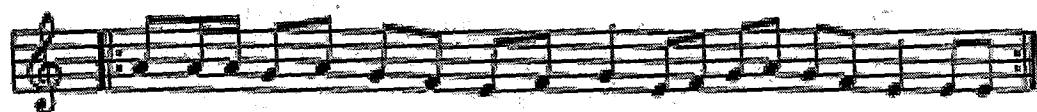
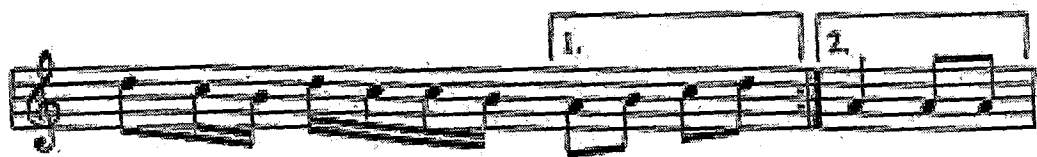
KÜLLİ KÜLLİYÂT

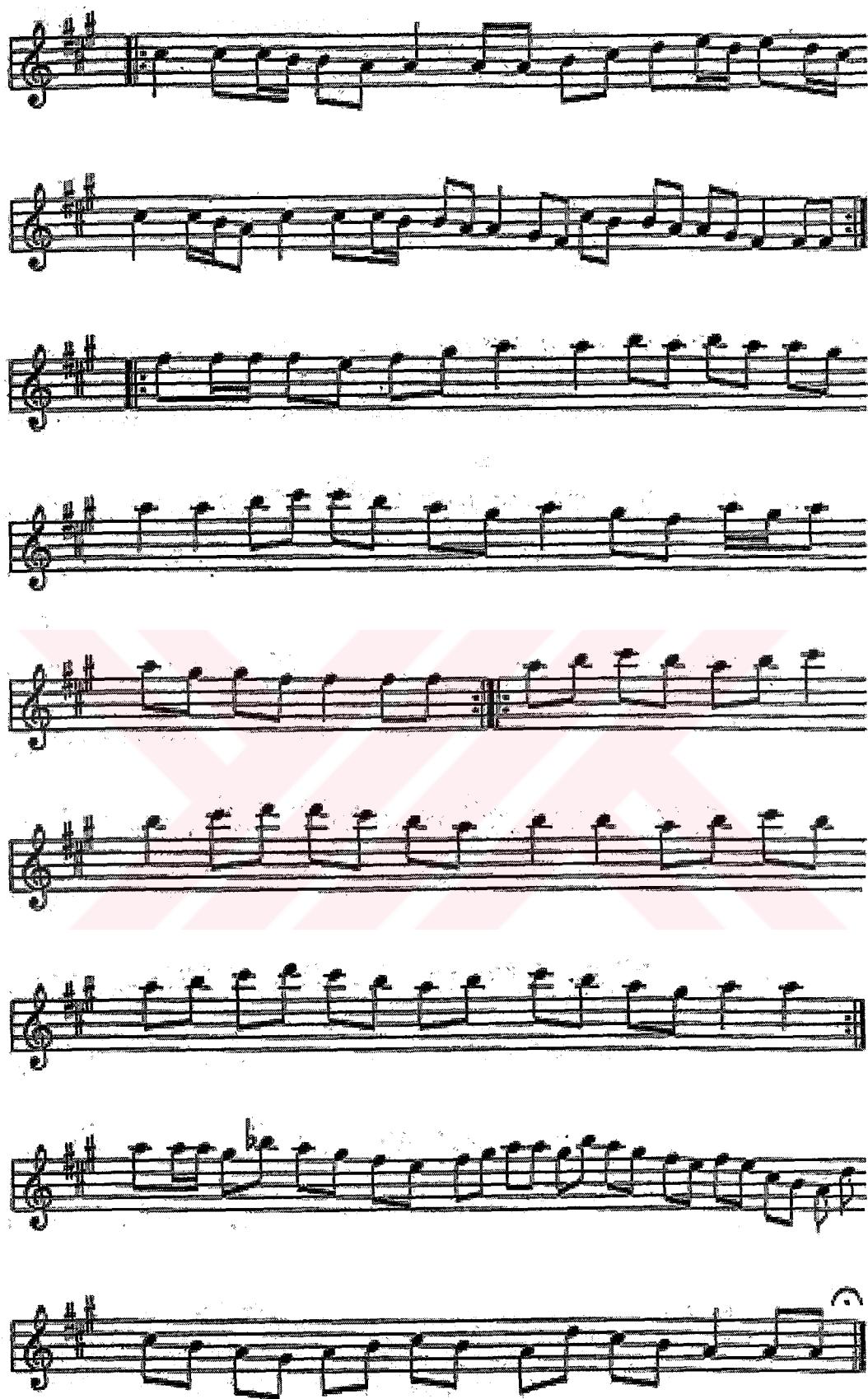
Bestekâr: —
Tarih: —
Güfte: —

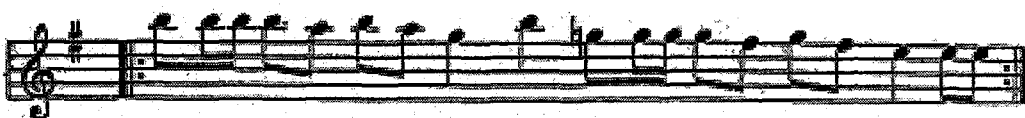
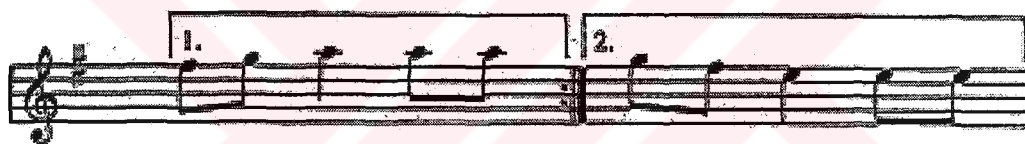
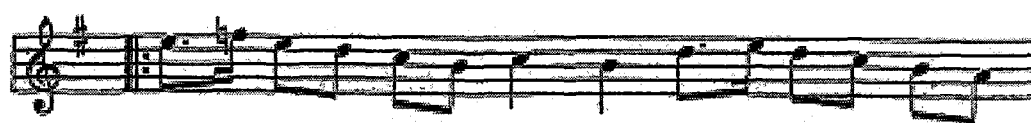
Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s.577-582

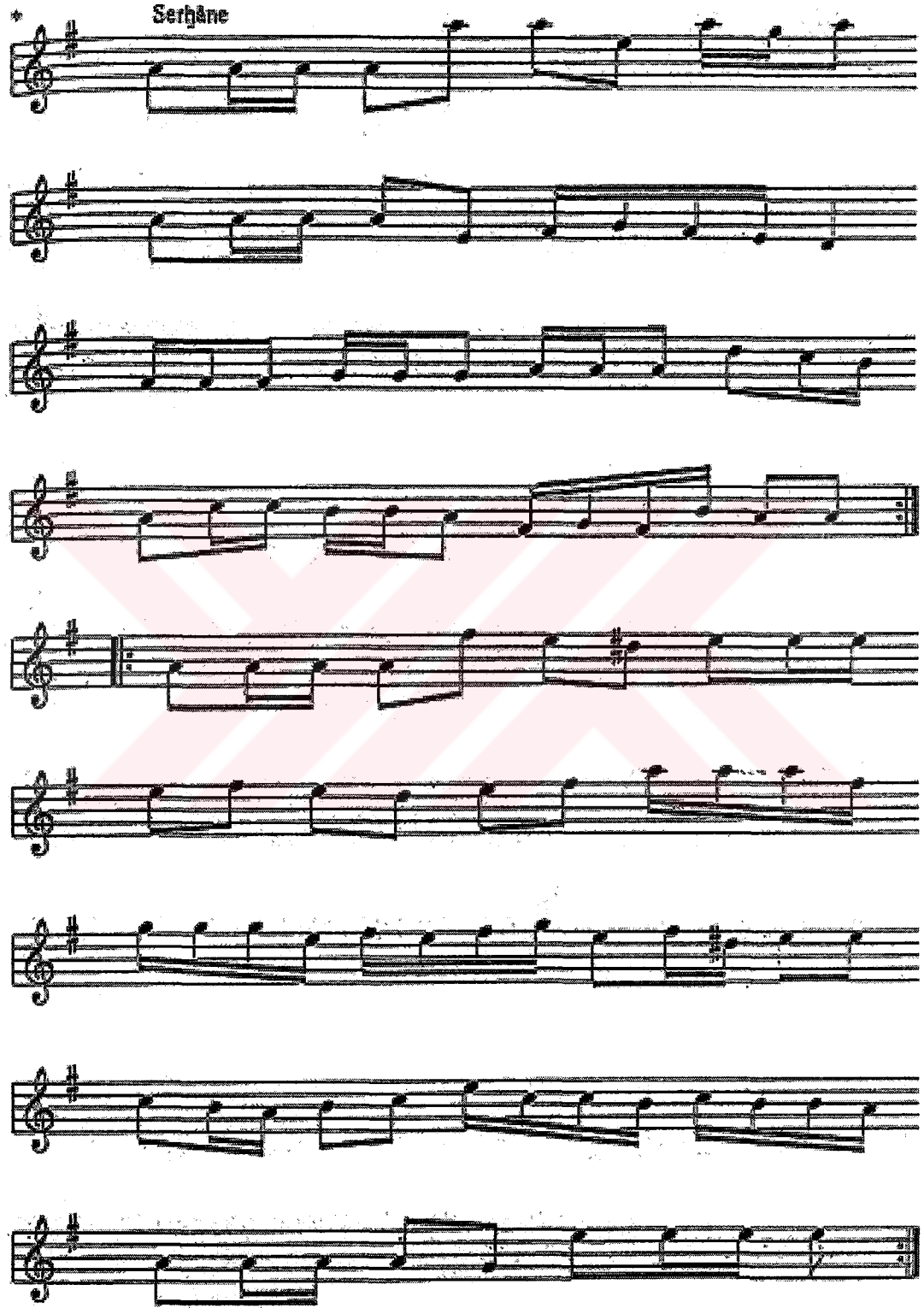

Makam: Hüseynî
Usûl: Düyek
Form: Peşrev

ŞUKÛFEZAR

Bestekâr: —
Tarih: —
Güfte: —

* Serhâne

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)* s.235-238

Mülazime

The image displays a musical score for a single melodic line in the Mülazime mode. The score is written on nine staves, each beginning with a treble clef and a key signature of one sharp (F#), indicating the key of G major. The notation consists of eighth and sixteenth notes, often beamed together in groups, with various rests interspersed. The melody flows across the staves, with some lines ending in double bar lines. A large, faint, pink 'X' watermark is visible across the middle of the page, behind the staves.

The image displays a musical score for a piece in G major, consisting of ten staves. The notation is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. A large, faint, pink 'X' watermark is visible across the middle of the page. The score includes a repeat section with first and second endings, indicated by the numbers '1.' and '2.' above the staves. The piece concludes with the word 'Temmet' written below the final staff.

Hâne-i Şânî

Mü.

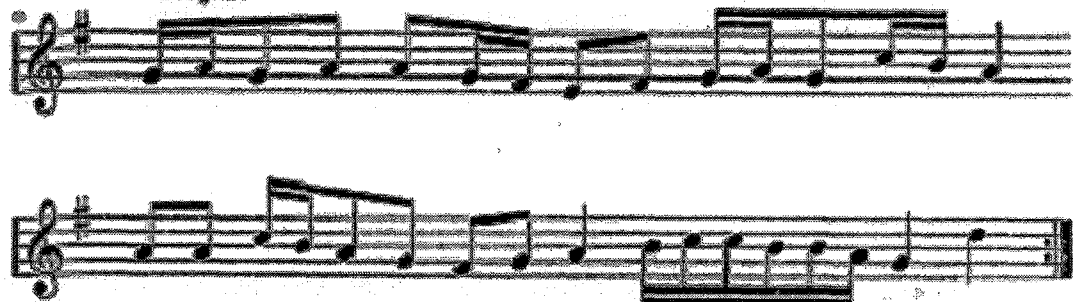
Hâne-i Şalîş

Mü.

Makam: Hüseyinî
Usûl: Devrîkêbir
Form: Peşrev

Besîdî: Yusuf Paşa, Emîrgöçmeçli,
Mîr Mehmed (ö.1641)
Tarih: _____
Güfte: _____

Serhâne

Mülâzime

*Ali Ural, *Afyoncu (Cevdet)*, s. 285-287

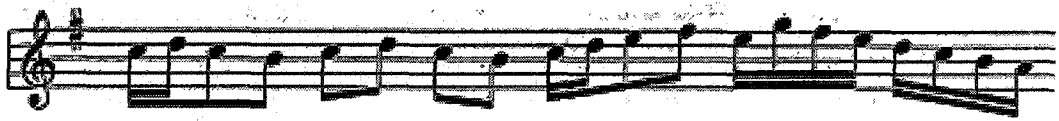
Temmet

Hâne-i Şânî

Mü.

Hane-i Sells

Mil.

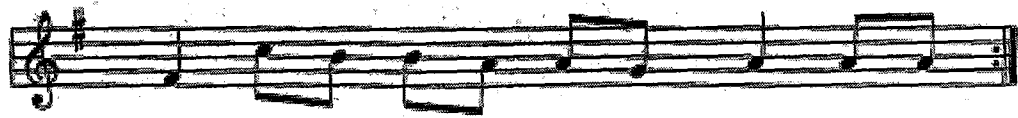
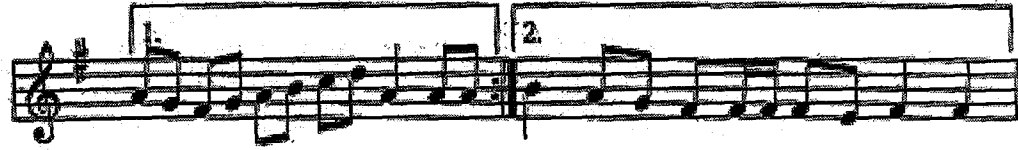
Perseng

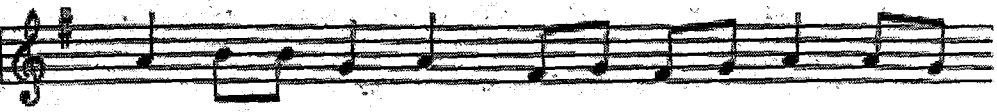
Makam: Irak
Usûl: Dîvâk
Form: Peşrev

HÜNKAR

Bestekâr: —
Tarih: —
Güfte: —

* Ali Ulkî, Mecmua (Cevher), s.790-792

Mü.

Makam: Irak
Usûl: Bereşan
Form: Peşrev

Bestekâr: IV. Murad, (ö. 1640)
Tarih: —
Güfte: —

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s. 786-787

Makam: Irak
Usûl: Çenber
Form: Peşrev

Bestekâr: Hasan Ağa,
Benli (ö.1622)
Tarih: —
Güfte: —

* TRT Arşivi, nr. E1458

Makam: Irak
Usûl: Aksak semai
Form: Saz semaisi

Bestekâr: Hasan Ağa,
Benli (8.1622)
Tarih: _____
Güfte: _____

* TRT Arşivi, nr. E1470

Makam: Kürdi
Usûl: Hafif
Form: —

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Ser Hâzine

Mulâzime

ve İlahu

[Finc]

Hâz-i gâfil

ve İlahu

[al Segno]

Hâz-i gâfil

ve İlahu

[dal Segno al Finc]

Tamam

* Kantemiroğlu, *Kitabu Tihî'l-Musikî* (Tura), s.296

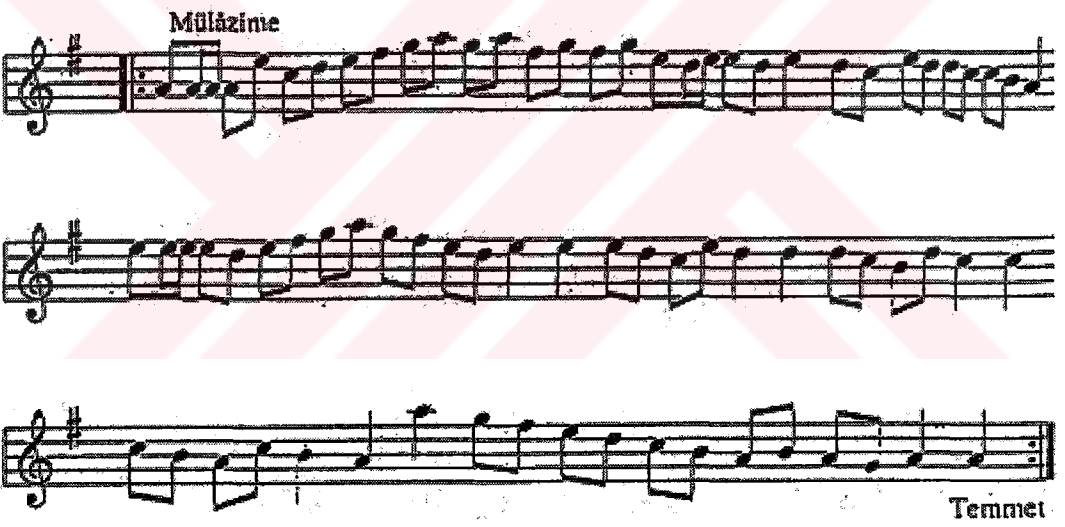
Makam: Muḥayyer
Usûl: Devrikebîr
Form: Peşrev

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Serhâne

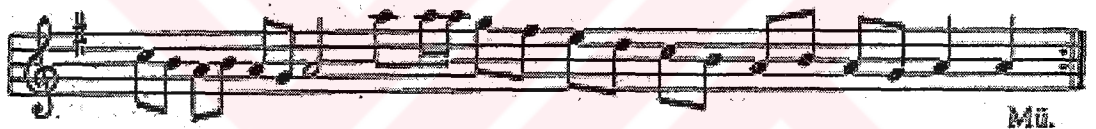
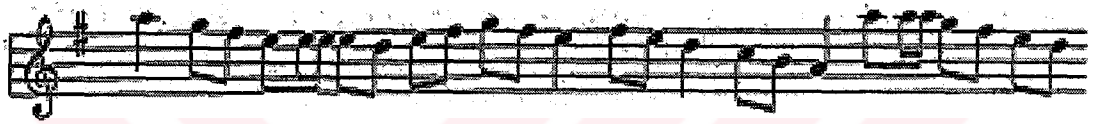
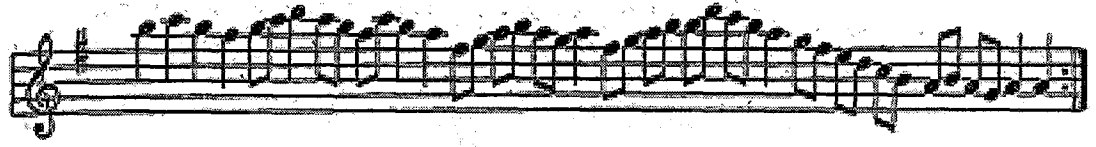
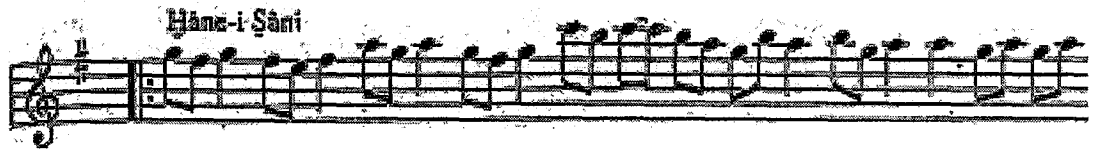

Mülâzime

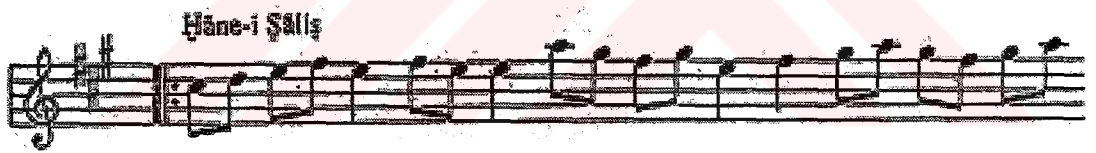

Tennet

° Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.340-341

Mü.

Zeyl ve sonra Mülâzime

Makam: Muhayyer
Usûl: Semai
Form: Türkü

Bestekar: Demiroğlu, (ö.XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: Demiroğlu, (ö.XVII.y.y.)

1. Mevlâ bîzi ğurbetliğe şalubdur
Yâr ile sürdüğüm demler elvedâ'
Çün 'aşkın ateşi başdan aşubdur
Geldi geçdi geçen çağlar elvedâ'
2. Yiğidin yüzüne gülersin kaçdan
Derviş olan cüdâ düşer mi postdan
Kavimden kardaşdan, yârândan, etden
Şimdi bizi anar ağlar elvedâ'
3. Derdli göñül bahr-ı 'ummâna dalıb da
'Aşkın gemisini engine şalub da
Münâsib yârân yanıma alub da
Tolusun içdüğüm bağlar elvedâ'
4. Mevlâm bize virmiş ise bu derdi
Göricek vârimiş merd oğlu merdi
Koyunu arayub, uluşur kurdu
Ürküdüb geçdüğüm taşlar, elvedâ'
5. Yavru cellâd olmuş, kânedir deyu
Sevgi mâhabbetim handedir deyu
Gedâ Demuroğlu Van'dadır deyu
Şimdi bizi anar şılâm elvedâ'

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.264

Makam: Neva
Usûl: Semai
Form: Semai

Bestekâr: Mehmed Efendi
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.443

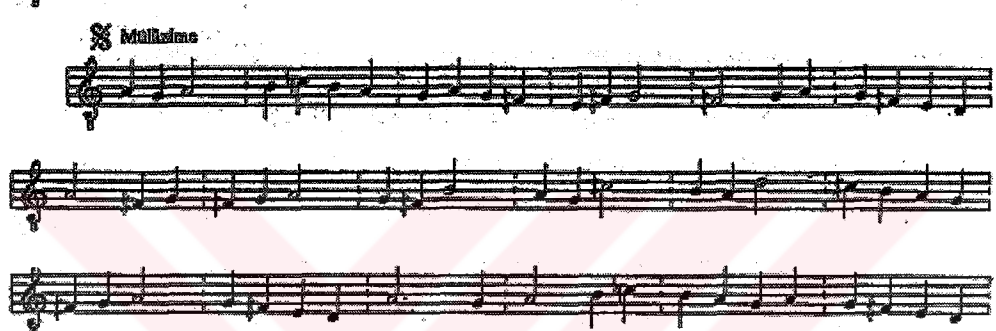
Makam: Neva
Usûl: Darbîfetih
Form: —

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

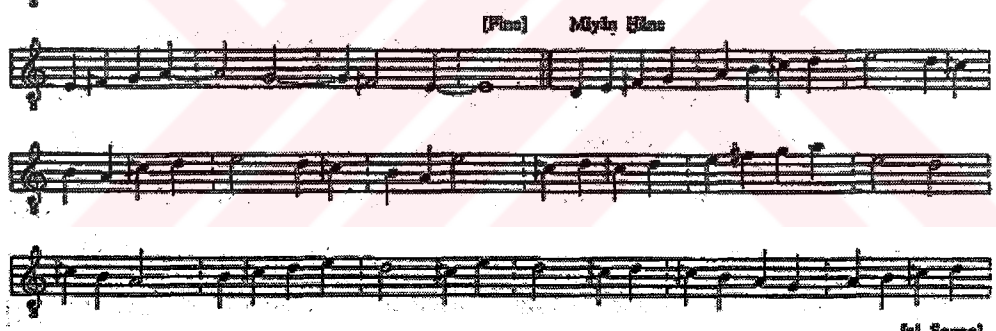
* Ser Hîma

Mülâhaza

[Fino] Mîyân Hîma

[al Segno]

Zeyl

[al Segno]

* Kantemiroğlu, *Kıtabu 'İlmî'l-Musiki* (Tura), s.40-41

Makam: Neva
Usûl: Düyek
Form: Peşrev

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Serhâne

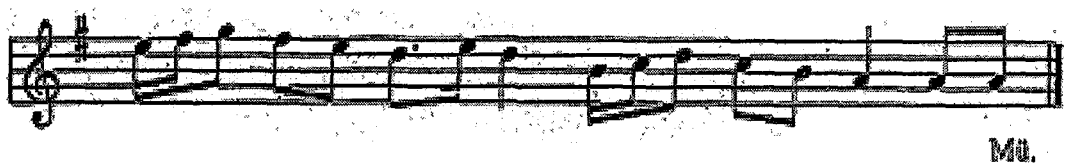
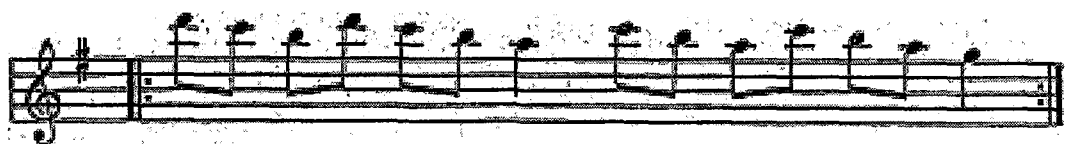
1. 2.

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.439-441

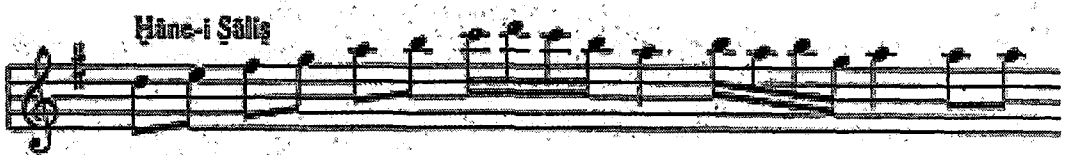
Mıslazime

Temmet

Hâne-i Şani

Mü.

Hâne-i Sâliq

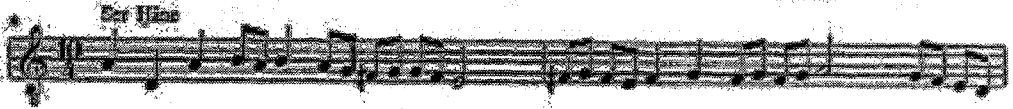

Mü.

Makam: Nava
Usul: Fâhîr
Form: —

Bestekâr: İbrahim Ağa
Çeng (6.XVIII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: —

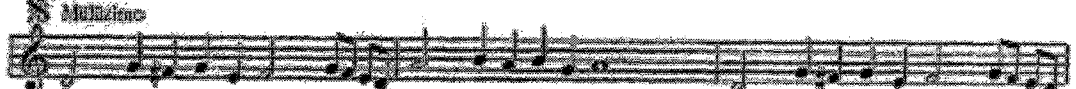
* Ser Hîz

Muhâzâne

ve İlah

(13) (Fine)

Hîz-i şîr

ve İlah

ve İlah [el Segno]

Hîz-i şîr

ve İlah [el Segno al Fine]

Tamha

* Ramemiroğlu, Kıbrıs'ın Müziği, s. 108-109

Makam: Neva
Usul: Muhammes
Tür: —

Bestekar: Mustafa Ağa.
Çengî (XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: —

* Ser Hüme

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

Mihlame

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

ve lehu

Fine

*

Kantemiroğlu, *Kitabu İlmî-Musikî* (Tura), s. 134-136

Hüme-i gül

ve lahu

ve lahu

[al Segno]

Hüme-i gül

ve lahu

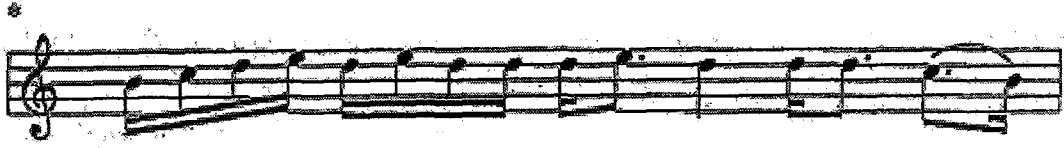
[dal Segno al Fine]

Tamat

Makam: Neva
Usûl: Nim sofyan
Form: Türkü

MUHABBET TÜRKÜSÜ

Bestekâr: Katibî, (XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: Katibî, (XVII.y.y.)

Nâz lı dil ber e ğer Hâk kı se ver sen se ver sen

Hem ba ğa ih şâ nın var sa bil dir var sa bil dir

1. Nâzlı dilber eğer Hâk kı seversen
Hem ba ğa ih şâ nın varısa bildir
Hâlimi 'arz itmeye hicâb eyledim
Lutf eyle hicâbı aradan kaldır

2. Mevlâ'yı seversen toğrusun söyle, dost söyle
Kimse ağıladır mı dostunu böyle
Ayda bir kez olsun iltifât eyle
Düşmeniñ ba ğrını kân ile tıldur

3. Her zemân meydân yüzüne çıkarım
Selâm gelür deyu yola bakarım
Çok zemândır seniñ kahrın çekerim
Vişaline ırgür, ya bâri öldür

4. Hâtırım şormaga getsün diyene
Günâh mı yazılır mürvetü hâne?
Lutf u: ihsan idüb atma yabâne
Kâtibi kapumdan bir şâdık kıldur

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s.424

Makam: Neva
Usûl: Semai
Form: Türkü

Bestekâr: Mustafa Efendi,
Kayıkçı Kul, (ö.XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: Mustafa Efendi,
Kayıkçı Kul, (ö.XVII.y.y.)

1. 'Aşık oldum bir kaşları karaya
Alamam gönülümü çare değildir
Bağrımız hün oldu ciğarım pürân
Şimdi oñulacak yâre değildir

2. Ben söylesem sözüm çıkar beyâza
Yufkadır bağrımız değmez niyâza
'Aşık isteyince virirmiş Hudâ
Aladır gözleri, kara değildir

3. Yavru-şâhin gibi boynu uzadır
Yañağı kırmızı gülden tâzedir
Gerçek 'âşıkının yolu gözedir
Körpem melâyındır güre değildir

4. Çağır kullarını gelsün divâne
Yöğrük atlar gerek menzil koyana
Ta'n iderler şunda güzel sevene
Şanasın ezelden töre değildir

5. Kul Mustafa gâlat var mı sözünde
Hayalim kalmışdur ala gözünde
Duman duman olmuş ol mâh yüzünde
Noktadır beñleri sıra değildir

* Ali Uki, *Mecmua* (Cevher), s.269

Makam: Nihavend
Usûl: Düyek
Form: —

Bestekâr: Mustafa Ağa,
Kemanî (ö.XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: —

* Sar Hâns

ve lehu

Müziğe

ve lehu

(Fine) Hâns-ı gâî

ve lehu

(al Segno) Hâns-ı gâî

ve lehu

(al Segno al Fine)

Tomme

* Kantemiroğlu, *Kitabu İlmî'l-Musikî* (Tura), s.221

Makam: Nikriz
Usûl: Fahte
Form: —

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (6.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Ser Hâne

Müfazzale

ve ichu

[Fina]

Hâne-i şâri

ve ichu

[al Segno]

Hâne-i şâri

ve ichu

[al Segno al Fina]

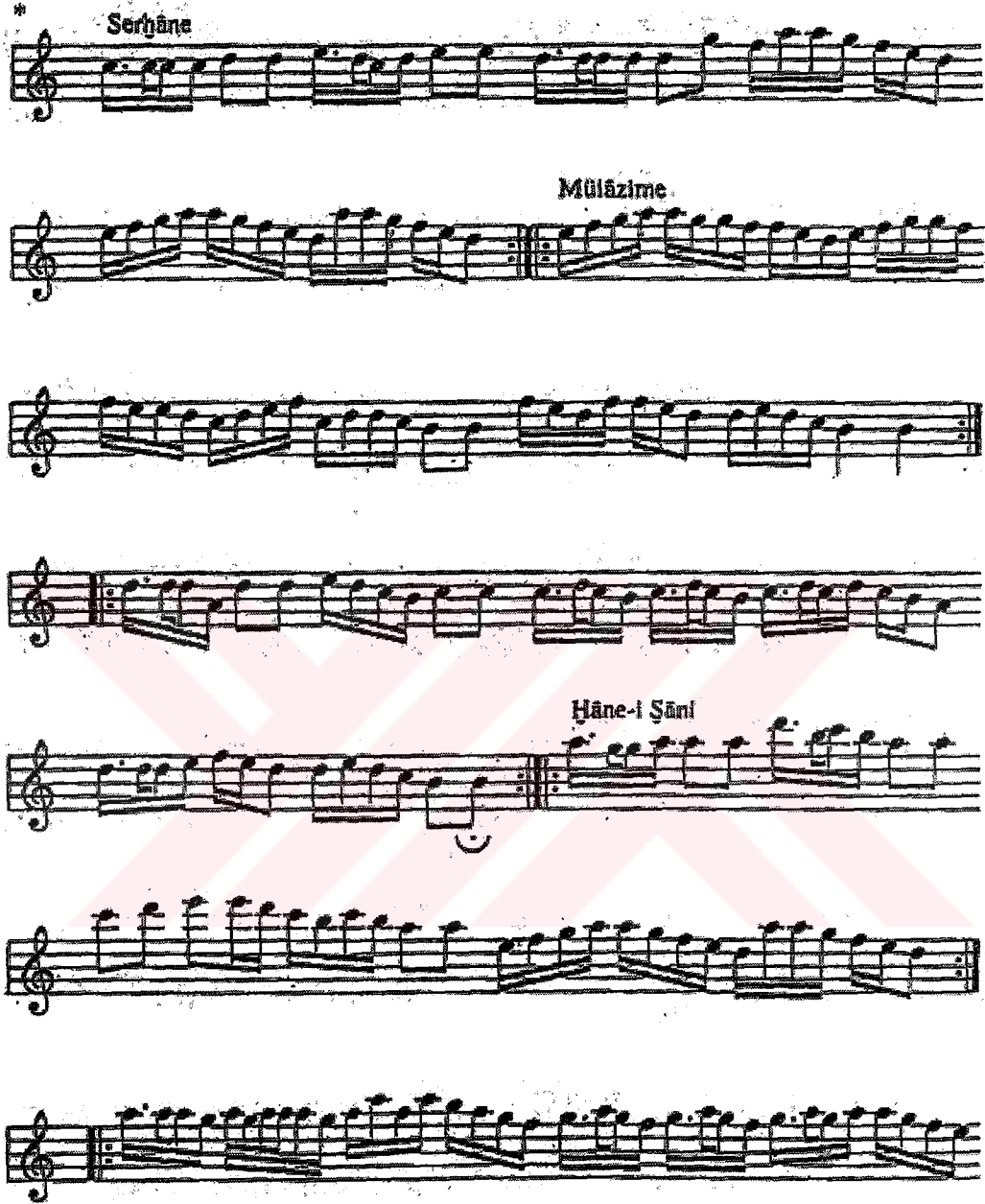
Tavne

* Kantemiroğlu, *Kitabu İlmî'l-Musikî* (Tura), s.315-316

Makam: Nişabur
Usûl: Sakil
Form: Peşrev

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

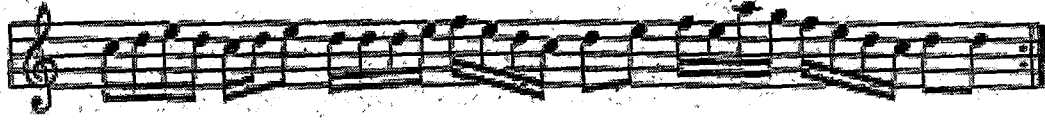
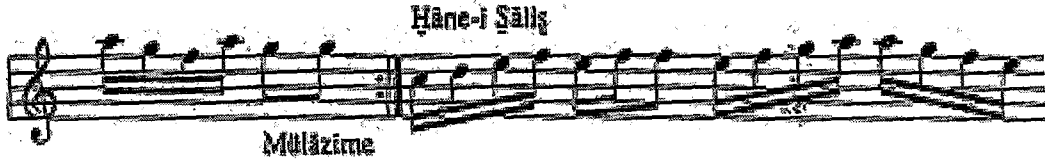
* Serhâne

Mülâzime

Hâne-i Sâni

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.850-851

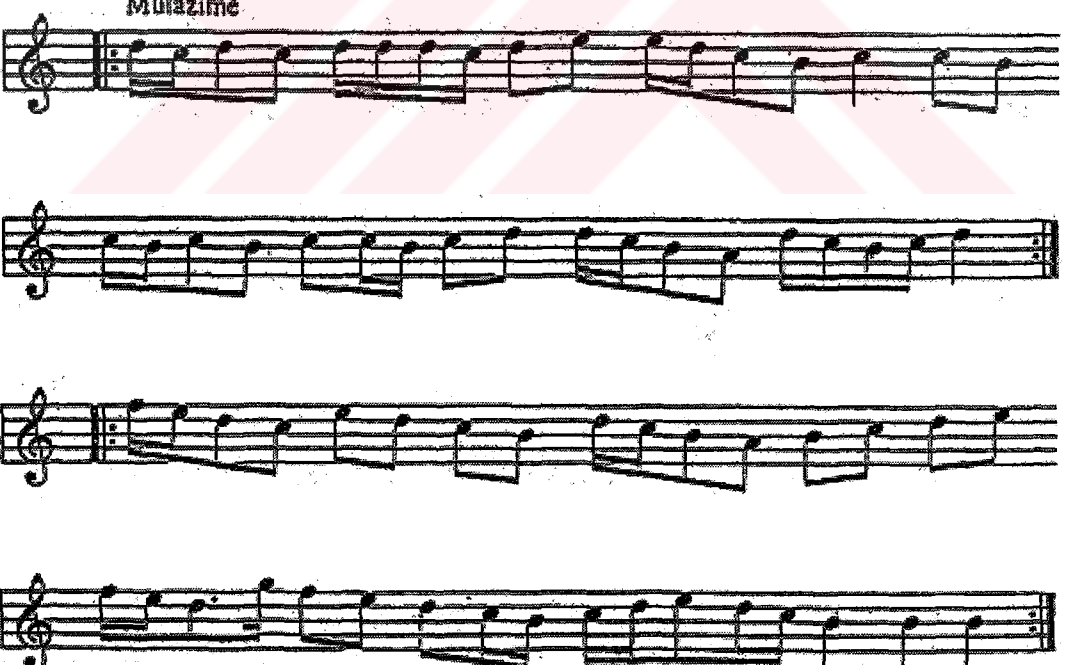
Makam: Nişabur
Usûl: Devrikebir
Form: Peşrev

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Serhân

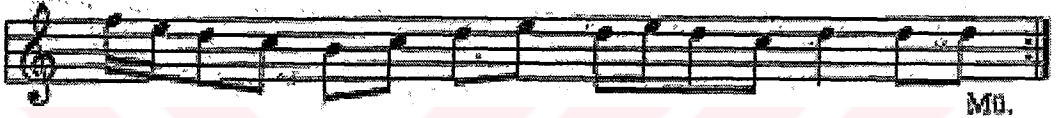
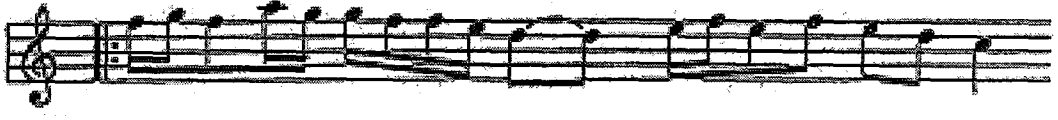
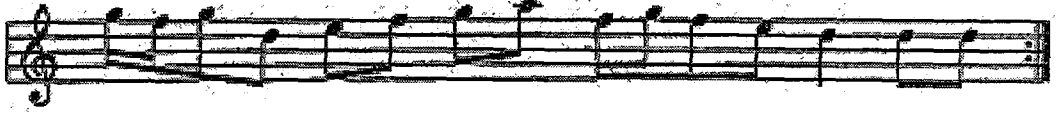
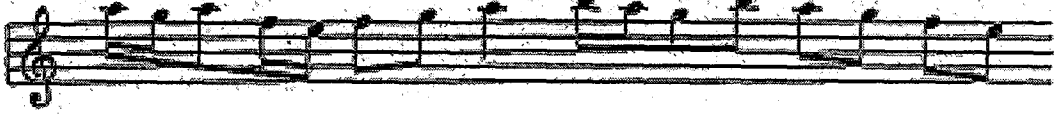

Mulâzime

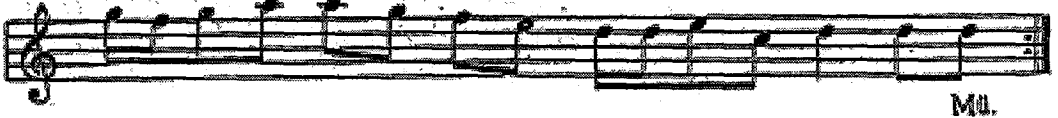
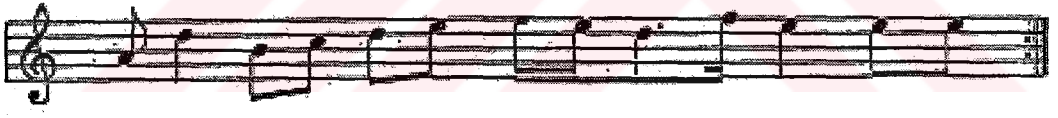
* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s.848-849

İkinci Hâne

Mü.

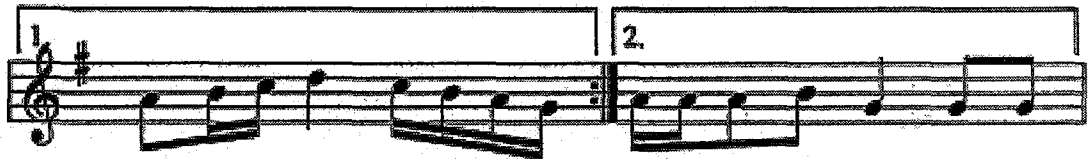
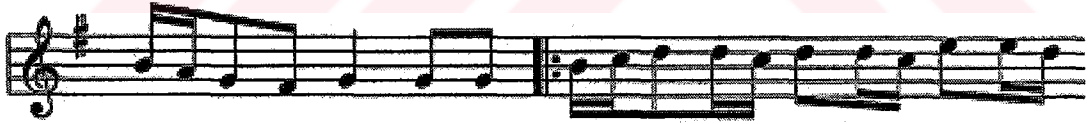
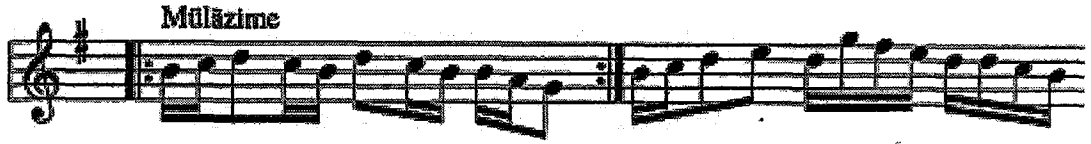
Üçüncü Hâne

Mü.

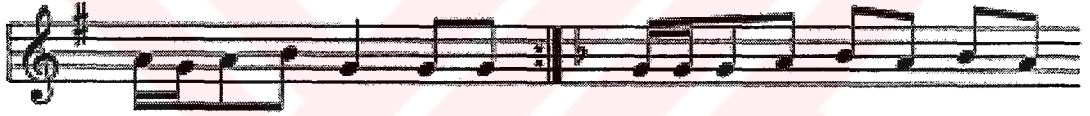
Makam: Rast
Usul: Devrîkebir
Form: Peşrev

Bestekar: Hasan Ağa,
Benli (ö. 1622)
Tarih: —
Güfte: —

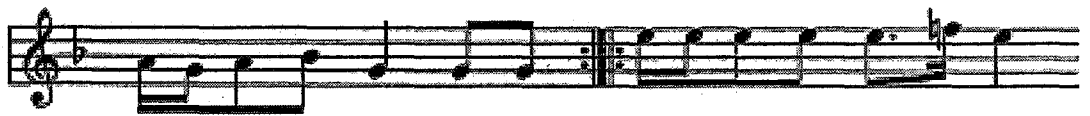
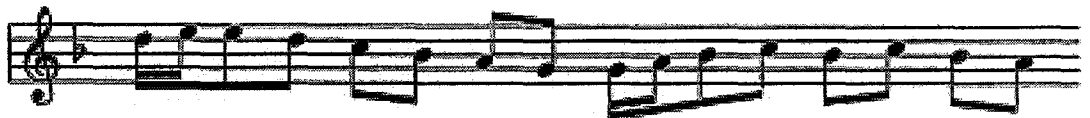
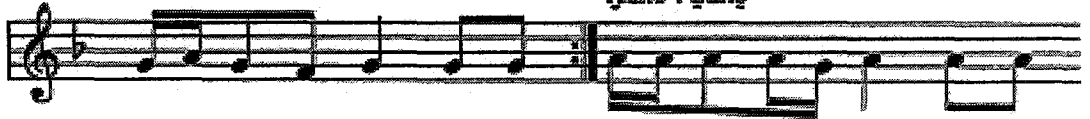

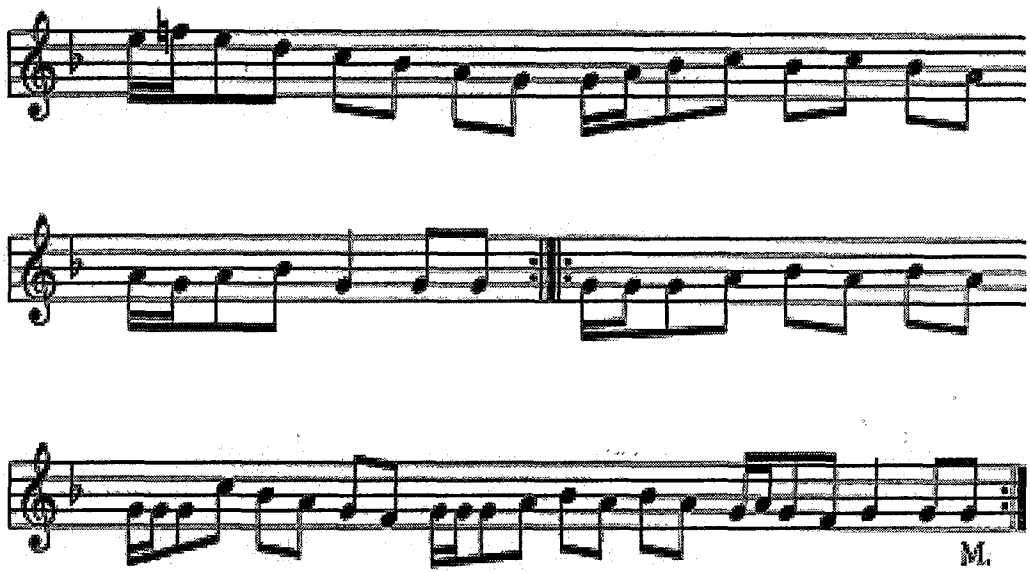
* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s. 681-683

Hâne-i Şânî

Hâne-i Sâliḡ

Makam: Rast
Usûl: Sakil
Form: Peşrev

Bestekâr: Hasan Ağa,
Benli (ö. 1622)
Tarih: —
Güfte: —

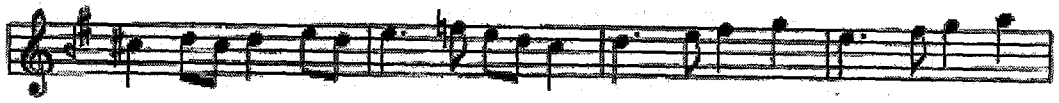
Birinci Hane

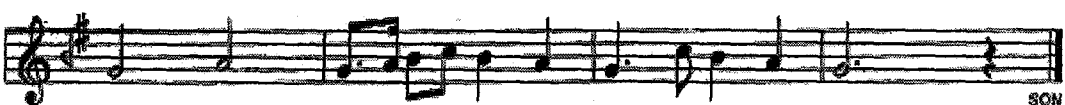
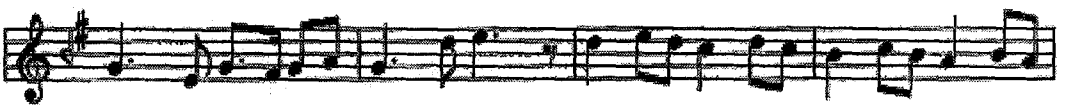
İkinci Hane

* TRT Arşivi, nr. E2460

Uçancılı Hane

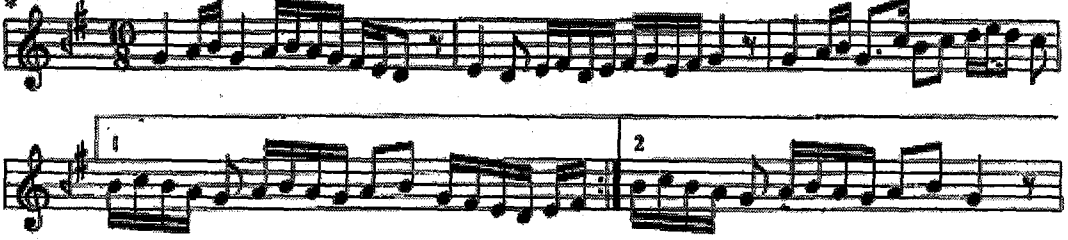

SON

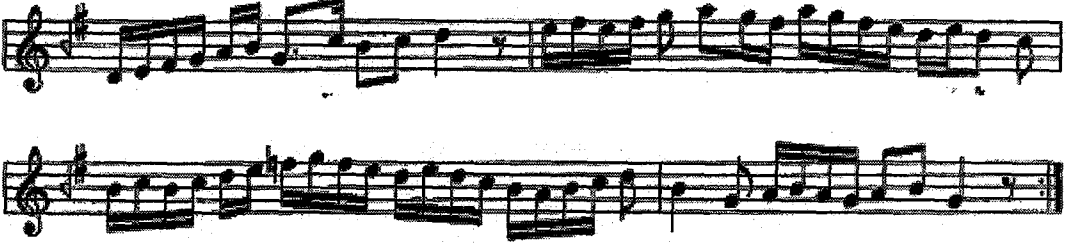
Makam: Rast
Usûl: Aksak Semai
Form: Saz Semaisi

Bestekâr: Hasan Ağa,
Benli (ö.1622)
Tarih: _____
Güfte: _____

Birinci Hane

Mülâzime

İkinci Hane

Üçüncü Hane

Dordunca Hane

The musical score for "Dordunca Hane" is written on four staves in treble clef, with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The first staff contains a continuous melodic line. The second staff features a first ending (marked '1') and a second ending (marked '2'). The third staff continues the melodic line with some grace notes. The fourth staff also has a first ending (marked '1') and a second ending (marked '2') that concludes with a double bar line and a repeat sign (§).

Makam: Rast
Usûl: Darbîfeth
Form: —

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö. 1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Ser Hâne

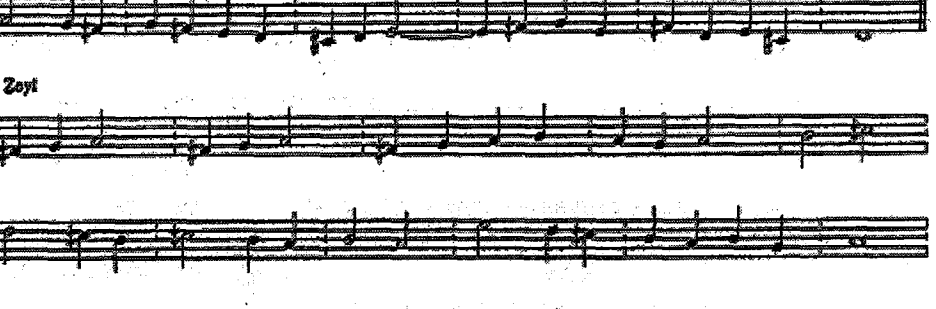
§ Mühlâne

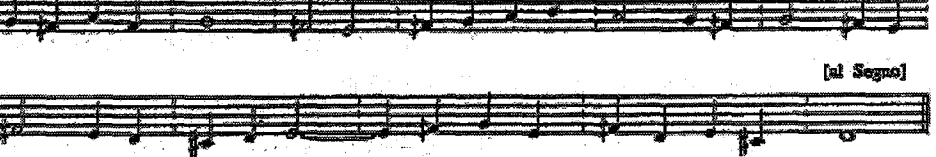
[Fina] Miyân Hâne

[al Segno]

Zeyl

[al Segno]

* Kantemiroğlu, *Kitabu 'İlmî'-Musiki* (Tura), s. 4-5

Hand 1 gtr

Hand 1 guitar score consisting of four staves. The notation includes various musical symbols such as treble clefs, key signatures, and rhythmic markings. The fourth staff concludes with the instruction [tutti Segno al Fine].

[tutti Segno al Fine]

Makam: Rast
Usûl: Fahte
Form: Peşrev

Bestekar: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö. 1657)
Tarih: —
Güfte: —

♩ 88

TESLİM

2. HÂNE

3. HÂNE

TRT Arşivi, nr. E2497
(İsmail Hakkı Bey Koleksiyonundan)

Makam: Rast
Usûl: Aksak semai
Form: Saz semâisi

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

Makam: Rast
Usûl: Darbîfeth
Form: Peşrev

MUZAFFER*

Bestekâr: Yusuf Dede,
Çengî (ö. 1670)
Tarih: —
Güfte: —

1-

2-

* TRT Arşivi, nr. E2479

Makam: Rast
Usûl: Düyek harbî
Form: Peşrev

ŞEDDÜ'L- ASIR

Bestekâr: —
Tarih: —
Güfte: —

* Serhâne

Mülâzime

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s.679-680

Hâne-i Şani

Temmet

Mu.

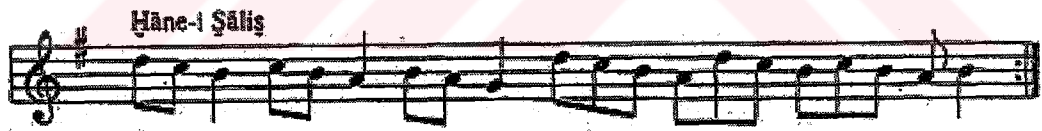
Hâne-i Şalîş

1. 2.

1. 2.

Makam: Segah
Usûl: Semai
Form: Semai

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solâkzade, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.665

Makam: Segâh
Usûl: Hâvî
Form: —

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Ser Hâne

Mülâzime

ve İlah

(Fine) Hâne-i şîr

(al Segno) Hâne-ı şîr

(dal Segno al-Fine)

Tamam

* Kantemiroğlu, *Kitabu İlmî'l-Musiki*, (Tura), s.340-341

Makam: Segah
Usûl: Semai
Form: Semai

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

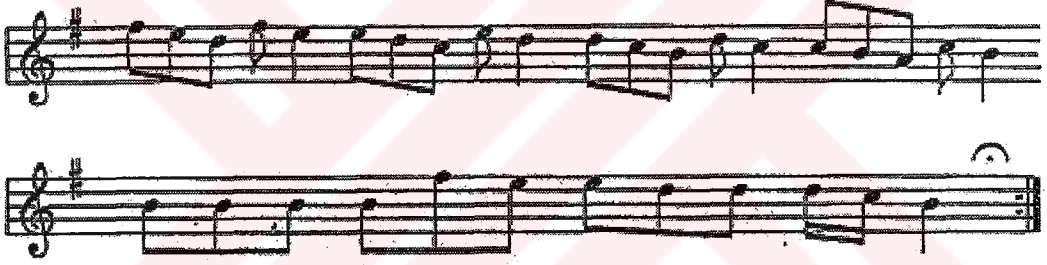
* Hâne-i Evvel

Mülâzime

Hâne-i Şani

Mü.

Hâne-i Şâlis

Mü.

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.666

Makam: Sünbüle
Usûl: Devrikebir
Form: Peşrev

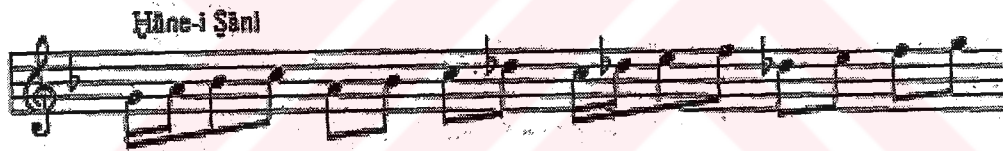
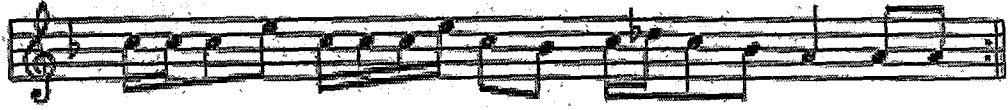
Bestekar: Mustafa Ağa,
Kemani (ö.XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: —

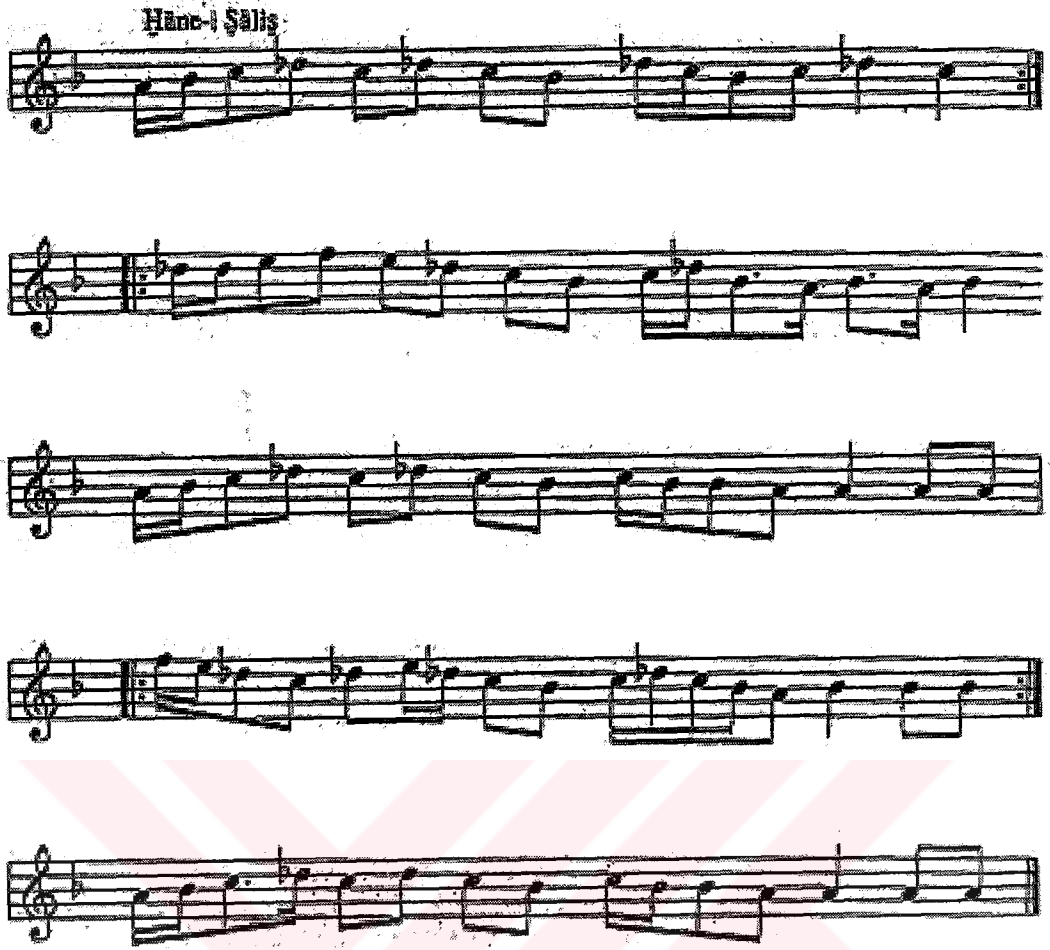
Serhâne

Mülâzime

1. 2.

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.860-862

Makam: Tahir
Usûlî: Semai
Form: Türkü

Bestekâr: Kâfî (XVII.y.y.)
Tarih: —
Güfte: Kâfî (XVII. y.y.)

Nâ dâ n i le mün kir den ne gâ'im var

Mu râ dım on la rı tes hîr et mek dir

Her bi riñ za h mı na biñ mer he mim var

'Â rif o lan la ra teb şîr et mek dir

1. Nâdân ile münkirden-ne gâ'im var
Murâdım onları teşhîr etmektir
Her biriñ za h mına biñ merhemim var
'Ârif olanlara tebşîr etmektir
2. Münkirin 'ilâcî hâline kımak
Nâdânın 'ilâcî âferin demek
Bir dem kâmil ile puz eemek yemek
Kasâvet câmesin tağyir etmektir
3. Kim ki oturduysa mühîbb postuna
Kemlik sanmaz kâmilleriñ kaşına
İyilik eden bir ehl-i dil dostuna
Yüzbiñ 'adûvlerin ta'zir etmektir
4. Nihâyet gülîstân harsız olamaz
Bûlbûl-i hoş-sihân zârsız olamaz
Mübtele 'aşıklar yârsız olamaz
Hikmet bu essân ta'bir etmektir
5. Belâgat-fesâhat hakâyık rumûz
Âşıkân dilâtr miftâhü'l-künûz
Kâfînin bir bir maqşudu hemûz
Âşıkî meşâllin tefşir etmektir

* Ali Ulkî, *Mecma (Cevher)*, s. 383

Makam: Tahir
Usûlü: Semai
Form: Türkü

Bestekâr: Katibî (XVII. y.y.)
Tarih: —
Güfte: Katibî (XVII. y.y.)

*

Dost lar be nim me kâ nı mı a rar san

De yilî Hâz ret E bâ Ey yüb en şa ri

Ve ol 'a ziz kim dir de yu şo rar san

Hâz re tîâ aş hâ bı hem 'a lem dâ rı

1. Dostlar benim mekânımı ararsa
Deyilî Hâzret Eba Eyyüb enşari
Ve ol 'aziz kimdir deyu sorarsa
Hâzretîâ aşhâbı hem 'alemdârı
2. Medineden 'asker çeküb gelmişdür
Onca kâfirlere kılıç çalmışdür
Din uğruna bunda şehid olmuşdür
Yerine getürdü gayret ü 'ân
3. Pâdişâhlar bunda kılıç kuşanur
Asitânesinde halı döşenür
Hergün ziyâretçi tolar boşanur
Tebîh ü du'âdır leyl ü nehârı

4. Şehri Eyyüb 'âdetçe bir cennetdür
Halkı hür gibi ve peyker şüretdür
Sâyesinde olana ne devletdür
Ümidir ki rahmet eyleye bâri
5. Katibî der düşde gördüğüm buldum
Şükür olsun Hakkâ, ber-murâd oldum
Asitânesinde yüz süregeldim
Terk etdim evvelki dâr ü diyârı

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 368

Makam: Uşşak
Usûl: Devrîkebir
Form: Peşrev

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde, (ö.1657)
Tarih: ———
Güfte: ———

* Serhâne

Mülâzime

Hâne-i Şâni

Hâne-i Şâliş

Mü.

Mü.

* Ali Ufkî, *Mecmau (Cevher)*, s. 462

Makam: Uşşak
Usûl: Hafif
Form: Peşrev

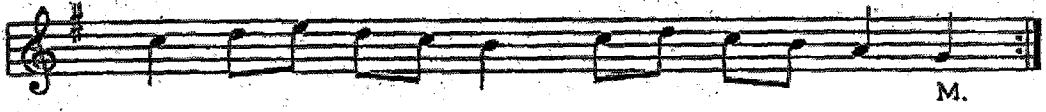
Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö. 1657)
Tarih: _____
Güfte: _____

* Serhâne

1. 2.

Mülâzime

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s. 467-468

Makam: Neva
Usûl: Devrikebîr
Form: Peşrev

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö.1657)
Tarih: —
Güfte: —

* Serhâne

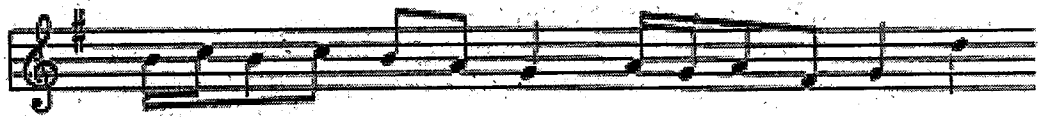
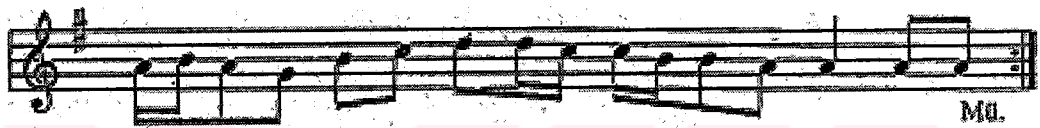

Mülâzime.

Temnet

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s.476-477

Makam: Uşşak
Usûl: Düyek
Form: Peşrev

SÜĞLÜN*

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö. 1657)
Tarih: —
Güfte: —

Her Hâle

Mülâhime

ve lehu

[Fino] Hâle-i şimî

ve lehu [al Segno]

Hâle-i şimî

ve lehu [dal Segno al Fino]

Tema

* Kantemiroğlu, *Kitabu Tîmî'l-Musiki* (Tura) s. 386

Makam: Uşşak
Usûl: Sakil
Form: Peşrev

Bestekar: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö.1657)
Tarih: _____
Güfte: _____

* Serhâne

Mülâzime

1. 2.

1. 2.

* Ali Ufki, *Mecmua* (Cevher), s.459-460

Hâne-i Şânî

Hâne-i Sâliḡ

Makam: Tahir
Usûl: Semai
Form: Türkü

ATA ÖVGÜ TÜRKÜSÜ*

Bestekâr: Mustafa Efendi,
Kayıkçı Kul (ö.XVII. y.y.)
Tarih: ———
Güfte: Mustafa Efendi,
Kayıkçı Kul (ö.XVII. y.y.)

Dost in dîm sey rey le dîm Kı zıl al ma' yı
U lu şaş kın a kan sel ler bu ma dır
Bâd es dik çe sel vi le ri şa lı nur
Gö nül eğ len ce si yol lar bu mu dır
dost lar bu mu dır

1. İndim seyr eyledim Kızılalma'yı
Ulu şaşkın akan s'eller bu mudır?
Bâd esdikçe selvileri şalınur
Gönül eğlencesi yollar bu mudır?

2. 'Arab atdır kaç yığıldıñ bîndüğü
Meydan arar köşe köşe döndüğü
'Âşıklañ elden ele sunduğı
Bûlbûl figân ıder güller bu mudır?

3. 'Arab atdır cenk yüzünde yaraşan
Olur kaç yığıldıñ gönülü rûşen
Seher vâkıde kuğu, kumru çağırşan
Turnam. göçlûb konan çöller bu mudır?

4. Tutasın kahpe feleği avucıyla
Dürlü dürlü siyâset etsin güciyle
Kolleler kesilüb, kanlar saçılan
Analar ağlâdan beller bu mudır?

5. Kul Muştafâ aydur: yâre varayım
El kavuşub karşısında durayım
Be gâziler size haber şorayım
Kerbela'ya giden yollar bu mudır?

* Ali Ufkî, *Mecmua (Cevher)*, s.913

Makam: Uzzal
Usûl: Devrikebîr
Form: Peşrev

Bestekâr: IV. Murad (ö.1640)
Tarih: —
Güfte: —

♩ Serhâne

1. 2.

Mülâzime

1. 2.

* Ali Ufkî, *Mecmua* (Cevher), s. 829 - 831

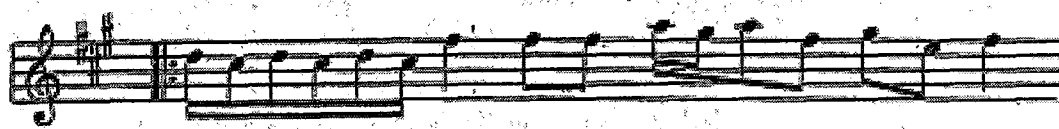
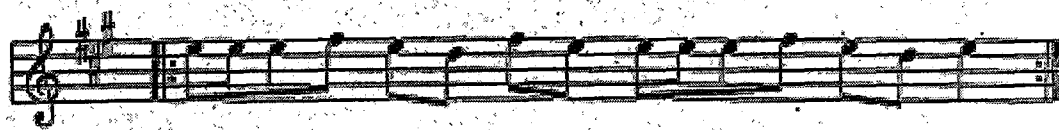
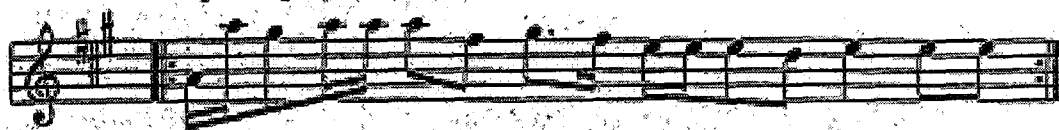

Temmei

Nilü

Hâne-i Sâlis

Mü.

Makam: Uzzal
Usûl: Darbîfeth
Form: Peşrev

Bestekâr: Mehmed Efendi,
Solakzâde (ö. 1657)
Tarih: —
Güfte: —

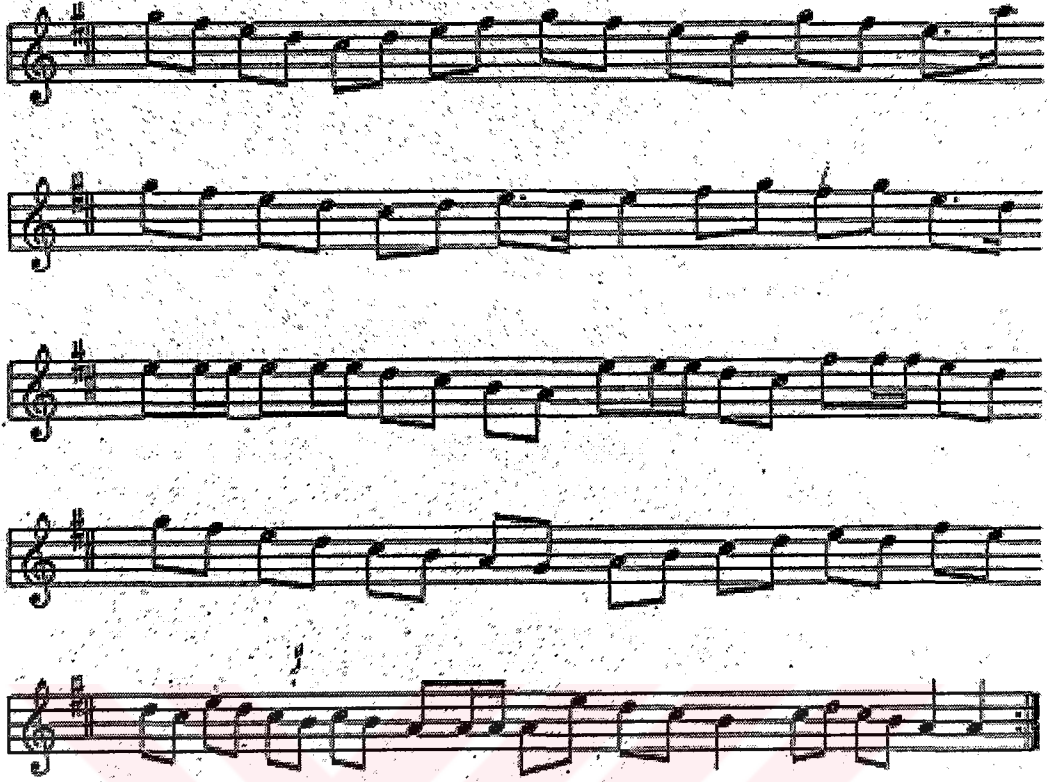
* Serhâne

Mülâzime

Temmet

* Ali Ufki, *Mecmua* (Cevher), s.836-838

Hâne-i Sâni

Zeyl

Mü.

Hâne-i Sâliḡ

Makam: Uzzal
Usûl: Semai
Form: Türkü

MUHABBET TÜRKÜSÜ*

Bestekâr: Süleyman Efendi,
Kuloğlu (XVII.y.y.)
Tarih: _____
Güfte: Süleyman Efendi,
Kuloğlu (XVII.y.y.)

Gâ filin der di ne düş düm
Bu la nu ben a kan dil ber
Kir pi ğin o kuy la u rub
Ya ra la rın sü ken dil ber

1. Gâfilin derdine düşdüm
Bulanuban akan dilber
Kırpığın okuyla urub
Yaraların söken dilber

2. Pek 'aşkıım tevâzuña
Müşâkıım şirim sözlüñe
Gerđânına, mâh yüzüne
Kâkülleri döken dilber

3. 'Aklıım perişân idersin
Gönlümü cüşân idersin
Korkarım ki kan idersin
Kıya, kıya bakan dilber

4. Kaşlarıñ kurulu yaydır
Leblerin sükker-i nâydır
Tabi'anıñ pek hümaydır
Derdime derd kıtan dilber

5. 'Azım idüb dostı varınca
Kâkül' hasretin bulunca
Kuloğlı sever olunca
Misk ü anber kıkan dilber

* Ali Ufki, *Mecmua (Cevher)*, s. 833

Makam: Uzzal
Usûl: Semai
Form: Türkü

Bestekâr: Süleyman Efendi,
Kuloğlu (ö. XVII. y.y.)
Tarih: ———
Güfte: Süleyman Efendi,
Kuloğlu (ö. XVII. y.y.)

KIYAMET TÜRKÜSÜ *

Dün yâ be nim di yen bağ ler
Ma 'zûl o lur ya tar bir gün
İ ner gök de ki me lek ler
Yer de se mâ' tu tar bir gün

1. Dünya benim diyen beyler
Ma'zûl olur yatar bir gün
İner gökteki melekler
Yerde semâ' tutar bir gün

2. Hak huzurına varılır
Terâzî mizân kurulur
Ölmüş iene cân virülür
Yerden insan(?) biter bir gün

3. Muhammed yerinden kalka
Yüzünden tûrûbı sîke
Şalavât virile halka
'Âlem nûra bata birgün

4. Ay tutulur, gün solunur
İnüb mağribde tolanur
Heybet ile şur çalınur
Zelzeleler köpar bir gün

5. Kuloğlu aydur ez yaşında
Günâhım çokdur başında
Baykuş mezarın taşında
Fîğân ıder, öter bir gün

* Ali Ufki, *Mecmua (Cevher)*, s.841

Yöresi: Aydın

Kimden Alındığı: Osman Ş. Uludağ

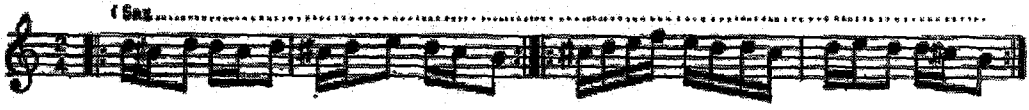
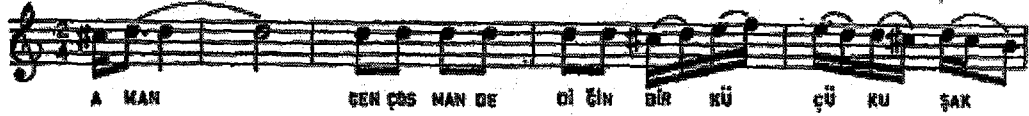
Süre: —

GENÇOSMAN*

Derleyen: M. Sarısözen

Derleme Tarihi: —

Notaya Alan: M. Sarısözen

1
AMAN GENÇ OSMAN DEĞİŞİN BİR KÜÇÜK UŞAK
BELİNE BAĞLAMIS İBİRİŞİM KUŞAK OF OF
OF OF ASKERİN İÇİNDE BİRİNCİ UŞAK
ALLAH ALLAH DEYİP GEÇER GENÇ OSMAN OF OF

2
AMAN BAĞDADIN İÇİNE GİRİLMEZ YASTAN
NER ANA OĞURMAZ BÖYLE BİR ASLAN OF OF
OF OF KELLE KOLTUĞUNDA GELİYOR KARŞAN
ALLAH ALLAH DEYİP GEÇER GENÇ OSMAN OF OF

3
AMAN BAĞDADIN KAPISIN GENÇ OSMAN AÇTI
DÜŞMANIN CÜMLESİ ÖNÜNDEN KAÇTI OF OF
OF OF KELLE KOLTUĞUNDA ÜÇ GÜN SAVAŞTI
ALLAH ALLAH DEYİP GEÇER GENÇ OSMAN OF OF

4
AMAN ASKERİN BİR UCU CÖRÜNDÜ YANDAN
KILINCIN KAZASI GÖRÜNMEZ KANDAN OF OF
OF OF BAĞDADIN İÇİNDE TOZDAN DUMANDAN
TOZ DUMAN İÇİNDE KALDI, GENÇ OSMAN OF OF

ÖZGEÇMİŞ

Seher Tetik, 13 Kasım 1981 yılında Adana'nın Kozan ilçesinde doğdu. 1987 yılında Şabanata ilkokulunda ilköğrenimine başladı. 1992 yılında orta öğrenimine Kozan 50. Yıl Lisesinde devam etti.

1995 yılında Adana Anadolu Güzel Sanatlar Lisesini kazanarak 1999 yılında bu lisenin Müzik bölümünden mezun oldu. Lise yıllarında Savaş Oytun'dan kanun, Nevin Tandoğan'dan piyano dersleri aldı.

Liseden mezun olduğu sene İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikîsi Devlet Konservatuarı giriş sınavlarını kazanarak Temel Bilimler Bölümüne girdi. Üniversite yıllarında Göksel Baktagır, Taner Sayacıoğlu ve İhsan Özer'den kanun dersleri aldı. 2003 senesinde Temel Bilimler bölümünden mezun oldu.

Mezun olduğu yıl İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Ana Bilim Dalı Türk Müziği Yüksek Lisans Programını kazandı. Yüksek lisans yaptığı yıllar içerisinde Nevzat Sümer'den kanun dersleri aldı. Recep Uslu'dan yüksek lisans tez danışmanlığı süresince Müzikoloji Metodolojisi ve Eski Türkçe dersleri aldı.

Lise yıllarında katıldığı konserlerin yanı sıra üniversite yıllarında Mevlana Eğitim ve Kültür Derneği'nin Galata Mevlevihanesinde düzenlediği konserlere kanun icracısı olarak iştirak etti. İstanbul Sazendeleri Topluluğunun düzenlemiş olduğu bir konsere de konuk sanatçı olarak katıldı.